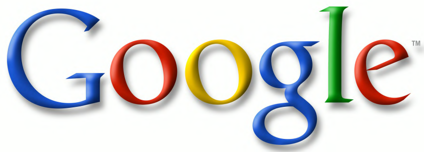

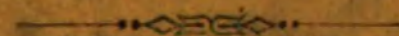

UPSALA UNIVERSITETS ÅRSSKRIFT 1887.
FILOSOFI, SPRÅKVETENSKAP OCH HISTORISKA VETENSKAPER. III.

ÄLDRE VESTMANNALAGENS LJUDLÄRA.

AF

ERIK BRATE.

UPSALA
AKADEMISKA BOKHANDELN,
(C. J. LUNDSTRÖM).

ÄLDRE VESTMANNALAGENS LJUDLÄRA.

AF

ERIK BRATE.

Upsala Universitets Årsskrift 1887.

Filosofi, Språkvetenskap och Historiska vetenskaper. III.

UPSALA 1887
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Förkortningar.

Använda källor:

Ant. tidskr. f. Sverige = Antiqvarisk tidskrift för Sverige.

Arkiv = Arkiv för nordisk Filologi B. I—III. Christiania 1883—86.

Beitr. = Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, herausgegeben von H. Paul und W. Braune.

BEZZENBERGERS *Beitr.* = Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen, herausgegeben von A. Bezzenberger.

KOCK, *Sv. Akc.* = Språkhistoriska undersökningar om svensk akcent I, II. Lund 1878—85.

KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* = Studier öfver fornsvensk ljudlära I, II. Lund 1882—86.

Månadsbladet = Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets Akademiens Månadsblad.

RYDQV. = RYDQVIST, Svenska språkets lagar I—VI.

Svenska Landsmålen = Nyare bidrag till kännedomen om de svenska landsmålen och svenskt folklif. Tidskrift utgifven på uppdrag af landsmålsföreningarne i Uppsala, Helsingfors och Lund.

SCHLYTER, *Gloss.* = Ordbok till samlingen af Sveriges gamla lagar. Lund 1877.

Tidskr. f. Fil. N. R. = Nordisk Tidskrift for Filologi Ny Række.

Guta L. Gotlandslagen.

ME.L.L. Magnus Erikssons landslag.

M.E.St.L. Magnus Erikssons stadslag.

Smål.L. Smålandslagen.

Söderm.L. Södermannalagen.

Upl.L. Uplandslagen.

VGL. Vestgötalagen (I—IV).

VmL. I. Äldre Vestmannalagen.

VmL. II. Yngre Vestmannalagen.

Balkarne i VmL. I. äro betecknade med samma förkortningar som hos SCHLYTER, altså:

KrB. *Kristnu balker.*
Eþs. *Kununga ezöre.*
MB. *Manhælghis balkir.*
BB. *Bygninga balkir.*
GB. *Gipninga balkir.*
þj. *Wm þiufnadh.*
þgB. *þingh balkir.*

Öfriga förkortningar.

A. ackusativus.
adj. adjektiv.
adv. adverb.
D. dativus.
da. danska.
dift. diftong.
e. engelska.
f. femininum.
fd. forndanska.
fe. fornengelska.
fg. forngutniska.
fht. fornhögtyska.
fi. fornindiska, sanskrit.
fno. fornnorska.
fs. fornsaxiska.
fsv. fornsvenska.
g. got, gotiska.
gg gång, gånger.
hss. handskrift.
ie. indoeuropeisk.
imp. imperativ.
ind. indikativ.
indef. indefinit.
inf. infinitiv.
isl. isländska.
jfr jämför.
k., konj. konjunktiv.
komp. komparativ.
konj. konjunktion.
l., lat. latin.
m. maskulinum.
ms. manuskript.
N. nominativus.
n. neutrum.
no. norska.
nd., nda. nydanska.
nsv. nysvenska.
pass. passivum.
pl. pluralis.
p. p. passift particip.
P. pr. participium presens.
Pr., pr. presens.
pron. pronomen.
Pt., pt. preteritum.
sg. singularis.
smsg. sammansättning.
ss. såsom.
sv. svag.
sv. svenska.
t. tyska.
urg., urgerm. urgermansk.
urn., urnord. urnordisk.

Innehåll.

Afdelningen I.

1) Talen inom [ ] angifva sida.

Afdelningen II.

Tryckfel.

Sid. 2	r. 10	uppifrån:	*tidskr.*	för	*tidskr.*
„ 7	r. 11	nedifrån:	kan dock	„	kan man dock.
„ 10	r. 16	uppifrån:	propositionens	„	prepositionens.
„ „	r. 23, 24	„	Förklarin-gen	„	Förklaring-en.
„ 35	r. 1	„	8)	„	9).
„ „	r. 10	„	synas	„	synes.
„ 55	r. 18	„	tyda	„	tyder.
„ 56	r. 25	„	fogadt	„	fogade.
„ 64	r. 13	„	4)	„	b).
„ 68	r. 8	„	III	„	IV.
„ 71	r. 13	„	IV	„	V.

Äldre Vestmannalagens ljudlära.

Afdelningen I.

Språkljudens qvalitet och etymologiska förhållanden.

Kap. I.

Vokalerna i stafvelser med exspiratorisk hufvudaccent.

§ 1. Bokstafven *a* betecknar, etymologiskt sedt, följande ljud.

a) *a* motsvarar urn. *a* t. ex. *las* KrB 3, 2; *watn* KrB 6, 1.

b) *a* motsvarar urn. *ā* t. ex. *drap* Eþs 4; *mal* BB 13.

c) *a* motsvarar *æ̆* i-omljud af *ă* i följande fall.

1) Formerna af pron. indef. *hwar*, 44 gg, isl. *hverr*, fno. *hvarr*, se Noreen, *Altisl.gram.* §§ 395, 391, 3. Saknaden af omljud i VmL I beror på att de omljudda formerna blifvit förträngda genom utjämning. Ljudlagsenligt skulle en vexling af former med och utan i-omljud finnas i flexionen, på grund af lagarne för bortfall af *j*, se Noreen *Altisl.gram.* § 218.

2) *klukku klappir* KrB 5, 6 kunde, jämfördt med det eljes vanliga fsv. *klæpper* (se Rydqv. VI, Schlyters *Gloss.*), tyda på vexling mellan omljudd och oomljudd vokal. Beslägtade ord synas emellertid visa i annan riktning. Isl. *kleppr* 'a plummet, lump' har ungefär samma betydelse som sv. *klimp*, hvarmed det bör sammanställas, se Noreen *Altisl.gramm.* § 197, 1, a, § 77, 3. Att sv. *kläpp* är samma ord, som isl. *kleppr*, antyder *klocko klämp* i några nyare hss. af UplL., se *Gloss.* s. 347 och verbet *klæmpta*, p. p. *klæpt* Rydqv. VI, s. 239, hvilka i afseende på rotstafvelsens ljudför-

hållanden utgöra kompromissformer mellan den af isl. *kleppr* och den af sv. *klimp* representerade ljudutvecklingen. På grund häraf synes man riktigast böra förklara detta blott en gång förekommande *klappir* som skriffel för *klæppir*.

3) D. sg. *wagh* þj 2 jämte *wægh* BB46 'vägg'. Då denna skrifning är så isolerad, måste man antaga den vara felskrifning. Dock förekommer det mig möjligt, att den strängt ljudlagsenliga motsvarigheten till den i smsg. förekommande got. N.sg. *waddjus* just vore **vaggr*. De frågor om bortfallet af *u*, hvaraf denna möjlighet beror har jag behandlat i afhandlingen *Runverser* i *Ant. tidskr. f. Sverige* B. IX vid tolkningen af Rökstenen, Ingelstadsberget och Gurstenstenen.

4) *waþa kastit* BB6. Af detta ord förekomma för öfrigt i VmLI i-omljudda former A.sg. *wæþ* þj 7, þgB 3, 2, D. pl. *wæþium* BB14, G. pl. i smsg. *wæþia fasta* BB14. G. pl. *waþa* visar, att den oomljudda formen antagit a-stams böjning. Min mening om samhörigheten mellan den oomljudda och den omljudda formen har jag uttalat i Bezzenbergers *Beitr.* XI s. 193 f.

5) G.sg. *lars* BB 48, 2, isl. *lǽr*; adj. N.sg.m. *bar* 6 gg, isl. *berr*; N. A. pl. f. *twa*, 6 gg, isl. *tvǽr*; N. pl. f. af dem. pron. *þa* 7 gg, isl. *þǽr*. Noreen har *Beitr.* VII, 434 f. och *Svenska Landsmålen* I 696 uppvisat r-omljudet äfven i östnordiska språk. Att denna ljudlag tillhört alla dialekter af de östnordiska språken, är dock därmed icke uppvisadt. I VmLI synes intet fall af r-omljud förekomma.

d) *a* motsvarar urnord. *e* i följande fall.

1) I ställningen mellan *v* och urgermanskt *r* uti följande exempel:

Verbet *warþa* och dess böjningsformer 67 gg, g. *wairþan*; Pr. ind. 3 sg. *awarkar* BB 22, jfr fht. *wërc*; adj. A. sg. n. *þwart* þgB 10, jfr fht. *dwërah*, fe. *þweorh*, g. *þwairhs*; N. sg. n. *wart* þj 12, jfr fht. *wërd*, g. *wairþs*; N. sg. m. *quar* BB 19, 3 jämte *quær* þg B 9, A. sg. n. *quart* KrB 6, 1 jämte *quæ̀t* BB 36 (2gg) jfr g. *kwairrus*; adv. *niþan warþa, owan warþa* Kr B 3; *norþan wart* (2 gg) *synnanwart, synnan wart, östan wart* (2 gg); *wæstæn wart* (2 gg) alla BB 19, 1, jfr got. *andwairþs*, isl. *ǫndverðr*.

I samma ställning mellan *v* och urg. *r* finnes emellertid äfven *æ*. Utom biformerna *quær quært* förekomma *quærn* och dess böjningsformer 3 gg, jfr g. *kwairnus*, ordet *swærd* (2 gg), jfr fht. *swërt*; A. sg. *wærkir* och dess böjningsformer 4 gg, jfr fht. *wërk*; *forlækis wærk*

MB 7; ordet *handwærk* 2 gg; A. sg. *wærd* med böjning 7 gg; komp. *wærri* med böjning 2 gg, jfr g. *wairsiza*, fht. *wirsiro*[1]); adv. komp. *wær* BB 50. Jfr exemplen i VGL hos K. H. KARLSSON, *Arkiv* I, 386 och i Guta L. hos SÖDERBERG, *Forng. ljudlära* s. 6 och not 4, hvilka urkunder likaledes uppvisa vexling mellan *æ* och *a*.

Befintligheten af *a* för väntadt *æ* uti hithörande ord har af flera forskare förklarats bero på att *ë* ljudlagsenligt utvecklat sig till *a* i detta fall. LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. II ss. 7, 163 trodde öfvergången bero af det följande *r*, SIEVERS, *Beitr.* VI, 571 förmodade, att *v* medverkade dertill och NOREEN, *Om behandlingen af lång vokal i förbindelse med följande lång konsonant i de östnordiska språken* s. 8 not. band öfvergången vid denna ställning.

Då nu inom samma urkund *æ* förekommer jämte *a* i den ställning, der *a* skulle vara ljudlagsenligt, bringas man till de båda alternativen att söka en förklaring för dessa skrifningar med *æ* eller att förkasta den förmenta ljudlagen. Försatte man den förmenta ljudlagen till urnord. tid skulle väl *æ* i de flästa af de ord, som bilda undantag, kunna förklaras såsom i-omljud, men denna möjlighet synes vara utesluten för *swærd* och är äfven högst osannolik för *wærk*, om ock dess A. sg. n. *wærkir* MB 4, 2 tyder på böjning som *os-*, *es*-stamm. Med någon tvekan väljer jag derför utvägen att förklara antagandet af en ljudlagsenlig utveckling af *a* till *æ* mellan *v* och *r* i förevarande fall vara förhastadt och återför då vexlingen af *a* och *æ* i dessa ord på urgammalt afljud. Jfr isl. *karl* t. *kerl*, isl. *bǫlkr* : *bjalki* NOREEN, *Altisl. Gram.* § 167, 2.

2) *a* motsvarar vidare ursprungligt *e* i inf. *wara* 29 gg., jämte hvilken *wæra* förekommer 2 gg. jfr got. *wisan*. Då *r* i detta ord är af helt annan upprinnelse och ursprungligen och länge ägde helt annat ljudvärde än *r* i de förra orden, var man oberättigad att förklara dess *a* så som de förras. Äfven i detta ord vill jag antaga, att *æ* och *a* stå i afljudsförhållande till hvarandra. Afljudsvexlingen är måhända af samma art, som jag uti *Månadsbladet* 169—174, *Runologiska spörsmål* s. 45 f. sökt uppvisa uti presens af detta verb, då således *wæra*, isl. *vesa* innehölle ie. rotstadiet **ves*, *wara* däremot ie. rot-

1) BEZZENBERGER, *Untersuchungen über die gotischen adverbien und partikeln*, Halle 1873 förklarar denna komp. som ursprl. positiv och till honom ansluter sig LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. II, 13 f. Denna förklaring är utan inflytande på här förevarande fråga.

stadiet *vəs. Med detta rotstadium blefve inf. *wara* till sin bildning alldeles likstäld med de bekanta verben isl. *lúka*, *lúta* etc. efter andra afljudsklassen.

e) Skriffel af *a* för *æ* synes otvifvelaktigt i N. pl. *byrdaman* BB 5, 1 och i det isolerade Pr. K. 3 sg. *wari* BB 4 af *wæria* gentemot 41 gg. *wæri*.

f) *a* vexlar med *æ*.

1) *þaghar* BB 39, 1; 40, 2, *þæghar* Eþs 6, 2, isl. *þegar*. Orsaken till denna vexling är mig obekant.

2) A. sg. *tæ* BB 19, 5; 24; pl. BB 19, 1, jämte *ta* MB 4, 1; BB 20, 1; 24. Ordet finnes som senare smsgsled i da. *Fortov* n. 'trottoir' och *Spiltov*, sv. *spilta* och brukas i sv. dial. mest i bet. »fägata». Ordets vexling af *a* och *æ* synes kunna förklaras genom följande etymologi. Ordets användning ger vid handen, att det är markens egenskap att vara tilltrampad, fast, som därigenom betecknas. Det synes mig derför möjligt att fatta detsamma som substantiveradt neutrum af den adjektiva u-stammen fe. *tôh*, fht. *zâhi*, e. *tough*, t. *zäh*, urg. **tāhuz*. Då adj. u-stammar blott i N. sg. hafva u-stamsböjning, i öfriga former öfvergått till ja-stamsböjning, borde detta neutr. vid i-omljudstiden ljudlagsenligt heta i N. sg. **tā(h)u*, i N. pl. **tǣ(h)ju-*. Dessa båda former af adjektivflexionen kan man antaga hafva fortlefvat oförändrade efter substantiveringen och adjektivets utdöende, då de ägde hvar för sig analogier inom substantivens böjning. Efter bortfallet af *-u* gaf den förra formen *tā*, den senare *tǣ*. AHLQVIST, *De vestfinska språkens kulturord*, s. 106 anför ett finskt *tanhut*, *tanhua*, est. *tanuv*, *tanav*, weps. *tannas*, gen. *tanhan* med betydelsen «inhägnad för boskapen, fäskjul och äfven fätåg mellan tvänne gärden», men härleder det oriktigt från isl. *tún*. De angifna betydelserna äro just de som tillkomma sv. *tä*, hvars biform **tå* ingår i det af AHLQVIST använda, för svenska riksspråket okända *fätåg*. Då äfven formen stämmer så nära med den af mig för fsv. *tā*, *tǣ* ansatta grundformen, tviflar jag icke på att finska *tanhut*, *tanhua* är ett lån af fsv. *tā*, *tǣ* i ålderdomlig ljudform.

§ 2. Bokstafven *e* motsvarar följande ljud. Jfr om *e* i VmLI KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, 534 f.

a) *e* motsvarar diftongen *æi* på grund af den allmänna fsv. monoftongeringen, t. ex. *ben* MB 13, isl. *bein*; *dela* MB 16, isl. *deila*.

b) *e* motsvarar äldre *é*.

1) i ställningen framför vokal: P. pr. *leandi* BB 34; G. sg. *fearsins* þgB 13; Pr. k *see*, þgB 11; 16 och Pr. ind. *seer* MB 23 förutsätta inf. **sea*.

2) i lånordet *breff* KrB 15; GB 17, jfr fht. *brief* af vulgärlat. *brēve* och nsv. *bref* med slutet *e*. Hit hör förmodligen också *prestir*, jfr fht. *priestar*, fs. *prēstar*, fe. *preost*, som i sin böjning 11 gg uppvisar vokalisationen *e* mot 20 gg vokalisationen *æ* : *præstir*. Detta *æ* torde kunna uppfattas som förkortning framför konsonanthopningen i N. G. sg. af det äldre *ē*.

Dessa lånord synas gifva vid handen, att den fsv. öfvergången af *ē* till *ǣ* i sluten stafvelse, jfr isl. pt. *rēð* fsv. *ræþ*, ägt rum, innan dessa lånord upptogos, alltså före kristendomens införande, hvilket antagande, så vidt jag vet, icke innehåller någon betänklighet.

Huruvida *e* uti G. pl. b. f. *herranna* Eþs 1, skall uppfattas som felskrifning eller om det skall anses hafva behållit det *e*-ljud, som mht. *hērre*, *herre* innehåller, är ovisst, då citatet är blott ett och G. sg. *hærra* förekommer KrB 1.

c) *e* motsvarar äldre *æ*, i-omljud af af *a* uti: *belgmorð* KrB 12, jfr fht. *balg*, g. *balgs*, fe. *belg*, *bylg*, e. *belly* »buk, lif».; D. pl. *gerningum* Eþs 4; A. pl. *gerninga* Eþs 5, 1, eljest med *æ*, *iæ* i första stafvelsen, 7 gg. D. sg. *festu*, þgB 15. N. sg. *giestir* 1 gg; ordet har eljes *iæ* 2 gg. NA. pl. *men*, i det enkla ordet 23 gg, i smsg. 37 gg, hvaremot *mæn* förekommer som enkelt ord 7 gg, i smsg. 8 gg. Konj. *ella* 'eller' och dess biformer skrifvas 211 gg med *e* mot 21 gg med *æ*. Huru än dessa ords öfriga formegendomligheter må uppfattas, så mycket torde dock stå fast att de innehålla omljuds-*æ*, jfr Rydqv. V, 129 f.

Af dessa skrifningar med *e* för *æ* torde väl de isolerade *belgmord*, *festu* bero på en tillfällig misskrifning. Det samma gäller kanske om *e* uti *giærning*, *giæster*, ehuru för dessa skulle kunna antagas, att det föregående *g*- så mycket närmat det etymologiska *æ*. i-omljud af *a*, till *e*, att skrifvaren förleddes att stundom återgifva det med e-typ. Jfr nedan *gewa*, § 2 d. Uti pl. *men* måste däremot *e* förklaras föreställa ett uttal skildt från *æ*. Detta antagande fordrar dess talrika förekomst och öfverensstämmelsen i denna punkt med bruket uti de af Sievers utgifna »*Tübinger Bruchstücke der älteren Frostuthingslög*», Tübingen 1886, se s. 8 i denna skrift. I not. samma s. 8 anföres samma bruk ur andra fno. hskr. Denna

ändring af uttalet från *æ* till *e* synes icke kunna tillskrifvas ställningen framför *nn;* ändringen borde då hafva inträdt äfven i t. ex. **brænna, *kænna, *pænningir* m. fl. Säkerligen beror densamma på ordets ytterst vanliga förekomst som svagt betonadt, dels som senare led af talrika smsg., men i synnerhet i dess prononimella användning, hvilken ej likt *man* i nsv. var inskränkt till N. sg., utan ägde fullständig böjning.

Den syntaktiska obetontheten har äfven uti *ella, ellar* alstrat *e* för *æ*, hvilket ock antages af Kock p. a. st. s. 535.

d) *e* motsvarar urnord. *e* uti: Inf. *gewa* KrB 3, 2, jfr Pr. ind. sg. *giæfwir* GB 6; *giæfs* BB 5, 1; Pr. k. *gæwi* 12 gg; eljest *i*-vokal i presensstammens rotstafvelse. Pr. ind. sg. *ber* 2 gg; eljest har presenstammen af detta verb *æ* i rotstafvelsen 12 gg. Prep. *meþ* 127 gg jämte *mæþ* 4 gg, som adv. *meþ* 11 gg, *mæþ* 1 gg, jfr nsv. *med* med e-ljud. Räkneordet *sex* 23 gg i senare och större delen af hskr., jämte *sæx* 9 gg i början af hskr.; Adv. *wel* KrB 11, BB 40, 4; Prep. *mellum* 6 gg, *mellan* 1 gg, hvilka ord därjämte hafva *æ* i rotstafvelsen 6 gg, och *i* 8 gg, jfr nsv. *mellan* med e-ljud. N. sg. *hærberghi* BB 45, 5 jämte A. sg. *hærbærghi* KrB 2; A. sg. *ko a reck* BB 1, jfr *aræk* BB 39, 5 (2 gg) och § 33, c, 6. D. pl. *sporgeldum* MB 3, 1 eljest *giæld*.

Kock förmodar p. a. st., att dessa skrifningar tyda på en *tendens* hos skrifvaren att använda *æ* och *e* efter samma norm som skrifvaren af Tübingerfragmenten af äldre Frostuthings-Lagen, se Sievers afhandling s. 8 och att alltså »i fsv. liksom i fno. motsvarigheten till germaniskt *e* hade ett mera *e*-liknande ljud (i *bera* »bära», *wel* »väl» etc.), än fallet var med *i*-omljudet af *ă* (i *fælla, væxa* etc.), något som redan a priori är mycket sannolikt. När VML. I blott delvis genomfört bruket af *æ* och *e* såsom tecken för olika ljud, så är detta naturligtvis att förklara däraf, att afskrifvaren delvis, men också endast delvis, följt sitt original. Om detta t. ex. hade fullt genomfört det nämnda bruket af *æ* och *e* men ljuden sammanfallit i afskrifvarens språk, så är det lätt begripligt, att han brukade *e* endast såsom tecken för gammalt *e*-ljud, men att han vid sidan däraf för samma ändamål dessutom användt tecknet *æ*».

För min del kan jag ej tro på ens en tendens af den art, som Kock antager. Antagandet af denna grund till skilnaden mellan *æ* och *e* i dessa ord är obehöfligt, om denna skilnad kan återföras på andra regler för handskriftens beteckning. Kock har själf p. a. st.

s. 535 antagit, att vissa *e* i VmL. I för *æ* berodde på att de ifrågavarande orden genom syntaktisk obetonthet erhållit ett mera e-liknande ljud och torde från sin ståndpunkt ej hafva något emot att, som ofvan skett, tillämpa samma förklaring på pl. *men* för *mæn*, hvilket tillskott af fall, i hvilka den antagna ljudutvecklingen uppenbarar sig, gör dess tillvaro än säkrare. Under denna ljudutveckling torde ock flertalet af de ifrågavarande skrifningarna med *e* för *æ* kunna föras. Att prep. *meþ* hör dit, tyckes vara uppenbart. Äfven *mellum*, *mellan* är utan hufvudton, äfven i ställningen efter sitt subst. För detta ord får kanske äfven uppmärksammas att 5 af de 7 gg, då det skrifves med *e*, står det i förbindelsen *þera mellum* och att *e* uti *þera* möjligen har kunnat assimilerande inverka. Adv. *wel* är på det ena stället, där det förekommer, KrB 11, syntaktiskt obetonadt, på det andra BB 40, 4 däremot betonadt. Att den obetonade ljudformen i detta ord öfverförts på den betonade ställningen, torde icke vara något vågadt antagande. Dock må äfven den möjligheten hållas öppen, att *wel* innehåller en sammandragen dift. *æi* i öfverensstämmelse med g. *waila*, jfr LIDÉN, *Arkiv*, III, 243. Räkneordet *sex* förekommer oftast i förbindelse med ett måttsord *markir*, *öre*. I ställningen framför dylika ord bruka icke räkneorden vara obetonade i nsv. Under förutsättningen att förhållandet varit ett annat i den här behandlade urkundens språk, kan formen förklaras; eljes måste den lemnas oförklarad. Jfr § 36 c. Pr. *ber* förekommer på det första stället KrB 13, 1 i en förbindelse *ber fram*, där det än i dag är obetonadt; på det senare stället GB 11, 3 i en förbindelse *ber til*, där det visserligen nu är betonadt. Skrifningarna *hærberghi*, *sporgeldum* kunna möjligen återföras på samma ljudutveckling eller vara felskrifning. I det senare kan dock äfven tänka på en inverkan af det före *e* stående *g*, jfr äfven **gerning*, *giestir*, hvilken äfven skulle föreligga i det isolerade *gewa*, om detta ej är felskrifning. Dettas beviskraft i ena eller andra riktningen förminskas dessutom därigenom att det befinner sig i allra första början af hskr., där skrifvaren kan antagas ännu icke hafva stadgat sitt skrifsätt; om *a reek* se § 33, c, 6.

På grund af det anförda får jag därför i motsats till KOCK förklara mig hylla den uppfattningen, att VmL I icke visar något spår af den tids språk, i hvilken öfvergången af det urnord. *e* till *æ* ännu icke hade inträdt; de fall som synas tyda på motsatsen,

äro att förklara genom den för det samtida språket gällande lagen, att urnord. *e* kvarstår i obetonade ord, och möjligen också efter *y*.

e) Oklara fall.

1) G. sg. *hennar*, *henna* 9 gg, med *æ* 2 gg; D. sg. *henni* 1 gg, med *æ* 6 gg. Huruvida uti dessa former rotvokalen är ett i-omljud af *a* eller af annan upprinnelse, därom har jag ingen mening, jfr SCHAGERSTRÖM, *Arkiv* III, 132 f. Vexlingen af *æ* och *e* torde sammanhänga med ordets användning som obetonadt och den olika fördelningen af *æ* och *e* på Gen. och Dat. vara en tillfällighet.

2) Dem. pron. N. sg. *þen* 6 gg, jämte *þæn* 53 gg, *þan* 18 gg och *þeer* 1 gg, A. sg. m. *þen* 2 gg jämte *þæn* 17 gg och *þan* 7 gg, A. sg. n. *þet* 1 gg jämte *þæt* 87 gg och N. sg. n. *þæt* 118 gg, N. sg. n., *þat* 1 gg. G. sg. n. *þes* BB 44(?). KOCK antager ännu p. a. st. formerna med *æ*, *e* utgöra en försvagning genom accentlöshet i förh. till *a*-vokalisationen i motsvarande former, som i isl. är förherskande. Om riktigheten af detta antagande känner jag mig icke öfvertygad. Samma ljudutveckling borde ock i vidsträckt mån hafva drabbat andra ord, som ofta voro syntaktiskt obetonade t. ex. pron. *jag*, hvilket ju tvärt emot plägar anses hafva obetontheten att tacka för att dess *a* icke blifvit *æ* genom den allmänna fsv. öfvergången af *ia* till *iæ*, pron. *han*, prep. *at*, *af*, konjunktionen och infinitivmärket *at*. Vidare är detta antagande för dem. pron. alldeles onödigt, då dess *æ* kan återföras på den afljudsvokal, som ty. *der* uppvisar i sin böjning. Med denna uppfattning vill jag förklara formerna med *æ* och *a* som afljudsformer; formerna med *e* däremot som utgörande en af ordets användning som obetonadt föranledd utveckling af formerna med *æ*.

3) Dem. pron. formen *þe* förekommer i VmL I som α) A. sg. f. 3 gg jämte *þa* 2 gg, β) som G. sg. f. 1 gg γ) som N. pl. m. 44 gg, jämte *þeer* 21 gg och *þer* 8 gg, δ) som N. pl. f. 1 gg jämte *þa* 7 gg(?) ε) som N. pl. n. 5 gg jämte *þön* 15 gg η) som A. pl. m. 1 gg jämte *þem* 3 gg och *þöm* 3 gg, ϑ) som A. pl. f. 1 gg jämte *þöm* 2 gg. Af dessa former äro N. pl. m. *þe*, *þeer*, *þer* den ljudlagsenliga motsvarigheten till isl. *þeir*. I de öfriga kasus är formen *þe* utan motsvarighet i isl. böjningen, och i GotlL förekommer det heller icke. Vi kunna således intet afgöra om dess äldre ljudform. Till sin användning i dessa kasus är *þe* som citaten visa attributift, blott 1 gg þgB 16 i N. pl. n. självständigt. Om den etymologiska ställningen af detta *þe* vågar jag ingen förmodan.

4) Adv. *þer* 1 gg »där» MB 22 i förbindelsen *þer til*, »därtill», i hvilken »där» ännu är obetonadt, och 1 gg BB 45, 1 som relativpartikel, där till ock med skrifvaren rättat *e* från *æ*, som han först skrifvit. Måhända kan uttalet *þer* på detta ställe sättas i förbindelse med det föregående *þe* och *men* : *þæt ær wm þe men, þer hawa witni til* etc. Lokaladv. *þær* förekommer skrifvet med *æ* ungefär 86 gg, relativpartikeln ungefär 20 gg.

5) Konjunktionen *æn* 'men' uppträder BB 21, 1 skrifven med *æ*, þgB 14 med *e;* konj. »än» skrifves 36 gg *æn*, 3 gg *en*, 2 gg *een;* konj. »om» skrifves *æn* 29 gg, *en* 1 gg, *een* 1 gg; adv. *æn* uteslutande med *æ* 9 gg. Äfven i dessa ord torde *e* böra tillskrifvas den obetonade ställningen, såsom Kock gör på anf. ställe. Därför talar ock, att det ständigt betonade adv. *æn* 'vidare, ännu' uteslutande har *æ*.

6) A. pl. *ekorna*, BB 44, isl. *ikorni*, fsv. *ikurni*, *ekorni*. Angående förhållandet mellan *i*- och *e*- i detta ord torde väl den uppfattningen vara den allmänna, som framställes t. ex. af Kock, *Sv Akc.* II, 343, att *e*- utgör en försvagning af ī-, uppkommen, då ordet uttalas med hufvudaccent på andra stafvelsen, hvilket accentläge just denna utveckling skall bevisa. Jag vill ej bestrida möjligheten af en dylik ljudutveckling för språket i VmL I, men känner mig icke öfvertygad om dess tillämplighet på detta fall. Formen **ekorni* stämmer för väl med vokalisationen i fht. *eihhorn*, holl. *eekhoren*, fe. *âc-wern*, att det icke skulle vara metodiskt riktigare att återföra det på denna i de germ. språken vidt spridda ljudform, vare sig denna ursprungligen tillhört ordet eller uppstått genom en folketymologisk omtydning efter ordet »ek». Båda vokalisationerna kunna mycket väl utgöra olika afljudsformer af samma ord, jfr isl. *bitr* i förhållande till g. *baitrs*.

7) *gen* 'emot' 6 gg, jämte *geen* 4 gg, smsg. *genlötum* MB 20, och adv. *gensta* BB 37, jfr adv. *ginstan* Eþs 4, 1 och nsv. adj. *gen*, adv. *gent*.

Att *e* uti dessa ord var långt, framgår dels af nsv. uttalet, dels af skrifningen *ee* här och i SmålL., se Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära*, II, s. 394 f. I detta arbete s. 406 framställer Kock den förklaringen, att vokallängden uppstått genom ersättningsförlängning vid förlusten af *g* (isl. *gegn*) och denna uppfattning torde väl vara den allmänna. Denna utveckling af fsv. *ghn* är emellertid skäligen enstående, enär *ghn* i fsv. förblifver eller utvecklats till *ngn* som i

nsv., se RYDQV. IV, 334. Därför måste en särskild förutsättning antagas för denna afvikande behandling af *ghn* och denna kan ej vara annan än ställningen i obetonad stafvelse. Att *ghn* i obetonad stafvelse förlorade *gh* med förlängningen af föregående vokal, harmonierar med ljudutvecklingen uti isl. smsg. på *-úð* af *-*hugð* t. ex. *munúð*, *illúð*, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 216 och KOCKS antagande, att *geen* är identiskt med isl. *gegn*, torde sålunda vara riktigt, jfr sv. *ogēn*, isl. *ógegn* 'unreasonable, self-willed'. Det långa *ē*, som äfven förutsättes af fg. *gin*, *gingerþ*, *gin mela*, måste då antagas uti prep. *geen* hafva hindrats från att öfvergå till *æ* och denna ljudform har sedan öfverförts på smsg. t. e. *genlötum* MB 20, nsv. *genväg*. Såsom förkortning af detta *ē* torde *i* uti adv. *ginstan* Eþs 14, och nsv. (dial.) *ginväg* möjligen böra förklaras jfr § 39, a, 1, § 3, f, 3. Nsv. adv. *igen*, uttaladt *ijänn*, tyckes i afseende på vokalisationen visa den ljudlagsenliga motsvarigheten till isl. *í gegn*, men dess konsonantism måste anses påverkad af propositionens, ty isl. *gegn* borde motsvaras af nsv. **gägn*, uttalat **jängn*, såsom isl. *regn*, *agn* motsvaras af nsv. *regn*, *agn*. Af samma orsak utgör icke nsv. adj. *gen*, uttaladt *jēn*, den regelmässiga utvecklingen af isl. *gegn* adj. 'gane, short, ready', utan måste anses hafva erhållit sin ljudform från de smsg., i hvilka det ingick som obetonad sammansättningsled.

8) Pr. k. 3 sg. *see* 2 gg, *se* 4 gg, 3 pl. *seen* 1 gg, *se* 1 gg. Förklaringen af *ē* i detta ord erbjuder stora svårigheter. Att motsvarigheten till got. 2, 3 sg. *sijais*, *sijai*, fornlat. *siēs*, *siēt* nordiskt gåfve **sier*, **sie*, att denna form funnits och ombildat Pr. ind. *ær* till det äfven i VmL. I förekommande *iær*, har jag antagit i *Runologiska spörsmål* s. 45 f. Vid denna förklaring tycker jag mig fortfarande böra fasthålla. Därsammastädes har jag förkastat det vanliga antagandet, att isl. *sér* vore utveckladt af en till l. *sīs*, fht. *sīs* svarande form genom en öfvergång af *ī* till *é* framför det af urgerm. *z* uppkomna *r*, hållande denna öfvergång för otillräckligt styrkt i de nordiska språken. Bestode denna öfvergång, skulle den samma i så måtto bidraga till förklaring af de föreliggande formerna, att man finge antaga, att den kortare formen af 2 sg. **s-ī-R* utvecklade sig till **séR*, att denna forms *é* infördes i hela Pr. k., att de enstafviga formernas *é* antingen genom inverkan från de tvåstafviga, där *é* stod antevokaliskt eller genom ordets syntaktiska obetonthet hindrades att utveckla sig till *æ*. Således skulle i alla fall antagandet af en äfventyrlig analogibildning erfordras för formens för-

klaring och det vore egendomligt, att inga rester af ī-vokalisationen räddat sig i någon af de nordiska dial. LEFFLER, *Om Rökstenen* s. 30 i *Ant. Tidskr. f. Sverige* VI anför dock *sī* VGL III, hvilket synes mig böra förklaras som en motsvarighet till t. *sei*, fht. *sī*, l. *sit*.

Det synes mig därför möjligt, att got. *sijais*, *sijai*, fornlat. *siēs*, *siēt* rentaf ljudlagsenligt motsvaras i nordiska språk af *seer*, *see* efter den lag att *ĭ* öfvergår till *e* framför annan vokal än *i*. Till sitt väsen vore denna ljudlag således ett gutturalomljud. Denna lag styrkes efter min mening af ljudförhållandena i räkneordet '3' i VmL I. Af detta ord förekommer N. pl. m. *þrir* BB 31, *þre* þgB 14 (hvilken form är tvifvelaktig, se SCHLYTER p. a. st.) N. pl. f. *þrea* 22 gg, *þrear* 2 gg, *þre* 4 gg, A. pl. f. *þrea* 87 gg, *þrear* 2 gg, *þre* 2 gg, *þria* KrB 4, 2 (2 gg); A. pl. m. *þrea* 14 gg N. A. pl. n. *þry* 5 gg; D. pl. *þrim* 54 gg; G. pl. *þriggia* 16 gg, *þrigia* 2 gg. I detta ord uppträder alltså *e* företrädesvis i de former, där det icke kunnat uppkomma genom den af mig p. a. st. förkastade öfvergången *i* till *e* framför af urgerm. *z* uppkommet *r*, hvaremot *i* är bibehållet i N. pl. *þrir*, jfr isl. *þrír*. Att förklara *e* genom inverkan från *twēr*, har det emot sig, att *e* uti räkneordet »3» har så stor utbredning; i räkneordet »2» självt däremot knappast öfverskridit sina naturliga gränser. Antagligare vore då den analogibildning, som doc. NOREEN föreslagit på sina föreläsningar, att *e* utgått från A. pl. m., där det uppkommit i en bildning, urgerm. **þrinz*, motsvarande g. *þrins*, som utvecklat sig till **þrē* genom en öfvergång af *i* till *e* vid nasalens bortfall, i öfverensstämmelse med de af NOREEN, *Altisl. Gram.* § 77, 3 och anm. 4 anförda fallen. Men det synes mig högst osannolikt, att urgerm. **þrinz* skulle taga denna utveckling. Då got. A. pl. m. *þans* uppträder som isl. *þá*, synes detta förutsätta, att utljudande *-nz* urnord. behandlats på samma sätt som utljudande *-n*. Got. *þrins* skulle alltså motsvaras af urnord. **þrinz*, **þrin*. Men detta **þrin* synes med bortfallet af *-n* böra gifva **þrī*, såsom *in* blir *í*, pref. *sin-* blir *sí-*, se NOREEN, *Altisl. Gram.* § 144, 2. Det synes mig sålunda, som om det icke vore möjligt att härleda *e* uti räkneordet »3» från A. pl. m. af bildningen **þrinz*. Då återstår blott att söka uppkomsten af *e* i de former, där det förekommer och jag antar således, att *e* uppstått i A. pl. m. och N. A. pl. f. De nordiska språkens former i dessa kasus måste, jämförda med de uti got. A. pl. *þrins* och de klassiska språkens *τρεῖς*, *trēs* föreliggande bildningarna, anses som nybildningar

efter adjektivens böjning genom ändelsers fogande till vokalen i N. pl. m. ***þrīz* och torde därför kunna ansättas som urgerm. ***þrī-anz*, **þrīōz*** jfr got. A. pl. ***blindans, blindōs.***

Det genom denna ljudlag uppkomna *e* höll sig efter den ofvan, § 2, b, behandlade lagen före vokal, men öfvergick i fsv. till *æ*, om det genom analogibildning fördes utom sitt egentliga område, hvarigenom det *æ*, som äfven förekommer i ordet 'tre' se SCHLYTER, *Gloss.* 756, kan vinna förklaring.

Den antagna ljudlagen synes mig bekräftas af fsv. ***freadagher, fredagher*** fg. ***fria dagher*** RYDQV. VI, 133, isl. *frjádagr* fht. ***frîadag, frîtach*** jämte *frîjetag*, se SCHADE, ***Altdeutsches Wörterbuch*** och af fsv. ***husprea, hosprea.*** Dessa höra till fht. *friia*, isl. ***Frigg*** och fs. ***frî*** n., fe. *freo* f. »Weib von edler Abstammung»; Fsv. ***husprea*** är således ett annat ord än isl. ***húsfrøyja***, fg. ***husfroyia***, men med beslägtad betydelse. Om förhållandet mellan formerna med och utan inskott af *gg*, NOREEN, ***Altisl. gram.*** § 225, har jag yttrat mig i noten. Det otvifvelaktiga, att fht. ***frîatag*** hör till gudinnenamnet ***Frigg*** och dock uppträder som fsv. ***freadagher***, isl. *frjádagr*[1]), synes mig berättiga att antaga likartad utveckling i det äfvenledes med ***Frigg*** samhöriga ***husprea***[2]). För *laangafriiadagh* Vadst. Kl. R. RYDQV. V, 70 torde tysk inflytelse kunna antagas.

1) Uti isl. ***frjádagr*** möter den svårigheten, att om ***frjá-*** är en gammal gen. sg. **friōz*, det af *z* uppkomna *R* måste antagas hafva försvunnit. Docenten NOREEN har föreslagit mig att lösa denna svårighet på följande tilltalande sätt. Utljudet *-z*, *-R* i genitiven **friōz* assimilerades med *ð-*, *d-* i uddljudet af den följande sammansättningsleden, se NOREEN, ***Altisl. gram.*** § 197, 2. Det därigenom uppkomna **friaddag-* blef **friadag-* genom inverkan af det enkla ordet 'dag'.

2) Efter nedskrifvandet af ofvanstående finner jag, att FLODSTRÖM, *Tidskr. f. Fil.* N. R IV, 64 varit inne på en liknande tankegång: »Fnorsk-isl. behandlar äfven ord med urspr. *-ija* på samma sätt, t. ex ***þrjár, fjá, frjá*** (got. **þrijôs, fijan, fríjôn*)- Man skulle visserligen kunna tänka sig dessa uppkomna af **þrīaR* o. s. v., men flere omständigheter tala för att de genomgått ett mellanstadium med *ēa*. Vi hafva nämligen kvar detta *ē* i ***sé*** (got. ***sijai***). För mellanstadiet *ēa* tala slutligen de fsv. formerna ***þrea*** och ***þrear***, samt ***freadaghær***, isl. ***frjádagr***, sannolikt af fnord. **frēaR*, äldre **frijōR*» och i noten 1 »Detta **frijōR* är utan tvifvel en genitiv af gudinnan Friggs namn. *Frjá-*, *frea-* har sammandragits af **frijōR*, såsom ***þrjár, þrear*** af **þrijōR*, under det att i det självständiga ordet *gg* inskjutits framför *j*, så att gen. ***Friggjar*** uppstått ur **frijōR* såsom *þriggia* af **þrijāᴅ*. Denna, på skilda vägar vunna, för FLODSTRÖM och mig gemensamma uppfattning håller jag för ett tecken till att mitt förklaringsförsök är på rätt spår. I afseende på förutsättnin-

Under denna ljudlag synes mig vidare utvecklingen i sådana fall böra föras, där intervokaliskt *h* bortfallit efter *i*. För dessa

---

garna för ljudlagen anser jag däremot, att FLODSTRÖM tager fel uti att tro öfvergången hafva inträdt i förbindelsen *-ija-*. Blott uti hiatus mellan *ĭ* och annan vokal anser jag, att ljudlagen kunnat inträda. Uti got. *sijais* är *j* uppenbarligen sekundärt, såsom fornlat. *siēs* visar. Uti got. *þrijōs* tror jag, att *j* är lika sekundärt och got. G. pl. *þrijē* och isl. *þriggja* motsvara uppenbarligen icke hvarandra. Att, som FLODSTRÖM håller för möjligt »*Frjá*, *frēa-* har sammandragits af *frijōR* såsom *þrjár*, *þrear* af **þrijōR*, under det att i det själfständiga ordet *gg* inskjutits framför *j*, så att gen. *Friggjar* uppstått ur **frijōR* såsom *þriggia* af **þrijā*», är tydligen omöjligt, såvida därmed menas, att samma ljudförbindelse under för öfrigt lika förhållanden utvecklat sig olika i smsg. och i det enkla ordet. I fall som dessa bjuder en sund metod att antaga *Frea-* representera ordets ljudlagsenliga G. sg., men anse, att däremot *Friggjar* är en ursprunglighet, en analogibildning efter former med ljudlagsenligt *gg*. Detta förutsätter emellertid, att i sjelfva ordets böjning en vexling förefunnits mellan former utan och med »skärpning» och att skärpningen saknats i grundformen till G. sg. *Frea*. Denna har jag emellertid antagit vara **friōR* och det åligger mig således att rättfärdiga denna ljudform för de fall, som sakna skärpning. Denna ljudform följer af den åsigt om den så mycket omskrifna »skärpningens» natur, hvartill jag kommit. Det synes mig nämligen icke förefinnas något hinder att återföra inträdet och uteblifvandet af »skärpning» på samma vexling mellan konsonantiskt och sonantiskt *i* uti afledningen, som SIEVERS, *Beitr.* V, 129 uppvisat gälla för alla ie. språk. Att lagen för denna vexling icke ensamt är den af SIEVERS angifna, torde framgå af de omständigheter, som jag anfört BEZZENBERGERS *Beitr.* XI, 194 f. På hvilka förutsättningar vexlingen mellan konsonantiskt och vokaliskt *i* uti afledningen berodde utöfver ställningen efter kort och lång rotstafvelse, har jag där icke kunnat se. Dessa förutsättningar synas vara funna af FICK, BEZZENBERGERS *Beitr.* IX, 317 f., som söker uppvisa att ie. *j* i grekiskan bortfaller mellan vokaler, när den gamla accenten gick förut, men blir till *ι*, när den gamla accenten följde efteråt. Denna grund för vexlingen har BECHTEL, *Nachrichten von der Königl. Gesellschaft der Wissenschaften an der Georg-August-Universität zu Göttingen* 1885, nr 6 sökt göra gällande för skärpningen på så sätt, att denna skall inträda, då den ie. accenten följer omedelbart efter, men uteblifva, då den gamla accenten går omedelbart förut. Med det gamla accentläget vill jag icke ställa skärpningens inträde och uteblifvande i omedelbart sammanhang, men väl med vexlingen af konsonantiskt och sonantiskt *i* uti afledningen; blott i den mån, som denna vexling kan uppvisas bero af accenten, kan skärpningen sägas bero af accenten. I motsats till BECHTEL antager jag, att skärpningen utvecklats ur konsonantiskt *i*; formerna med vokaliskt *i* förblefvo däremot utan skärpning. P. a. st. i BEZZENBERGERS *Beitr.* XI har jag uppvisat, att vexling mellan konsonantiskt och sonantiskt *i* kunde förekomma inom samma ord, och möjligheten af dubbelheten *Frigg* i G. sg. *Frea-* är därmed gifven. Denna dubbelhet tänker jag mig sålunda: N. sg. **frijō*, gaf *Frigg*; G. sg. **frī-i-ōz* däremot **friōz*,

fall gäller nu den ljudlag, att *i* genom inverkan af *h* öfvergår till *e*, se NOREEN, *Altisl. Gram.* § 77. Att *h* verkar öfvergång af *i*

---

hvars utveckling hemföll under den af mig uppstälda lagen. Står annan vokal än *ĭ* framför *ị*, »skärpning efter diftong», är förhållandet detsamma. Got. *waddjus* är urgerm. **waịuz*, **waịịuz*. Om därjämte ett **wa-i-uz* förekomme, skulle detta nog särspråkligt öfvergå till **waịuz*. Måhända kunna exempel med denna art af vexling uppvisas. För att mitt förknippande af skärpningen med vexlingen af *ị* och *i* uti afledningen är riktigt, talar den omständigheten att skärpning uteblifver efter lång rotstafvelse. Efter lång rotstafvelse förekommer ju äfven så öfvervägande vokaliskt *i* uti afledningen, att man ända hittills förnekat, att *ị* kunde förekomma efter lång rotstafvelse eller *i* efter kort; detta åtminstone som regel; att man i praktiken då och då satt ljudlagen ur tjenstgöring, därför har jag p. a. st. anfört flera exempel. Reglerna för »skärpningen» af *w* formuleras på motsvarande sätt. Denna fråga om »skärpningen» har jag samtidigt härmed behandlat i en af uppsatserna *Schwedische Wortforschung* i BEZZENBERGERS *Beitr.*

FLODSTRÖM uppvisar p. a. st., hurusom isl *é* i allmänhet motsvaras af *æ* i fsv., men antevokaliskt uppträder som *e* t. ex. fsv. *sea*, *tea*, isl. *sjá*, *tjá*. Det enklaste synes nu det antagandet vara, att fsv. *sea*, *tea* visa det förstadium, hvarifrån isl. *sjá*, *tjá* utgått och att i fsv. ett isl. *é* väl i allmänhet blir *æ*, men bibehålles i antevokalisk ställning, men så skall det enligt FLODSTRÖM icke vara. Af ord med *ea* uppvisar han former med inskott af *i* mellan *e* och *a* t. ex. *seia* ÖGL, *sæyia* StadsL, *leyande* MELL, *fæiær* VGL. Dessa skola icke förklaras som yngre utvecklingar af formerna med *ea*, emedan man därmed »bortkastar den enda hittills gifna möjlighet att förklara, hvarför fnord. *ē* framför vokal ej utvecklats till *æ* på samma sätt som annars». FLODSTRÖM antager därför att mellan fnord. *ē* och ett följande *a*, *u*, *o*, *(e, i?)* ett *j* inskjutits. »Ur fnord. **sēa* har sålunda blifvit fsv.-fd. *sǣja* och det fnord. *ē* har således blifvit *ǣ* här, såom i andra ställningar. Ur *sǣja*, vanligen skrifvet *seia*, har sedan — möjligen genom några mellanstadier, hvilka det fsv. skriftsystemets bristfällighet icke tillåter oss att genomskåda — blifvit *sea*, liksom ur *lǣja* (isl. *hlæja*) blifvit *lea*, ur *blǣja* (isl. *blæja*) *blea*, ur *klǣja* (*kleyar* Gamla Ordspr. 625, isl. *klæja*, som oftast böjes starkt, men äfven har impf. *klæjaða*) först **klea*, sedan *klia*, med den ofvan omtalta öfvergången af *e* till *i*». I noten framställas åtskilliga förslag att bestämma den antagna öfvergångens mellanstadier. FLODSTRÖMS antagande har först det felet att taga en omväg i stället för raka vägen. Hvarför skall fsv. *sea* uppstå af *sæia*, då detta icke är den enda möjligheten för dess förklaring, utan det, att *ē* bevarats i denna väl afgränsade ställning, är en vida enklare förkaring? Hvarför skola icke *sæia*, *læjandi* etc. hafva uppkommit ur *sea*, *lea*, då FLODSTRÖM själf och efter andra anför så goda analogier för ett dylikt inskott och hvarför går det icke för sig att antaga detta inskott hafva skett i historisk tid lika väl som i den förutsatta för isl. *sjá* och fsv. *sea* gemensamma sammordiska formen **sēa*? Det blir sedan en särskild omsorg att utröna, när detta inskott uppträder och huru det i nsv. oftast försvunnit och detta försvinnande

till *e*, är otvifvelaktigt, men denna öfvergång synes inskränkt till de fall, då *h* bortföll i sluten stafvelse, i hvilken ställning det qvarstod mycket längre än intervokaliskt *h* se Brate, *Beitr.* X, 75, 80. Om den analoga skiljaktiga utvecklingen af *h* före och efter stafvelsens sonant i tyskan se Paul, *Beitr.* VII, 558 och jfr härmed Brate, *Runologiska spörsmål* s. 4. Efter de på de anförda ställena lemnade utredningarne om en redan tidig skiljaktighet i ljud mellan *h* i den ena ställningen och i den andra är det icke öfverraskande, att en ljudöfvergång verkad af *h* i den ena ställningen uteblifver i den andra. Det vore snarare öfverraskande att finna öfvergången *i* till *e* verkad af *h* uttaladt som spiritus asper. Denna antagna allmänna öfvergång af *i* till *e* framför *h* har dock några undantag, som näppeligen kunna förklaras med ljudlagens nuvarande formulering. Mot isl. *þél*, f. 'a file', fht. *fîhala* svarar nsv. *fil.* Detta sv. *fil* kan dock förklaras som tyskt lånord, hvilket däremot icke är möjligt med det mot isl. *þél* n. 'fresh-curded milk' svarande nsv. *fil-* i *fil-mjölk*, *fil-bunke*, hvars etymologi dock är mig okänd. Af den fsv. motsvarigheten till isl. *vé* n. 'a temple', grundform

---

synes utan svårighet kunna tillskrifvas analogisk inverkan. Huru däremot Flodström skall kunna förklara förekomsten af *sæia* jämte *sea*, förstår jag icke. I några fall, där analogisk inverkan ej kunnat ega rum, är ju inskottet i behåll i nsv.: *lejon*, *ijäl*, *i jåns*. Och ordet *lejon* visar att nsv. *klia* icke kan förklaras ur *kleia*, hvarpå man kunde tänka. I påståendet att dess *i* förklaras som *i* uti *fiandi*, torde däremot Flodström hafva träffat det rätta. Den grammatiska vexlingen isl. *kló*, *klógum*, *kleginn* är af sekundär upprinnelse, se Noreen, *Altisl. gram.* § 262, 4. Ordets rätta inf, som *j-* presens vore helt visst **klauja*, **kløyja*, såsom *døyja*, *gøyja*, jfr t. *Klau*, sv. *klo.* Denna ljudform synes föreligga i da. *klø.* Men såsom till isl. *taka* svarar got. *tēkan*, vore ock till isl. **klauja* ett urgerm. **klēwjan* tänkbart, hvilket torde föreligga i fht. *klâwen* 'prurire'. Men såsom jämte fht. *grâo* finnes fe. *grǣg*, borde ock af **klēwjan* blifva urg. **klêjan*, hvilket vore fht. **klâjan*, **klâan.* Men såsom fht *tâ(i)an*, *wâ(i)en* motsvaras af fsv. *dia*, *wia*, så borde ock fht. **klâ(i)an* motsvaras af fsv. *klia.* En liknande förklaring är den riktiga för *fiende.* För denna framställning får jag erkänna min förbindelse till doc. Noreens föreläsningar och vill icke ytterligare anticipera hans eget offentliggörande af desamma. Ordet *lie* erbjuder svårigheter, men har heller icke något inflytande på de af mig behandlade fallen. Af Bugge, *Kz.* XX, 10 är det sammanställdt med fi. *lava* 'das Schneiden, der Abschnitt', det vore alltså en stam **levan-*; med suffixstadiet *-in* som i got. *hanins*, *hanin* skulle **levin* blifva *livin.* Om tecken på tillvaron af denna suffixform äfven i de nordiska språken se Noreen, *Svenska Landsmålen* I, 696. Förlusten af *w* är i *lé* lika svår att förklara som i isl. *ái*, *pái*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 223, anm. 1.

**wīha*, anföres hos RYDQV. II, 280 formen *vi* i ortsnamn dels enkelt dels som senare led i en smsg. LEFFLER, *Om Rökstenen* s. 25 f. i *Ant. tidskr. f. Sverige* VI har uppvisat former med *æ* af samma ord, hvilka svara mot isl. *vé*, och antager, att *i* uti de af RYDQVIST anförda formerna är en yngre utveckling af det *ē*, som isl. visar, utan att dock angifva, när isl. *é* motsvaras i fsv. af *æ* och när af *i*. Detta fsv. *vi*, hvars vokal icke är förklarad, synes mig göra det otvifvelaktigt, att *i* under några förutsättningar icke blef *e* framför *h* och att således den hittills gällande formuleringen af denna ljudlag är oriktig. Vexlingen fsv. *vī* : isl. *vé* synes mig kunna förklaras som en vexling mellan sg. och pl., hvilken förklaring hvilar på ett nytt antagande, att *h* visserligen bortfallit tidigt med ersättningsförlängning af föregående vokal, men att den här behandlade öfvergången *i* till *e* först inträdt efter bortfallet af stamutljudet *-a*. Sg. **wīa* gåfve då **vi*, pl. *wīu* däremot **vēu*, yngre **vē*, isl. *vé*. Om isl. *þél* och nsv. *fil-* i *filmjölk* höra hit, kan deras vexling förklaras under antagande af sådan suffixvexling under böjningen, som af mig är behandlad i BEZZENBERGERS *Beitr.* XI, s. 183 f., urn. **fīhila* gåfve *fil*, urn. **þīhlo-* isl. *þél*[1]). Och det genom den uppstälda ljudlagen uppkomna *ē* af någon orsak kommer i annan ställning än den antevokaliska, utvecklas *ē* till *æ* på vanligt sätt. Sålunda är **wæ-* i de af LEFFLER, *Om Rökstenen* s. 26 anförda namnen *Wægierth*, *Væmunder* etc. att anse som analogibildningar för **vi-*. Namn med *vi-* som första led äro anförda af M. LUNDGREN, *Spår af hedn. tro och kult* etc. s. 55. Från fall sådana som isl. *níu*, *tíu*, *sía Svíar* har jag bortsett i min framställning, då deras ljudförhållanden erbjuda alldeles egendomliga svårigheter.

Efter uppställandet af denna ljudlag synes ock fsv. *siæ* SdmL., nsv. *si* jämte *se* kunna förklaras som analogibildning ur Pr. ind. sg., där 2 sg. **sihiR*, gifver *sī(h)iR*, **sīR*. Isl. 2, 3 sg. *sér* utgår däremot från urnord. **sehiR*, med samma analogiska införande af e-vokalisation som i isl. 2 sg. *drepr* af *drepa* för **dripr* se LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. II, s. 11.

---

1) Doc. NOREEN föreslår mig att under förutsättning, att det ofvanstående är riktigt, på liknande sätt lösa den hittills olösta svårigheten i vokalvexlingen mellan sv. *il* och isl. *él* n. 'a snow-shower', hvars sammanhang med sv. *jul*, got. *jiuleis* 'januari', fe. *geol*, *geohhol* 'jul' KLUGE, *Englische Studien* IX, 311 f. har funnit. Sv. *il* utginge då från stamformen **jīhil-*, *(j)ī(h)il- il-*, isl. *él* från stamformen **jihl-*, **ihl-*, **ehl-*, *ēl-*. Jag upptager med tacksamhet detta förslag som ett kraftigt bevis för riktigheten af min mening.

§ 3. Bokstafven *i* äger följande etymologiska motsvarigheter:

a) *i* motsvarar urnord. *i* t. ex. *skipta* KrB 3, *þriþia* KrB 3.

Anm. Särskildt är här att märka Pr. ind. 3 sg. *bristir* KrB 5, 6 (3 gg), hvars *i* måste förklaras som öfverfördt från 2 och 3 sg. Pr. ind., där det i urgerm. tid ljudlagsenligt utvecklade sig ur *e*, såsom LEFFLER uppvisat i sin afh. *Bidrag till läran om i-omljudet* i *Tidskr. f. Fil.* N. R. II, s. 1 f Denna förklaring synes ock nödvändig för förklaring af *i* uti fsv. *brigþa* (RYDQV. I, 211), *nima* (RYDQV. I, 153) möjligen ock för *slippa*, *spritta* och jag finner det då icke betänkligt att tillämpa densamma äfven på *giwa*, *gita* jfr nedan d, 2.

b) *i* motsvarar urnord. *ī* t. ex. *wighia* KrB 4, *gripa* KrB 5, 4.

c) *i* betecknar konsonantiskt *i*.

1) I dift. *iu*, *io*, *ia*, t. ex. *sivkir* KrB 4, 1, *fiora* KrB 3, 4, *iarn* þgB 6.

2) I brytningsdiftongerna *ia*, *iæ*, *io*, *iu* t. ex. *sialwir* KrB 4, 1; *spiæl* BB 39; *iord* KrB 10, *tiughir* KrB 3.

3) Utveckladt mellan *g*, *k*(*sk*) och följande *æ*: Härpå finnas följande säkra exempel:

α) mellan *g* och *æ*: *giærþi* med smsg. 3 gg; G. sg. *giængis* MB 26, 1; *giæstir* MB 4, 1; 4, 2, *giestir* MB 4; *giærð* Eþs 2, 5 (2 gg), *wtgiærþir* þgB 7, 2; *giærdning* BB 39, 6; *giærning* þgB 5, 1; Eþs 3, *giærningina* Eþs 1; MB 22; *giærninga men* KrB 3, 4; (men *gærningin* Eþs 7; *gærningina* Eþs 1, *gerninga* Eþs 5, 1) *arf giæng* GB 3, 1; *giærsalu* BB 5, 1, jfr *gærsalo* VmL II, JB 4; Pr. ind. 3 sg. *giærþir* BB 10; 10, 1[1]); Pr. k. 3 sg. *giærþi* (4 gg).

Stundom är det omöjligt att afgöra, huruvida brytning *iæ* föreligger eller ett *i* utveckladt efter *g* framför den obrutna vokalen: t. ex. ordet *giæld* 8 gg, i smsg. 6 gg jämte *sporgeldum* MB 3, 1; *morghungiæf* GB 6; *giæl maþir* GB 10; verbet *giælda* 23 gg; Pr. ind. 3 sg. *giæfwir* GB 6; pass. *giæfs* GB 1.

Inf. *giöra* þgB 7, Pr. ind. *giör*, *giöR* þgB 72, *giörs* MB 14, pl. *giöras* þgB 14 torde vara kompromissformer mellan formerna med brytning *io* 49 gg och med v-omljud Pr. k. *göri* BB 45, 1; *görin* þgB 8.

β) mellan *k* och *æ*: *þing kiænun* þgB 13; Pr. k. 3 sg. *kiæri* þgB 4, ordet skrifves med *æ* 11 gg. P. p. N. sg. n. *skiæpt* þj 12; Pt. ind. 3 sg. *skiærpti* BB 1 (3 gg).

Stundom är det osäkert, om utveckling af *i* framför obruten vokal eller brytningen *iæ* föreligger: t. ex. A. sg. *kiær* MB 3, 2; ordet *skiæl* 10 gg; *skiællia men* GB 5; *skiælikum* MB 20, 1; *skiælika* þj 13; *skiæra* þgB 1, 1 jämte Pr. ind. 3 sg. *skær* 3 gg.

---

1) Felskrifvet *giærþis* BB 10, 1.

4) I ordet *ia* Eþs 6, 3, som allmänt antages innehålla ursprungligt *j*, ehuru detta plägar bortfalla i nordiskt uddljud. Ett försök till förklaring af denna besynnerlighet är gjordt af LIDÉN, *Arkiv* III, 235 f.

5) Ordet *æi* och *næi* innehålla äfven konsonantiskt *i* och det riktiga om dettas uppkomst torde väl vara framställdt af LEFFLER, *Tidskr. f. Filologi* N. R. V, s. 79, enligt hvilken *i* uti *æi* är en utvecklingsform af *gh* i det väntade *ē-ghi*, *ē-gh*, jfr isl. *eigi*, och *næi* en analogibildning efter *æi*. Jfr LIND, *Rim och verslemningar* s. 37 not och KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, 452.

d) *i* motsvarar ett *i* uppkommet af äldre *æ*.

1) Genom inverkan af följande guttural + *i*, *j*. Exempel på denna ljudöfvergång uppvisa verbet »tiga», af hvilket blott Pr. ind. 3 sg. **þighir*, misskrifvet *sighir* förekommer MB 20 1, verbet »säga» inf. *sæghia* KrB 6; *sæghiæ* Eþs 6, 3; *sighia* þgB 13; inf. pass. *sægghias* BB 18; Pr. ind. 3 gg; *sæghir* 16 gg, *sighir* 23 gg; 3 pl. *sæghia* 4 gg, *sighia* KrB 6, 1; Pr. k. 3 sg. *sæghi* 3 gg, *sighi* 3 gg; G. pl. **tiggia* i *hwartiggia* BB 43; *annat tiggia* 4 gg; *annatiggia* 2 gg, *annattiggia* þgB 9, *annatthiggia* MB 20, 1; *annathigia* Eþs 3. Denna ljudöfvergång är uppvisad af LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. II, 290 f., hvilken för verbet »säga» antager utvecklingen **saghja* > *sæghja* > *seghja* > *sighja*. Jfr ock BUGGE, *Tidskr. f. Fil.* N. R. III, 273. Om förklaringen af de fall, som undandraga sig regeln, yttrar sig icke LEFFLER. Undantagen synas böra fattas som analogibildningar från former, som icke hade *i*, *j* efter gutturalen. För verbet »säga» innebär detta, att dess Pr. ind. *sæghir* måste fattas som en motsvarighet till den isl. enstafviga, gamla och sällsynta presensformen *seg*, *segr*, jfr fg. *segr* GotL 19: 21; 25, 3; (*segir* GotL. 37). Denna presensform är jämte imp. 2 sg. den enda form i detta verbs presensstam, där icke *gh* står framför *i*. Vidare synes däraf följa, att denna öfvergång af *æ* till *i* försiggått före utvecklingen af svarabhaktivokal i presens **sæghr*. Denna uppfattning stödes däraf, att verbet »tiga», i hvars presensstam *gh* öfveralt stod framför *i*, också blott uppvisar formen *þighia* i fsv., ej någon biform **þæghia*. — G. pl. *twæggia* 5 gg, *twægia* þgB 13 måste förklaras utgöra ett närmande i ljud till räkneordets former med *ē*, hvaremot den ljudlagsenliga utvecklingen förblir ostörd i det från räkneordet lösryckta *annat tiggia*. Fsv. *wæggi* RYDQV. II 203 utgår från de former af den i isl. *veggr* representerade ursprungligare böjnin-

gen, där icke *gg* stod framför *j*; utvecklingen af *æ* till *i* måste således hafva skett, innan detta ord antog svag böjning.

2) Genom inverkan af en föregående palatal kons. *g*, *k*. Denna öfvergång antages af LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. II, 291. En dylik öfvergång antages ock af KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* s. 553 som förklaring för *i* uti det normala fsv. *giva*, *gita*, på samma gång som KOCK förklarar det detta verb på urgerm. ståndpunkt tillkommande *e* vara bevaradt i isl. *gefa* och »dialektiskt i fsv. *geva*». KOCK afböjer såsom icke tilltalande den förklaring, som eljest ligger nära att tänka på, nämligen inverkan från de på urgerm. ståndpunkt i-omljudda formerna i 2 och 3 sg. Pr. ind., liksom omljudet öfverförts från dessa former till *læta, græva* etc. VmL. I har af *gita* blott former med *i*: Pr. ind. 3 sg. *gitir* 14 gg, *gitær* þj 1, 3; 3 pl. *gita* 2 gg. *giwa* uppvisar däremot i presensstammen 37 gg *i*, 1 gg *e*, 2 gg *æ*, 2 gg *iæ*, hvilket sannolikt är etymologiskt likställdt med *æ*, jfr c, 3, och ej är brytning. Här förekomma altså *i* och *æ* i samma dial. och jag ser icke, huru man med KOCKS uppfattning skall förklara dem i förhållande till hvarandra. Jag antager altså för dessa ord den af KOCK förkastade förklaringen vara den riktiga och finner intet betänkligt vid den samma, då den i alla händelser måste tillgripas för andra verb, se ofvan a, anm. och i de af KOCK förklarade *læta*, *græwa* etc. har en god parallel.

e) *i* betecknar ett *i* uppkommet af äldre *y*. Jfr om denna ljudöfvergång NOREEN, *Arkiv* I, 168, LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. II, 294 not. VmL. I uppvisar följande exempel på denna ljudöfvergång: *lict* 1 gg jämte *lyct* 2 gg; prep. *firi* 41 gg jämte *fyri* 1 gg och *fori* 22 gg; som adv. *firi* 30 gg, *fyri* 2 gg, *fori* 6 gg; *iuir* 1 gg, med *y* 14 gg; som adv. *iwi* 1 gg.

Skulle man från exemplen i VmL I sluta något rörande förutsättningarne för denna ljudöfvergång, skulle denna slutsats bestå i att inskränka densamma till betonad stafvelse. Det torde nämligen kanske icke vara utan betydelse, att *iuir* brukas som adv. och den enda gång det förekommer som prep. BB 6, har tonvigt såsom uttryckande en motsats till det föregående. I obetonad ställning kunde däremot dess labial lättare bevara det äldre *y*, hvarigenom de många undantagen föranledas. Bättre skulle då *firi* foga sig efter regeln, ehuru man äfven där skulle vara frestad att tillskrifva den föregående labialen qvarståendet af *y*. Dock synes man äfven kunna ifrågasätta att delvis uppfatta *firi* som en afljudsform till *fyri*, jfr

περί, g. *fair-* : *faur-* som obetonade prefix och afljudet mellan g. *þairh* och t. *durch*.

f) Oklara fall.

1) *þings giældum* MB 1, 8 och i VmL II »non est derivanda a *þing*, ut, eam male explicantes, crediderunt..., sed a *þiægn* v. *þægn*, liber homo, ut adeo verti posset : mulcta (ordinaria) ob cædem liberi hominis», Schlyter, *Gloss. till VmL.*, jfr isl. *þegn-gildi* »the weregild for a þegn». De fsv. orden och isl. *þegn* liksom fht. *dëgan*, fe. *þegen* innehålla alla *e*; för att detta skall kunna uppträda som *i*, synes antagande af en urgerm. stamform **þëg-in-* nödigt, som i böjningen vexlat med **þeg-n*, jfr Noreen, *Gram.* §§ 270, 2; 167, 3, b, och Brate, *Bezzenbergers Beitr.* X, s. 183 f.

2) Adv. *ginstan* Eþs 4, 1 har redan ofvan § 2 e, 7, s. 10 förklarats innehålla ett *i*, som vore uppkommet genom förkortning af *ē*.

3) Prep. *ginum* BB 22, 1 (2 gg); 40, 4; 42 (2 gg) är däremot svår att förklara. Kock, *Stud. öfver fsv. ljudl.* I, 204 antager, att *i* uti *ginum* är kort och förklarar detta i anf. arbete II, s. 406 därmed, att ordet oftast förekom oaccentueradt. Om qvantiteten af *i* gifver skriften ingenting vid handen; dess qvalitet synes mig kunna uppstått på följande sätt. Uti isl. motsvaras *ginum* af *gegnum*, är altså D. pl. af samma subst., hvaraf *gegn*, sv. *gēn* se § 2, e, 7 är A. sg. Men likt isl. *megin*, *regin* torde äfven en form **gæghin* en gång hafva funnits. Denna form skulle i fsv. blifva **gighin* efter mom. d) af denna §, och denna form antager jag verkligen hafva funnits och utgöra källan för *i* uti *ginum*. Om i D. pl. **gighnum* brukad tonlös som prep. *gh* bortföll med ersättningsförlängning som i *geen* se § 2, e, 7, skulle detta gifva **gīnum*. Att detta *ī* kunnat förkortas i *gīnum* i VmL I synes med hänsyn till *geen* icke sannolikt; huruvida förkortning kunnat inträda i de urkunders språk, där Kock antar *ginum* med kort *i*, kan jag naturligtvis icke afgöra.

4) *i* har uppstått af *e* i lånordet *pilagrims færd* þgB 13 jfr fht. *piligrīm*, mlat. *peregrīnus*, se Kluge, *Etym. Wb.* Pilger., men denna öfvergång tillhör icke den nordiska grammatiken.

§ 4. Bokstafven *o* i VmL I äger följande etymologiska motsvarigheter:

a) *o* motsvarar urnord. *o* t. ex. *horn* KrB 6, *morð* MB 3, 2.

Detta *o* vexlar ofta i samma ord med *u* eller motsvarar isl. *u*, se Noreen, *Altisl. gram.* §§ 55, 172.

1) Följande ord uppvisa vexling mellan *u*, *o*: ordet *kluckare* 12 gg, med *o* 2 gg; ordet *klucka* 13 gg, *klocku* KrB 5, *klukku klappir* KrB 5, 6; N. sg. *folk* KrB 5, 4; BB 45, 4; *fulk* BB 49, 1; A. sg. *orf* GB 11 (8 gg); 11, 1 (14 gg); *wrf* KrB 6, 1; ordet *sun* 19 gg, G. sg. *sons* KrB 6, 1 jämte *suns* Eþs 6, 1 och smsg. *suna barn* GB 11 (2 gg); ordet *guzziuia* 7 gg, *gozziuia* KrB 6, 1[1]); ordet *kuna* 34 gg, *kona* KrB 3, 5; *ærfda kona* GB 11; N. sg. *stowa* BB 45, 5, A. sg. *stuwu* KrB 2, D. sg. *ölstuw* KrB 9, 5; *orþiuua* BB

---

1) Anknytande till den af BUGGE *Svenska Landsmålen* IV, 232 gjorda härledningen af *gubbe*, *gumma* från *guð-faðir*, *-móðir*, finner jag sannolikt, att sv. *gosse* bör fattas såsom uppkommet af *goð-son*. Detta torde närmast hafva blifvit **gossa(n)* såsom *Hā-kon* blir *Håkan*, isl. *forstofa* sv. *farstu*, hvarefter nom. sg. *gosse* uppstod genom analogibildning till denna förmenta oblika kasus af ett svagt mask. I motsats till NOREEN, *Svenska Landsmålen* I. 735, som förklarar utvecklingen *o* till *a* bero på den musikaliska accenten, och till KOCK, *Svensk Akcent* II, 412 f., som, bekämpande NOREENS mening, förklarar hithörande fall som analogibildningar, anser jag, att utvecklingen *o* till *a* inträder på grund af en minskad exspirationsstyrka hos den stafvels, i hvilken öfvergången äger rum. Denna förklaring vill jag dock med bestämdhet göra gällande blott för *Håkan* och *farstu*, af de fall som NOREEN och KOCK anfört; för de öfriga fallen kan jag medge möjligheten af de förklaringar, som KOCK framställer. Att *Håkan* skulle hafva uppstått genom påverkan af *Göran*, *Johan*, kan jag ej finna sannolikt och för *farstu* lemnar KOCK ingen förklaring, så vidt jag kan se. Samma utveckling föreligger i sv. *anka* af **and-kona*, *fränka*, isl. *frǽnd-kona* (contr. *frænka*). Dessa ord äro nyskapelser utgångna från den som best. form fattade ljudlagsenliga utvecklingen **and-kan(a)*, **frænd-kan(a)*, hvars ändelse *-a* först fallit offer för denna uppfattning. På samma sätt synes mig sv. *flicka* säkert böra tolkas som en motsvarighet till ett isl. *fljóð-kona*. Detta vore fsv. **flyþ-kona* och gåfve **flykka*. Huru **flykka* blifvit *flicka* är mig dock ej rätt klart. Jag har tänkt mig *flicka* som en nybildning till **flykko* i oblik kasus efter mönster sådana som nom. sg. *bikkia*, oblik kasus *bykkio*, *bykkiuhvælper* VGL. Då öfvergången *o* till *a* utgör en förslappning i läppartikulationen, stämmer dess natur till den antagna förutsättningen för densamma. Då utvecklingen dels äger rum i en första sammansättningsled dels i senare smsgsleder, synes densamma förutsätta betoningarna: **for-stófa*, *Hā́-kon*, *frǽnd-kona*, med »enstafvighetsaccentuering», se KOCK, *Svensk Akc.* II, 11 f., 75 f., 90 f. Efter denna begränsning af fallen med öfvergången *o* till *a* till sammansättningsleder med svag exspiratorisk accent torde dess egenskap af ljudlag ej böra betviflas. Vokalmotsatsen i sv. *dotter* och da. *Datter* förklaras kanske så, att det senare uppstått vid ordets bruk som svagt betonadt vare sig som enkelt eller som led i smsg. Hit bör äfvenledes försvagningen af *-mundr* i namn till *-mand*, se O. NIELSEN, *Olddanske Personnavne*, s. VI. På tal om fsv. *bikkia* torde det förtjäna påpekas att rspr. äger detta ord i smsg. *argbigga*, hvars ljudform synes förutsätta en

30; *oppin* KrB 5, 4, *uppinbarlika* BB 30; Pt. ind, 3 pl. *holpu* BB 45, 1; P. p. A. sg. n. *hulpit* GB 16, 1; Inf. *coma* 4 gg; Pr. ind. 3 sg. *combir* 45 gg, *kombir* 5 gg; 3 pl. *coma* 3 gg, *koma* 3 gg, *cuma* KrB 7, *kuma* 3 gg; Pr. k. 3 sg. *comi* 2 gg, *kumi* Eþs 5; Pt. ind. 3 sg *com* 2 gg, *kom* GB 11, 1 (2 gg); P. p. N. sg. m. *cumin* BB 7, 1; *kumin* þj 1, 2, n. *komit* 2 gg, *kumit* þgB 5, 6; N. pl. m. *comni* þgB 1; n. *comin* GB 11, 5, *kumin* þj 9. Uti adv. *burt* 4 gg, *burtu* 2 gg, *bort* 2 gg; *borth* BB 51, 2; *bortu* KrB 13, 1, plägar *o*, *u* anses som monoftongering af *au* uti isl. *braut* f. 'väg'.

2) Ord med fsv. *o:* D. sg. *torghi* BB 35, 3; *almænnings torghi* MB 12; A. sg. *bolstir* GB 2; *borð* KrB 8; *bord* ib. (2 gg); *bana orð* MB 6; *ezord, edzord* þgB 13; i *wizord* 41 gg; *wærnær iorð* MB 20, 2; *sporgeldum* MB 3, 1; *morð* 2 gg, i smsg. 3 gg; *horn* KrB 6; 11; *hors* BB 38, 1; 31, 1; ordet *korn* 6 gg; ordet **ord* 3 gg; *owanfal* MB 26; prep. *owan* Eþs 6; *tomtamal* BB 1; *for* BB 22, 2; *mosa* MB 3, 2; *skola* BB 35, 1; ordet *acoma* 14 gg; *þomal fingir* MB 17; *fornt* MB 26; ordet *moghande* 2 gg; *vbornan* MB 7; *vbornum* MB 17; subst. *borghan* BB 18; Pr. ind. 3 sg. *borghar* BB 18 (3 gg); Pt. ind. 3 sg. *borghaþi* BB 18 (2 gg); Pr. ind. 3 sg. *þrof* BB 40, 4 (= *þorf*).

3) Ord med fsv. *u*: D. sg. *flukki* þj 16, 4, isl. *flokkr*; D. sg. *kulli* GB 11, 1; ordet *kunungir* i talrika citat; A. sg. *stuk* KrB 1; MB 26, 1; G. sg. *stuks* Eþs 5; D. sg. *sængæ stuk* KrB 9, 4; *sumar tenungh* þj 1, 2; *truldom* KrB 11 (2 gg); *arwa skut* MB 19; *siæfskut* BB 44, 1; A. sg. *brut* BB 1; D. pl. *brutum* þj 9; A. pl. *ezöris brut* Eþs 6, 3; MB 3; 3, 1; *buð* KrB 4 (3 gg); 4, 1; 5, 6; *buþ* KrB 5, 2; *forbuþ* KrB 15; D. sg. *forbuþi* KrB 15; *brudgumi* GB 2; *grinda stulþa* Eþs 2, 2; *ruþu* BB 10, 1; *brandstuþa* BB 45, 5; P. p. *buþit* KrB 13, 2; *buþith* GB 15; *vbuðnæ* þgB 11; *laghbuþit* BB 1; *bruggit* GB 2; *brutin* Eþs 4, 1; *nybrutin* BB 39, 1; *brutit* 5 gg; *burghit* 2 gg, *guldit* BB 22, 2; *stulit* 6 gg, *firi stulit* þj 9; *skuþa* Eþs 6, 3; *skuþat* Eþs 3; D. pl. *dulum* þgB 14; N. sg. *dulgha drap* MB 5; *fulz* þgB 9; *giældruff* BB 33; *cöp ruff* B 33; *leghu ruff* BB 51; *leef sufl* KrB 3, 6; *luf* BB 27; 43; *lufwitna* BB 43; *oluuis* BB 23; 27, *oluwis* BB 43, 1; Pt. ind. 3 pl. *drucku* GB 6; *lut fal* 3 gg;

intressant utveckling. Fsv. *bikkia* borde ljudlagsenligt gifva **bittja*. Af någon anledning, sannolikt på grund af den ringa graden af accent i den senare leden af juxtapositionen, se Kock, *Svensk Akcent*, II, 124, har **bittja* fått motsvarande klingande affrikata **biddja*, som slutligen på analogisk väg utbyttes mot *gg*.

D. pl. *durum* þgB 13; *sanghus durum* KrB 7; *hwlsaar* MB 11; *guð* KrB 1; *guzlikama* KrB 3, 4; *hughir* GB 1; ordet *luttir* 38 gg.

Vexlingen *u* : *o* beror på regeln om det urgerm. a-omljudet och därefter inträdda utjämningar, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 172. Någon regel för vexlingen utöfver denna gifva de anförda exemplen ej med bestämdhet vid handen. Möjligen tyda de dock på tillvaron af den för nsv. gällande regeln, att *o* står uteslutande framför *rd*, *rn* t. ex. *ord*, *bord*, *horn*, *korn*. Huruvida äfven den nsv. förvandlingen af *u* till *o* framför *rd* uti *sporde*, *smorde* förefunnits, visa ej exemplen.

b) *o* motsvarar urnord. ō t. ex. *moþir* KrB 1, *sokn* BB 38.

c) *o* motsvarar isl. ǫ, u-omljud af *a*. Detta omljud synes föreligga i verbet »hugga» **hogga* , isl. *hǫggva*, subst. *hog* Eþs 7 och *afhog* MB 17; samt i pron. *nokor* 18 gg, isl. *nǫkkvarr*, *nǫkkorr*.

Af verbet »hugga» förekommer P. p. *huggin* þgB 5, 1 jämte *hoggin* MB 8; 12 och jämte Pr. ind. 3 sg. *hoggir* 12 gg, *höggir* BB 44, samt 3 pl. *hogga* BB 26, 2. Om detta *höggir* icke är felskrifning, torde det vara ett Pr. ind. sg. med i-omljud som isl. *høggr*, såsom äfven KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, s. 479 förklarar detsamma. Vid diskussionen om denna motsvarighet till isl. ǫ får ytterligare ordet »hufvud» tagas i skärskådande, jfr KOCK, p. a. st. s. 478. Detta ord visar i VmL I dels *o* 5 gg, dels *u* 2 gg i första stafvelsen och därjämte 1 gg D. *höfþi* MB 13, och dess former synes KOCK p. a. st. s. 478 f. rätt hafva förklarat. I sin anförda skrift s. 469 f. har KOCK företagit en utredning af lagarne för utvecklingen af ǫ i svenskan och danskan och formulerar reglerna för dess behandling på följande sätt: ǫ 1) öfvergår till *ö* (*ø*)[1]) a) fram-

1) Om fsv. *morþ*, *marþ* 'skog' yttrar KOCK p. a. st., att dess genus är icke säkert; kanske är det ej fem. utan mask; att vexlingen *morþ*- *marþ* synes angifva, att o-ljudet i *morþ* är ett omljudt *a*; att *o* för *ö* framför *r* i så fall kan uppfattas antingen som en dialektegenhet eller som beroende på att utvecklingen af ǫ till *ö* framför *r* uteblef i stafvelser utan fortis, i hvilken ställning detta ofta kom, enär det vanligast förekom som mindre betonad led i en smsg. Om en af dessa frågor, den om genus, kan min dialekt. Norberg i Vestmanland, lemna den upplysningen, att det är fem. Jag har hört ordet af en man öfver medelåldern, och han anförde det som ett kuriöst uttryckssätt, som han hört en gammal man för många år sedan begagna: *ē stōr grǣnmōr* (med slutet *o* som i *bo*) 'en stor granskog'. Det slutna *o*-ljudet är detsamma, som motsvarar fsv. *o* framför *rd* i *ol* 'ord' *jol* 'jord' etc. Huruvida uti dialekten äfven förbindelsen *ǫrþ* i obetonad stafvelse skulle utveckla sig på samma sätt, kan ej afgöras af brist på exempel. Att ǫ i betonad stafvelse utvecklas som i rspr., visar *ørn* 'örn'. Sannolikast synes dock vara, att fsv. *morþ* är en afljudsform till *marþ*.

för *r* b) framför kort *l*-ljud, när detta står i slutljud eller före vokal; 2) öfvergår till *u* framför *gg;* 3) kvarstår för öfrigt såsom *o*. VmL. I *hog*, *hogga* framhåller KOCK s. 520 såsom en egenhet för den forna dialekten och påpekar öfverensstämmelsen med dalmålets *ågga* »hugga». P. p. *huggin* visar emellertid, att *o*, *u* framför *gg* funnits jämsides i denna lags dialekt, att altså icke *o* är en densamma kännetecknande spontan utveckling af *ǫ* framför *gg*, och däraf torde man, åtminstone för denna dialekt, få sluta att grunden till fördelningen af *o*, *u* framför *gg* är när- och frånvaron af några ljudliga betingelser inom dialekten. Tilläte det obetydliga materialet någon slutsats, skulle man på grund däraf kunna antaga, att *o* framför gutturaler stode qvar, dels då dessa stode i utljud, dels då följande stafvelse innehölle *a*, *o* eller utgjordes af självljudande konsonant, däremot blefve *u*, då följande stafvelse innehölle annan vokal än *a*, *o*. Regeln blefve i så fall delvis likartad med den för fördelningen af *o*, *u* genom inverkan af det urgerm. *a*-omljudet, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 55 och jfr LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. II, s. 277 f. P. ind. 3 sg. *hoggir* vore då att betrakta som analogibildning. Ägde denna fördelningsgrund giltighet, kunde åter fsv. inf. *hugga* förklaras genom inverkan från Pr. ind.

d) *o* i lånord.

1) Subst. *offir* KrB 3, 4; 14; Pr. k. 3 sg. *offre* KrB 3, 4; subst. *fontir* (2 gg) KrB 5, 4; *stol* KrB 4, 1 (l. *stōla*, men före upptagandet i fsv. torde förlängning af *ŏ* hafva egt rum) äro erkända lånord. Ljudformen vittnar ock delvis därom, i det *offir* med sitt *ff*, *fontir* med *o* framför nasal och konsonant (NOREEN, *Gram.* § 55) hänvisar på ett främmande ljudsystem. D. pl. *klostrum* GB 16 har kanske långt *ō*, jfr t. *Kloster*.

2) Vid första påseende kan N. sg. *homblagarþir* (2 gg), A. sg. *homblagarð* BB 24, hvartill D. sg. *humblagarð*, KrB 3, 3, synas dela samma afvikelse från det nordiska ljudsystemet som *fontir*, och därigenom antyda sin främmande börd. Detta är dock blott skenbart. Ehuru i fsv. blott svagt med synkoperad suffixform, *humbli*, torde detta *o* i VmL. I hänföra sig till den längre suffixform med *a* som finnes i isl. *humall*. Sammanhanget med l. *humulus* är otvifvelaktigt, ehuru naturen af detta sammanhang kan vara omtvistad.

e) Oklara fall.

1) *holdi* MB 22, uppfattas af SCHLYTER som Pr. k. 3 sg. af *halda* och tolkas med »underhålla» och det synes icke annorlunda

kunna uppfattas. Denna skrifning är emellertid alldeles isolerad, och kan därför ej tillmätas någon betydelse som vittnesbörd för åldern af *å* i sv. *hålla,* utan måste betraktas som felskrifning. Den här berörda ljudutvecklingen har senast diskuterats af KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* s. 393 f.

2) vexlingen mellan *o-* och *w-* som nekande prefix:

α) Pref. *o-* : *owilia* BB 29; ordet *owrmaghi* 9 gg; N. sg. n. *ogilt* BB 41; D. sg. m. *ogildum* þj 3; A. pl. f. *ogildar* BB 38; N. pl. m. *osatir* Eþs 2, 5; 7, 1; MB 18; D. sg. n. *osöctu* BB 39; *opræengdo* þj 14; N. A. sg. n. *owict* KrB 4, 2; 6, 2; *owicth* KrB 4, 2; *owickt* KrB 5, 2; *oskiptum* BB 43; *oluuis* BB 23; 27.

β) Prep. *w-*, *v-* : *wböti* MB 26; ordet *wbyrþaman* 3 gg; A. sg. m. *vbornan* MB 7; D. pl. *vbornum* MB 17; N. sg. m. *wbyrghir* GB 16, 1; *vfödir* MB 3, 6 (2 gg); GB 2; A. sg. f. *vföda* MB 7; GB 2; *vgildir* KrB 5, 6 (2 gg); Eþs 2, 2 (2 gg); *wgildir* KrB 5, 6; 9, 4; Eþs 3, 1; BB 44, 1; 44, 2; 47 (2 gg); 49, 1; N. sg. n. *vgilt* BB 17; þgB 5, 1; *wgilt* BB 39, 4; N. sg. m. *vgiptir* MB 7; N. sg. n. *v cristit* KrB 4; N. pl. m. *vskyldir* BB 12; A. sg. n. *wtampt* BB 31, 1; P. p. N. sg. n. *vnöt* BB 13.

Dessa exempel synas visa, att den regel, som funnits för vexlingen af *o-* och *w-*, *v-* som nekande prefix, i VmL I är fullkomligt utplånad.

f) Felskrifning *o* för *ö* utgör helt visst *kops* BB 35, 3; *moþærni* GB 14.

g) *o* vexlar med *u* i N. sg. f. *hon* 13 gg, *hun* 3 gg. Till *hon* hör A. sg. f. *hona* 2 gg jämte *hana* 2 gg. Orsaken till vexlingen är dunkel.

h) *o* vexlar med *ö* i *þoat* MB 21; *æn þo at* þj 12; MB 23; þgB 1 och *þö at* BB 45, 4; *æn þö at* Eþs 2, 4; *þö* þj 20; *þöghin* GB 8. Denna dubbelhet har LEFFLER, *Tidskr. f. Fil.* N. R. V, 78 och *Arkiv* I, 269 återfört på en dubbelhet urnord. **þauh*: **þau*. Jfr härom vidare BRATE, *Beitr.* X, 61, TEN BRINK, *Chaucers Sprache und Verskunst* § 46.

Bokstafven *u* som vokaltecken afhandlas § 29, a.

§ 5. Bokstafven *y* i VmL. I äger följande etymologiska motsvarigheter:

a) *y* motsvarar fsv. *y,* i-omljud af *u* t. ex. *byrð* KrB 9, 2; *hylia* MB 27.

b) *y* motsvarar fsv. *ȳ,* i-omljud af *ū, iū* t. ex. *ryma* Eþs 8 etc., *lysa* MB 20 etc.

Anm. Inf. *byþas* MB 22 har *y* antingen genom analogibildning efter Pr. ind. sg med omljud, eller genom inflytande från de verb, som enligt mom. e) hafva *y* för *iu*. Uti Pr. ind. 3 sg. *skylir* Eþs 2, 6 kan *y* vara i-omljud, men kan ock bero på inflytelse från de verb, som hafva *y* enligt mom. e).

c) *y* motsvarar fsv. *y*, u-omljud af *i* uti adj. n. *mykit* 8 gg; ordet *systir* 7 gg, i smsg. 3 gg.

d) *y* är uppkommet af äldre *ø̄* genom palatal omljud uti inf. *rycta* MB 26.

Denna ljudutveckling är uppvisad af NOREEN i inledn. till *Columbi ordeskötsel* s. XVIII och vidare styrkt af TAMM, *Arkiv* II, 543 och NOREEN, *Arkiv* III, 40 not 1. BUGGE, *Arkiv* II, 350 f. har äfven ur isl. uppvisat exempel på densamma och förmodar med TAMM, att *ȳ* för *ø̄* inträdde framför *gi*, *ki*, men icke framför *g*, *k*, efter hvilka annan konsonant följde. Huruvida ock denna ljudutveckling i fno-isl. inträdt framför *gja*, *gju*, *kja*, *kju*, anser BUGGE mera tvifvelaktigt, men håller det icke för osannolikt. Enligt denna förklaring skulle subst. *ryct* icke vara ljudlagsenligt, utan hafva erhållit sitt *y* från verbet *rø̄kja*, som genom ifrågavarande ljudöfvergång skulle erhålla temat Inf. **rȳkia(?)* Pr. **rȳkir* Pt. **rø̄kti* P. p. **rø̄kter*.

Mycket är emellertid ännu dunkelt i afseende på betingelserna för denna ljudöfvergång. Måhända måste den inskränkas, såsom BUGGE föreslår, till ställningen framför *gi*, *ki*, men uteslutas från ställningen framför *gja*, *kja*. Huru kan man eljes förklara, att VmL. I, oaktadt *rycta*, har *sökia*, hvars troligen vid denna tid först framträdande Pt. **sökti* och P. p. **sökter* för äldre *sotti*, *sotter* ej gerna kunna antagas hafva hindrat *sökia* att blifva **sykia*. Huruvida åter *gju*, *kju* äro likstälda med *gja*, *kja*, synes osäkert. Vore de icke det, skulle vexlingen **skökia* : **skykiu* inom samma dialekt möjliggöras. Men andra af de utaf NOREEN framdragna exemplen erbjuda ytterligare svårigheter nämligen *dögher* : *dygher*, *döghn* : *dyghn*, *ökn* : *ykn*, i hvilka icke *y* kan hafva inkommit genom inverkan från andra ord, då inga sådana finnas, från hvilka denna inverkan kunde hafva utgått, hvarför *y* måste hafva uppkommit inom ordet självt. Detta gäller ock om dubbelheten *öx* : *yx* med kort *ö*. Det är kanske för djärft, att återföra äfven dessa ord på regeln om att *ø̄* blir *y* blott framför *gi*, *ki* genom antagandet, att dessa en gång haft fullare suffixformer *-ir*, *-in* och att öfvergången *ø̄* till *y* inträdt, medan dessa ännu funnos i behåll. För *øx* är den fordrade längre formen redan antagen af NOREEN, *Arkiv* III, 13 f. Den af NOREEN antagna N. sg. **økvir*,

**økvis* behöfver här blott antagas hafva ombildats till **økir*, **økis* genom inflytande från oblika kasus. N. sg. **dø'gir *dø'gin* vore ej underligare neutra än *óðal, megin, regin,* och *dø'gr, döghn* förhölle sig till dessa som *magn, ragn* till *megin, regin,* se NOREEN, *Altisl. gram.* § 273. Dessa former med fullare suffix **økir*, **økis*, **dø'gin*, **dø'gir* skulle efter BUGGES regel gifva **ykiR*, **ykis*, **dȳgin*, **dȳgir*, hvilkas vokalisation sedan vore införd äfven i de synkoperade formerna. Är denna förklaring af *øx* : *yx* riktig, skulle ljudlagen hafva inträdt under loppet af 900-talet i tiden efter *v*-omljudet, och sättes den så tidigt, torde de antagna osynkoperade biformerna ej vara betänkliga. I så fall torde man ock böra söka orsaken till vexlingen *rökt* : *rykt*, *tökt* : *tykt* inom paradigmat självt uti vexlingen mellan stamformerna **rökið*, **tökið,* som gifva **rȳkið*, **tȳkið* och **rökþ* : **tökþ*, i hvilka *ö* qvarstår. En likartad vexling af stamformer på grund af synkopelagarne inom ords böjning är förut antagen af NOREEN, *Columbi ordeskötsel* inledn. s. XVII, BUGGE, *Arkiv* II, 213, 240, TAMM, *Arkiv* II, 342. Om betoningens förhållande till vokalbortfallet jfr PAUL, *Beitr.* VI, 135 f. Därmed är icke tillvaron af analogibildning vid denna företeelse i ena eller andra riktningen förnekad; så torde fsv. *höghinde, höghiandi* RYDQV· III i förh. till sv. *hyende* visa, att åtminstone *höghindi* till sitt *ö* för *y* beror på inverkan af adj. *höger* eller från biformen. Huru *ökn* : *ykn*, *ögla* : *ygla* äro att fatta, vet jag ej. Skulle de innehålla dift. *öy* och skulle denna under samma förutsättningar som *ö* blifva till *ȳ*? Jag har här blott behandlat de af NOREEN anförda fallen, där *gi*, *ki* följer efter *ö*. Dessa tillhöra svenska riksspråket. Utvecklingen i de af honom anförda fsv. *kyt* : *köt*, *ogyr* : *ogör*, *gyri* : *göri* behöfver ej hafva något sammanhang med utvecklingen i dessa och tillhör heller icke svenska riksspråket.

e) *y* står för *iu* efter *r* och efter *l* föregånget af labial eller guttural, såsom KOCK, *Svenska Landsmålen* II, 12, s. 1 f. uppvisat. Hithörande fall i VmL. I äro, räkneordet N. A. pl. n. *þry* 5 gg, presensstammen af verbet *bryta* 10 gg, **frysa*, **ryka*, hvaraf Pr. ind. 3 sg. *fryss* BB 22, 1; inf. *ryua* BB 15; P. pr. D. sg. *rykandi* MB 20. Därjämte finnes D. sg. n. *rywkande* BB 45, 2, förmodligen analogibildning efter verb med bibehållet *iu,* jfr dock § 8, c, 3.

f) *y* brukas för *i* 1) omedelbart jämte *u*, en gång äfven jämte *o*, mest som kons., stundom äfven som vokal:

α) *y* som kons.: *tyughu* 6 gg; Pr. ind. 3 sg. *byuþir* 4 gg, Inf. *skyuta* MB 26, 3; Pr. ind. *skyutir* 3 gg; Inf. *lyusa* KrB 15; Pr.

ind. 3 pl. *sywnka* GB 14; Räkneordet A. pl. m. *fyura* BB 45, 5; Subst. *dyur* MB 26, 3; *spyut* BB 44, 1; *skyut* och dess böjning 10 gg.

β) *y* för vokaliskt *i*: *nyu* KrB 3, 1; *nyw* KrB 5, 3; *tyw* KrB 8; *tyundi* KrB 3; *boyn* KrB 1. 2) *ylians mæssu* BB 8, 1.

I alla de ord af dessa, som förekomma mera än en gång, finnes, dock jämte *y* äfven *i*. Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, 448 f. har i andra fsv. skrifter påvisat en liknande användning af *y*-typen och förklarat densamma som uttryck för en labialisering verkad af den följande labiala vokalen.

g) Oklara fall.

1) D. sg. n. *þy* af dem. pron., 24 gg. Om förklaringen af denna form har jag ingen mening.

2) I *syþir* BB 19, 2; *synnanwart* BB 19, 1; *synnan wart* BB 19, 1 synes omljudet *y* härleda sig från komparativbildningen *syþri*, Rydqv. II, 446.

3) *kyndil mæsso dagh* KrB 3, 6 synes vara en nordisk omtydning af det fe. *candelmesse*, se Rydqv. IV, 91.

4) *y* uti A. sg. *synnodagh* KrB 5, 6; 15; BB 42; A. pl. *synnodagha* KrB 7; 15; G. sg. *synnudags hælg* KrB 13 kan jag icke förklara.

5) *y* uti N. sg. *bryllöp* GB 2; A. sg. *brydlöp* GB 6, jfr *brud, brudfærd* GB 2, synes vara det regelmässiga i-omljudet i smsg., som urnord. skulle heta **brūði-hlaupa*, eftersom ordet »brud» är i-stam. Genom utjämning från former, som icke skulle erhålla omljud, äga däremot *brud, brudfærd* GB 2 den oomljudda vokalen, se Noreen, *Altisl. gram.* § 306.

§ 6. Bokstafven *æ* i VmL. I äger följande etymologiska motsvarigheter:

a) *æ* motsvarar fsv. *æ*, i-omljud af *a*, t. ex. *wælia* KrB 1; *wæria* KrB 9, 1 etc.

b) *æ* motsvarar fsv. *ǣ*, i-omljud af *ā*: *sæð* KrB 3, 2, *kæra* BB 19, 1; þj 15; 16.

c) *æ* motsvarar urnord. *ë*: t. ex. *dræpa* KrB 9, 4; BB 39; *mæþul garð* BB 40, 1; *aræk* BB 39, 5 (2 gg); *mæt* þgB 5, 6; *wæghir* BB 21. Jfr ofvan § 2, d.

d) *æ* motsvarar äldre *ē* i alla ställningar utom framför vokal, se ofvan § 2, b. t. ex. adj. *rættir* BB 30; þgB 11; verb *ræta* MB 26, 1; þgB 9; Pt. *læt* GB 11, 3; *ræþ* BB 1 (3 gg); Subst. *træ* MB 26, 2 etc.; *fæ* MB 23 etc.; ordet *lærift* 4 gg.

e) *æ* i lånord: *ærtir* þj 2, 2; D. pl. *ærtum* KrB 3, 3, jfr KLUGE, *Etym. Wb. d. deutschen Sprache* Erbse; ordet **pænningir* 23 gg, i smsg. 3 gg jfr KLUGE, *Etym. Wb.* Pfennig; ordet *lænsmaþir* 19 gg; ordet *præstir* se ofvan § 2, b, 2; G. sg. *hærra* KrB 1; G. pl. *herranna* Eþs 1 jfr RYDQV. II, 234 och ofvan § 2, b, 2; A. sg. *hærbærghi* KrB 2 jfr KLUGE, *Etym. Wb.* Herberge och BRATE, *Beitr.* X, 45, samt ofvan § 2, b, 2; **mæssa* i flera smsg. t. ex. *kirkiumæsso dagh* KrB 3, 6.

f) *æ* motsvarar äldre dift. *ai.*

1) Genom sammandragning af dift. framför konsonantgrupp se NOREEN, *Altisl. gram.* § 111, *Arkiv* I, 170, not 1. I pron. *ængin* uteslutande *æ* 50 gg. Former af adj. **hēlagher* uppvisa i VmL. I blott *æ*, 7 gg. Subst. N. pl. *alguzhælgun* KrB 1; G. pl. *hælguna mæssu dagh* KrB 3, 6. För ordets förklaring se SCHAGERSTRÖM, *Om svenska bär- och fruktnamn på -on* s. 6; Sup. N. sg. f. *mæsta* KrB 5, 6; G. sg. f. *mæstu* KrB 8; Subst. N. sg. *fræst mark* BB 33, 1; D. pl. *hællum* KrB 6; A. pl. *ægnnir* BB 14 jämte D. pl. *eghnum* BB 6; 12; G. sg. *læznar*, *læzna* þj 13 jfr *leznar* BB 35; P. p. A. sg. n. *afræth* þgB 1, 1; Pt. ind. 3 sg. **bæti* BB 46, 2[1]); adv. *sænnæ* BB 5, 1.

2) I subst. »äga» cas.obl. *æghu* 6 gg jämte *eghu* 5 gg; verbet »äga» Pr. ind. 3 pl. *æghu* GB 11, jämte *aghu* 11 gg, *agha* 3 gg, *a* 2 gg; 3 sg. *æghir* BB 29; jämte *aghir* BB 19, 4, *a* 27 gg, *aa* 9 gg; uti former af P. pr. *æghandi* 4 gg, i smsg. 45 gg. I subst. »äga» skulle *æ* uppkomma genom sammandragning af diftongen *æi* framför konsonanthopningen i G. pl. **eigna*, jfr *ægnnir* i föreg. mom. Sannolikt torde dock upphofvet till *æ* vara att söka i verbet, hvarifrån det öfverförts till subst. Men i verbet kan jag ej annorlunda förklara *æ* än genom antagandet, att *a* från Pr. ind. sg., där det

1) Texten har *hæti*, hvartill SCHLYTER anmärker: »*beti* sine dubio legendum est cfr. (VmL.) II. Manh. B. 1: 2». Betydelsen af *beta* och det anförda stället ur VmL. II berättiga till denna rättelse. Ännu antagligare blir rättelsen i den af mig föreslagna modifikationen **bæti* för **beti*, hvarigenom våldet på texten blir det minsta möjliga Formen **bæti* är hvad man väntar enligt P. p. A. sg. n. *afræth*, men synes därjämte visa, att monoftongeringen af *æi* till *æ* framför konsonantgrupp icke varit förbunden med ljudets förkortning, utan att denna varit en särskild process i de fall, då dift. *æi* framför konsonantgrupp motsvaras af *ǣ̆*. Utvecklingen af **bæti* måste nämligen hafva varit: **bæitti* > **bǣ̆tti* > **bæti* se § 36, c.

uppstått genom monoftongering, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 88, 1, utbredt sig öfver hela presensstammen redan före *i*-omljudstiden, att detta *ā* uti Pr. k. öfvergått till *ǣ* genom i-omljud, jfr got. Pr. k. 3 sg. *aigi,* 2 pl. *aigeiþ,* 3 pl. *aigeina,* hvilket *æ* sedermera öfverförts till former, där det icke var ljudlagsenligt berättigadt. Denna förklaring synes mig sannolik, ehuru det måste sägas vara en egendomlig analogibildningens nyck, att uteslutande *æ* finnes i P. pr., där det icke är berättigadt, men däremot alldeles saknas i Pr. k. 3 sg. *aghi* 10 gg, *aghe* Eþs 2, 4; 3 pl. *aghin* 2 gg, där det just skulle hafva uppstått.

g) *æ* i oklara fall.

1) Uti inf. *græwa* 3 gg, Pr. k. 3 sg. *græwi* BB 42; 3 pl. *græwin* BB 42; inf. *læta* KrB 4, 2 jämte *lata* 4 gg; Pr. k. 3 sg. *læta* þgB 3, 2; *læti* 3 gg har *æ* af KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* I, 120 not förklarats som utgånget från ett Pr. ind. sg. med omljud. För *wæxa,* hvaraf i VmL. I P. p. N. sg. f. *wæxin* MB 11, antar dock KOCK, i likhet med NOREEN, *Svenska Landsmålen* I, 693, att *æ* äger sin förutsättning i en till got. *wahsjan* svarande bildning.

2) Förstafvelserna *twæ- þræ-* i ordet *twæböte* 3 gg; ordet *twæskipte* 2 gg; *twæ tala* þgB 9; ordet *þræmænningir* 3 gg; ordet *þrætolftir* 10 gg; A. sg. *præskipti* 85 gg; verbet **præskiptas* 4 gg, skilja sig i vokalisation från de isl. förstafvelserna *tví-*, *þrí-*. Doc. NOREEN har på offentliga föreläsningar efter min mening riktigt återfört denna dubbelhet på den i fi. *dvika* föreliggande ljudformen, ie. **dviq-*. Med hufvudton borde ie. **dviq-* gifva germ. **twih-*, nord. **twē(h)-*, fsv. *twæ-*, utan hufvudton, vid betoning af den senare ledn. i smsg., gåfve ie. **dviq,* germ. **twihw-*, **twigw-*, **twiw-*, isl. *tví-* se NOREEN, *Altisl. gram.* § 178, 1, § 223.

3) *frælsman* KrB 4, 1. Isl. *frjáls* 'free' är uppkommet ur den smsg., som finnes i got. *frei-hals* m. 'freier Mann, Freiheit'. Fsv. *fræls* 'fri' antar FLODSTRÖM, *Tidskr. f. Fil.* N. R. IV, 65, not 2 vara »uppkommet omedelbart af **friāls,* likasom bryta af *briūta*» (de öfriga därjämte anförda exemplen på samnordisk omflyttning af tonvigten, isl. *járn, várr* måste erhålla en specialförklaring af sin oregelbundna intervokaliska konsonantförlust). Det torde vara omöjligt att vare sig vederlägga eller godkänna denna förklaring, då *fræls* torde vara det enda ord, som kan uppvisa denna ljudöfvergång. Den obestyrkta förutsättningen göres dock vid detta antagande, att **frī-hals* betonat senare sammansättningsleden med hufvud-

accent. I fall det skulle visa sig, att första sammansättningsleden haft hufvudaccenten, synes *fræls* kunna förklaras från de ställningar, då *a* uti **frī-hals* som obetonadt synkoperades t. ex. smsg. **frí-hals-màn*, N. pl. **frí-hals-èr* o. s. v. Efter den § 2, e, 8 antagna ljudlagen skulle **frī-(h)als* utvecklas till **frēals-*, efter synkopen **frēls-*, som i fsv. skulle gifva *fræls*. Denna utvecklingsgång torde ock befinnas antaglig af den, som, icke öfvertygad af min framställning p. a. st., vill fasthålla vid att *ī* öfvergår till *ē* äfven framför intervokaliskt *h*. På deras ståndpunkt måste det uddljudande *h-* i senare sammansättningsleden antagas hafva förvandlat den första sammansättningsledens *ī* till *ē*.

4) Till förklaring af *æ* i *snæru* BB 44, 2 isl. *snara* synes afljud eller inflytande från verbet *snæria* nödvändigt böra antagas. Man kunde tänka på en annan förklaring. Då efter *r* i *snara* ett *h* bortfallit, jfr fht. verbet *snërhan* 'binden, knüpfen. schlingen', skulle man kunna förmoda, att fsv. *snæra* vore en utbildning med *j*-afledning i förhållande till isl. *snara*, som är *ōn-*, *ūn-*stam, alltså en stam **snarhiōn-*. Men att en sådan stam skulle utveckla sig till **snæria*, visar isl. *selja* f. 'salix capræa', jfr fht. *salaha*, fe. *sealh*, e. *sallow* KLUGE, *Etym. Wb.* Salweide.

5) Uti N. pl. m. *dænskir* MB 4, 2 måste *æ* tillskrifvas inflytelse dels från det omedelbart föregående *ænskir*, hvarmed det rimmar, dels från en i språket förekommande N. pl. *Dæni* RYDQV. II, 267.

6) Om *æ* uti *særlæstum* þgB 15; *mælsæghande* MB 17; N. sg. *þræng* BB 41, jfr D. pl. *þrangum* Eþs 2, 3, *þrangun* KrB 4 må jämföras, hvad K. H. KARLSSON, *Arkiv* I, 385 f. yttrat om liknande företeelser i VGL. I—IV. Uti *sælu man* BB 1 jämte *salu-* 3 gg torde *æ* bero på inverkan från verbet *sælia*.

7) Ursprunget till *æ* uti *bæni* MB 3, 1, *bælskin* þgB 7, 2 kan jag icke angifva på grund deraf att dessa ords betydelse och etymologi är okänd[1]).

---

1) Af *bælskin* torde dock följande tydning förtjäna att tagas i öfvervägande. Citatstället þgB 7, 2 handlar om den påföljd, som träffar enhvar, som ej 'gör konungs utgärder', och lyder: *Hwar æi giör wighra manna skin . mæþan laghþingin æru . i . sama þriþiunge . giui wt skinnit oc a þrea öra . firi leþungx skin böti firi þrea markir . firi bælskin þrea markir . æi oc þy mera at fleri standin attir meþ sama manni.* Af detta ställe framgår, att *bælskin* är en skattetitel. sidoordnad med *wighra manna skin* och *leþungx skin* och därför rimligtvis liksom dessa uppkallad efter den prestation in natura, af hvilken skattens erläggande ursprungligen utgör en aflösning. Enligt GEIJER, *Svenska folkets hi-*

8) Om förklaringen af *twænni, þrænni* KrB 8 har jag yttrat mig *Beitr.* X, 79. Utom den där angifna synpunkten för förkla-

---

storia s. 232 i *Samlade skrifter* V hade de »första skatterna i Sverige, i början frivilliga gåfvor, sin grund i folkets sed att årligen följa konungen på *krigståg* (ledung) och att förpläga honom och hans hof, då han for omkring landet på *ting* och *gästning*. Småningom utgingo de dertill erforderliga årliga sammanskott, äfven om konungen satt hemma och blefvo beständiga utskylder. Deraf namnen *ledungslama* och *tingslama* på sådana skatter, om *förfall* hindrade den krigiska eller ock den fredliga sammankomsten». Uti *wighra manna skin* och *leþungx skin* synas olika sidor af ledungslaman, aflösningen af den personliga krigstjänsten och proviantoringen af härskeppen, vara uttryckta, enligt hvad prof. HAMMARSTRAND godhetsfullt påpekat för mig. Det ligger då nära till hands att antaga *bælskin* vara ett annat namn för *þingslami*. Om ett sådant namn språkligt kunde rättfärdigas, ägde den sålunda vunna tolkningen företräde framför hittils framstälda tydningsförsök, emedan den utginge från ordets sannolika betydelse i det sammanhang, hvari det förekommer, och därefter uppvisar möjligheten af dess faktiska ljudform. Föregående tolkningar hafva däremot utgått från dess ljudform och från denna sökt sluta till ordets betydelse i dess sammanhang. Äldre tolkningar finnas hos SCHLYTER, *Gloss.* 794. Till dessa har kommit en ny genom hänvisningen till *belz* 'pels' hos RYDQV. VI, 65.

Om *bælskin* betyder tingslama, förutsätter det ett utdödt ord **bæl* med hufvudsakligen samma betydelse som *þing*. Antagandet af ett dylikt utdödt ord är i och för sig ej otillåtligt. Ordskatten i VmL. I visar sig äfven i andra afseenden säregen, så t. ex. förekomma *hömta man* 'giftoman' och *lut fal* 'urfjäll' blott i denna urkund. För antagandet af ett **bæl* i betydelsen 'ting', 'dom' lemnar t. *Weichbild* ett förträffligt stöd. I sin *Etym. Wb. d. deutschen Sprache* s. 366 säger KLUGE följande om detta ord: »*Weichbild* N. aus mhd. *wîchbilde* N. 'Stadtgebiet, Gerichtsbarkeit über Stadt und Stadtgebiet'. Der Ursprung der erst im 13 Jahrhundert auftretenden Zusammensetzung ist bestritten. Die Annahme, sie bedeute eigtl. 'Heiligenbild' (vgl. *weihen* wegen mhd. *wîh* 'heilig') ermöglicht keine strenge Vermittelung mit der wirklichen Bedeutung. Ebensowenig ist die Erklärung als eigtl. 'Ortsbild' befriedigend, obwohl jedenfalls das mhd. *wîch-* von mhd. *wîchgrâve* 'Stadtrichter' und *wîchvride* 'Stadtfriede' darin steckt; vgl. asächs. *wîc* 'Flecken, Ort', ndl. *wijk* 'Stadtviertel', ahd. *wîh(hh)* 'Flecken, Stadt'. Die Bedeutung des zweiten Teiles der Zusammansetzung lässt sich nicht aus nhd. *Bild* (mhd. *bilede*) begreifen. Es bestand neben ahd. mhd. *bil-lîch* 'passend, recht' ein ahd. **bilida*' Recht', Gerichtsbarkeit', welches nur in mhd. *unbilde* (s. *Unbill*) vorliegt; also mhd. *wîchbilde* zunächst 'Stadtgerichtbarkeit', erst dann 'Stadgebiet' (vgl. *Sprengel*)». Denna tilltalande härledning af *Weichbild*, synes mig göra tillvaron af en stam **bil-* med betydelse af 'rättsskipning' säker och sålunda rättfärdiga antagandet af ett ord **bæl* liktydigt med *þing*. KLUGE, *Germ. Konjugation* ss. 21, 42 har identiferat lat. *tempus* och got. *þeihs* n 'zeit, gelegenheit'. BURG, *Die älteren nord runeninschriften*

ringen är dock den möjligheten att taga i öfvervägande, att *æ* kan bero på att vokalisationen *æi* i *tveir*, *ē* i *þrēa* o. s. v. kan hafva

---

s. 48, not 1 har påpekat, att *þing* formelt kan uppfattas som stående i grammatisk vexling med got. *þeihs*; 'ting' vore altså egentligen 'bestämd tidpunkt', jfr stadgandet: *þingariþi skulu þrea wara oc . i . rætum oc gamblum þings staþum . oc rætum þings daghum* i VmL. I, þgB 1. Den därmed antagna betydelseutvecklingen stämmer fullkomligt med den, som föreligger i *riksdag*, t. *Reichstag*, mht. *tac* 'tag, tageszeit, zeit überh.; tag auf den eine rechtliche verhandlung anberaumt ist u. die verhandlung selbst, gerichtstag, gericht' och *tagen* 'gericht halten, vermitteln, unterhandeln, verhandeln' (Lexer). I betraktande af denna betydelseutveckling från 'tid' till 'rättskipning(s-tid)' synes man kunna återfinna det förutsatta ordet **bæl* i isl. *bil* n., som ännu har den temporala betydelsen 'uafbrudt Tidsrum; Tid, Tidspunkt' (Fritzner). En vexling af *e* och *i* uti samma ord, hvarpå den nordiska grammatiken uppvisar flera exempel, kan uppstå antingen därigenom att ursprungligt *e* öfvergår till *i* genom inverkan af *i*, *j* i följande stafvelse eller därigenom att ursprungligt *i* öfvergår till *e* genom det urgerm. a-omljudet, se Noreen, *Altisl. gram.* § 56, § 57, 1, § 173. Hvilkendera orsaken verkat vexlingen mellan isl. *bil* och det förutsatta **bæl*, kan icke afgöras utan ytterligare uppvisande af ordets slägtskapsförhållanden och det är ock för närvarande fråga likgiltigt.

Undersökningen synes härmed hafva gjort sannolikt, att det ord, som föreligger i isl. *bil* 'uafbrudt Tidsrum; Tid, Tidspunkt' hade en biform **bæl* och en härledd betydelse 'rättskipningstid'. Detta resultat synes mig ytterligare befästas därigenom, att det i ljudform närstående fsv. fd. *biltugher* 'biltog, fridlös inom riket, till dess förlikning skett med målsegaren' från betydelsens synpunkt otvunget ansluter sig den anförda ordgruppen. Den egentliga betydelsen vore ungefärligen 'den, öfver hvilken dom blifvit afkunnad'. Att denna egentliga betydelse i sak sammanföll med betydelsen 'fredlös', hänvisar på tider för ordets uppkomst, då all dom lydde på fredlöshet; den brottslige ställdes genom tingets dom utanför den skyddande samhällsordning, som han själf ej velat erkänna, se H. Hjärne, *Om den fornsvenska nämnden enligt Götalagarne* s. 4 f. Prof. S. F. Hammarstrand har godhetsfullt gjort mig uppmärksam på det got. *ga-wargjan* 'döma', som synnerligen kraftigt intygar denna domens ursprungliga karakter, jfr fe. *wearh* 'expulsus, exlex, exsul'.

Från betydelsens synpunkt förekommer mig sammanställningen af *biltugher* med det uppvisade **bæl*, isl. *bil* synnerligen tilltalande; den formella förklaringen af fsv. *biltugher* är däremot förbunden med betydliga svårigheter. Om sammanställningen vore riktig, borde *biltugher* förhålla sig till det af Kluge uppvisade fht. **bilida* i t. *Weichbild*, och *Unbill* som fsv. *skyldugher* till det abstrakta subst. fsv. *skyld*, *skuld*. Då fht. **bilida* vore ett urnord. **biliþō*, vore den urnord. formen af fsv. *biltugher* sålunda **biliþugaR*. Härledningens möjlighet beror helt och hållet af möjligheten att uppvisa, det urnord. *þ* i denna ställning skulle motsvaras af *t* på det fsv. språkstadiet. Denna utveckling vore alldeles stick i stäf mot alla hittills framstälda åsigter om utvecklingen af urnord. *þ*. I de älsta isl. handskr. motsvaras urnord. *þ* inter-

öfverförts till distributiverna och förvandlats till *æ*. Jfr hvad ofvan är yttradt om G. pl. *twæggia* § 3, d, 1 och därtill § 6 f, 1.

---

vokaliskt af den klingande spiranten *ð* och enligt Wimmer hos Burg, *Die älteren nordischen runeninschriften* s. 156 skall denna utveckling redan förutsättas af ristningarna på de urnordiska Reidstad- och Strand-stenarne. Att dessa inskrifter icke kunna bevisa denna öfvergång, har Burg ss. 114, 119 påpekat, men tillräckligt många andra företeelser synas vederlägga den af mig uppkastade möjligheten till utveckling och likväl synes mig äfven åtskilligt tala för densamma. Härledningen af fsv. *biltugher* från urnord. **biliþugaR* innebär, att *þ* qvarstått som klanglös spirant öfver synkopetiden och att *þ*, då det genom synkope af mellanvokalen sammanstötte med *l*, utvecklade sig till *t*. Denna utveckling af *þ* till *t* efter *l* synes mig sannolik på grund af den utveckling af *þ* till *t* efter *n*, som isl. *Angantýr* jämfördt med fe. *Ongenþeow* uppvisar.

I detta ord assimileras således icke genom synkope sammankommet *nþ* till *nn*, såsom det ursprungligen tillhopastående *nþ*. Förbindelserna *lþ*, *nþ* slutade på ett klanglöst ljud vid tiden för synkope af mellanvokalen *i*. Detta framgår af att t. ex. verbet *villa* af **vilþia* heter i pt. *vilta* < **vilþiða*, icke **villda*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 182, 2, b, *β*. Att detta klanglösa ljud var *þ*, framgår af att genom synkope uppkommen förbindelse *nþr* blir till *ðr*, Noreen, *Altisl. gram.* § 220, 2, t. ex. **munþaR* blir isl. *muðr*. Då i dessa fall *þ* står mellan två klingande ljud och likväl bibehållit sitt klanglösa uttal, synes det icke osannolikt, att *þ* äfven intervokaliskt förblifvit klanglös interdental spirant, åtminstone vid tiden för den vida tidigare synkopen af *i* efter kort rotstafvelse, hvilken skulle föreligga i *biltugher*. Huru tidig denna synkope är, veta vi icke. Detta antagande torde äfven kunna hemta något stöd däraf, att skilnaden mellan de labiala klanglösa och klingande spiranterna är bevarad ännu på Rök-stenen och Kärnbo-stenen, se Bugge, *Rökstenen* s. 114. Att däremot intervokaliskt *þ* vid tiden för synkope af *u* blifvit *ð*, visar isl. *hǫlðr* af **hal-uþ*, isl. *ǫlðr* af **alup-*, se Kluge, *Nominale Stammbildungslehre* § 29, § 96. Hoffory, *Arkiv* II, s. 30 har anfört fall, som synas visa, att intervokaliskt *þ* öfvergått till *ð* redan före synkopen af *i*, ehuru han själf nöjer sig med att fastställa uttalet af urnord. *þ* som *ð* för de älsta handskrifternas tid. Emellertid är det icke alldeles säkert, att dessa fall representera den ljudlagsenliga utvecklingen. Om *þ* vore klanglös spirant, skulle adj. *hróðigr* (got. *hrōþeigs*) heta i A. sg. m. **hroþkan*, ej *hróðgan* och verbet *døyða* (got. *dauþjan*) i pt. **døytta*, ej *døydda*. Detta är förvisso rätt, men äfvenledes mycket sannolikt, att **hrōþigR*, som på de älsta handskrifternas tid blifvit *hróðigr*, då äfven ombildat en möjligtvis tidigare befintlig A. sg. m. **hrōþkan* till *hróðgan*, såsom *auðigr* har A. sg. m. *auðgan* och att sammaledes *døyða* utbytt ett pt. **døytta* mot *døydda* efter analogien af *breiða* pt. *breidda* o. s. v. Mot *Halldorr*, *Steindorr* af *Hall-þórr*, *Stein-þórr*, som visa utvecklingen af *þ* till *ð*, *d*, strider vittnesbördet af fe. *Ongen-þeow*, isl. *Angantýr* och detta senare kan med bättre rätt antagas representera den ljudlagsenliga utvecklingen, emedan dess simplex urnord. **þewaR* kanske redan vid synkopetiden var så godt som utdödt och dess ljudform altså ej kunde inverka, medan däremot öfvergången till vikingatiden är just den tid, då smsg. med *þórr* komma i svang. I dessa

8) *þrættan* KrB 5, 6 (2 gg) äfven uti isl. *þrettán; þrætighi* KrB 8. Noreen, *Altisl. gram.* § 201, 1 förklarar *tt* som förlängning efter lång vokal, jfr *þrír* '3' och säger § 140, anm., att ordets *e* synes återgå på *i*, utan att dock kunna förklara detsamma. Uti *þrætighi*, som torde vara ursprunglig A. pl., antager jag, att *æ* uppkommit ur det *ē*, som A. pl. m. *þrēa* visar, genom den fsv. öfvergången *ē* till *æ*, se mom. d. ofvan. Uti *þrættan* torde *æ* ock vara uppkommet af *ē*, som Noreen antager. Om detta *ē* ock har samma källa, som antagits för *æ* uti *þrætighi*, är däremot osäkert, liksom Noreens förklaring af *tt* synas osäker, då det förekommer mig ovisst, huruvida den p. a. st. afhandlade förlängningen öfverhufvud träffar intervokalisk konsonant[1]). G. D. sg. *grár(r)ar, grár(r)e*, komp. *smǽr(r)e* synas kunna fattas som analogibildningar efter N. sg. m. *grárr, smárr* eller efter G. sg. f. *stórrar*, komp. *stǿrri* och synas till och med kunna hafva framkallats af typen G. sg. *lágrar*, komp. *lǽgri* genom den reflexionen, att i r-kasus och komp. konsonant + *r* borde förekomma. Huru *þrettán* uppkommit, kan jag icke angifva; äfven fe. har *ðrit-*, *ðreat-tene* Sievers, *Ags. gram.* 152.

ord tillhör alltså uppkomsten af *ð*, *d* ett senare språkstadium. Ej heller synas fem. på *-iþa*, som genomgående visa *d* efter *l*, *n*, göra antagandet, att intervokaliskt *þ* öfvergått till *ð* vid synkopetiden nödvändigt. Isl. *heild: girnd* hette urnord. **hailiþō*, **girniþō*. Vid synkopen af *i* synes utvecklingen af dessa ord böra hafva varit N. sg. **hailiþu*, **girniþu*, men G. sg. **hailþaR*, **girnþaR* jfr Paul, *Beitr.* VI, 135 f. och 171. I de kasus, som synkoperade *i*, skulle visserligen *lþ* blifva *lt*, men det är gifvet, att *lt* skulle utträngas af *þ*, *ð*, då detta fans dels i böjningen af samma ord och i de talrika bildningar på *iþa*, som visade den vanliga utvecklingen af *þ*. Det synes mig sålunda, som om intet egentligt hinder stode i vägen för det antagandet, att intervokaliskt *þ* förblifver klanglös spirant åtminstone öfver tiden för synkope af *i* efter kort rotstafvelse, att genom denna synkope uppkommen förbindelse *lþ* utvecklar sig till *lt* i nordiska språk, och att genom synkope uppkommet *nþ* undergår motsvarande utveckling till *nt*. Att genom synkope uppkommet *lþ*, *nþ* utvecklar sig till *lt*, *nt*, utgör en fullkomlig motsvarighet till den erkända utvecklingen af förbindelserna *lð*, *nð* till *ld*, *nd*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 182, 2, a. Åtskilliga af de ofvan antagna analogibildningarne, genom hvilka den af mig antagna ljudlagen undanskymmes, vore kanske ännu antagligare, om man antoge, att liksom *lð*, *nð* i vissa fall till och med länge öfverlefde synkopen, också *lþ*, *nþ* ej omedelbart vid synkopen öfverginge till *lt*, *nt*. På hvilken skiljaktighet i uttalet den olika utvecklingen af ursprungligt *lþ*, *nþ* och det genom synkope uppkomna beror, kan jag icke angifva. Det gjorda antagandet synes mig kraftigt stödjas af den goda etymologi af fsv. *biltugher*, som därigenom vinnes.

1) Not vid korrekturet. Jfr Sweet, *An icelandic Primer* s. 7: »Inflectional *t* is generally doubled after a long accented vowel».

§ 7. Bokstafven *ö* i VmL. I äger följande etymologiska motsvarigheter:

a) *ö* motsvarar *ø̄*, i-omljud af *ō* t. ex. subst. *bön* KrB 1, etc. 3 gg, verbet *böta* KrB 11 etc.

Anm. Om *ö* såsom möjligen representerande *ǫ*, i-omljud af *o*, se nedan mom. f.

b) *ö* motsvarar *ǫ*, u-omljud af *a*, jfr ofvan § 4, c, s. 23 i följande fall: A. sg. *pænings öll* Eþs 4, 1; D. pl. *öldum* MB 18; D. sg. *ölstuw* KrB 9, 5.

c) *ö* motsvarar fsv. *ø*, v-omljud af *æ* : *höggir* § 4 c; Pr. k. 3 sg. *göri, görin* af *giora*. Genom kontamination mellan de v-omljudda presensformerna och formerna med *io* har Pr. ind. 3 sg. *giör, giöR* 2 gg uppkommit; *kötmatd* KrB 13, 1[1]).

d) *ö* motsvarar fsv. monoftongeringen af dift. *au* : t. ex. *söþir* BB 49; 50; A. sg. *löghardagh* KrB 13; A. sg. *rök* KrB 3, isl. *hraukr* m.; N. sg. *bryllöp* GB 2; A. sg. *brydlöp* GB 6.

e) *ö* motsvarar den fsv. monoftongeringen af dift. *øy*. t. ex. *döpa* KrB 4; 6, 1; *fara nöti* MB 6.

f) *ö* motsvarar *y̆* i följande fall. Konj. *för æn* 3 gg, *för en* KrB 13, 1, *för een* KrB 4, 2; superl. N. sg. m. *förste;* A. sg. n. *första* MB 20, jämte *fyrsta* 13 gg, Adv. *först* KrB 4; *för* 'förut' KrB 8, jämte *fyr* 34 gg, *förra* BB 5, 1; 19, 6, jämte *fyrra* 35 gg, D. sg. *lynnar börði* MB 26, 1, jämte *byrþi* Þj 2, 2; B; *börþær mæn* BB 14 hvarjämte denna smsg. med *y* 6 gg, det enkla ordet *byrd* 9 gg; A. pl. *nökkla* KrB 5; N. sg. *hemfölghie* GB 5; adj. N. sg. m. *öppin* KrB 5, 4; Pr. k. *fölli* BB 47; inf. *förma,* Pt. *förmde* KrB 13, 1.

Vid första påseende skulle man väl vara frestad att uppfatta *ö* i dessa ord som det *ö*, hvilket i nsv. i så vidsträckt mån finnes som motsvarighet till fsv. *y̆*, och måste anses som därur utveckladt.

---

1) Förhållandet mellan isl. *kjot*, *kjǫt* och fsv. *köt*, samt det likartade mellan isl. *smjǫr* och *smør*, fsv. *smör* har förklarats af Noreen, *Arkiv* I, 167 genom antagande af att orden böjdes som neutrala *u*-stammar. Dock månne icke äfven i va-stamsböjningen samma dubbelhet skulle uppstå? N. sg. **ketva*, **smerva* gifver *kjot*, *smjor*, jfr hurusom i fsv. **singva*, **sinkva* gifva *siunga*, *siunka*. icke **sianga*, **sianka*. Månne icke således afledningens konsonantiska *u* haft samma betydelse för brytningen, som en dunkel vokal i följande stafvelse, se Noreen, *Altisl. gram.* § 85. Genom detta antagande synes det formelt dunkla isl. *jór* 'häst' kunna förklaras ur grundformen **ehwaR* genom utvecklingen: **ehwaR*, **johwaR*, **joh(w)R* > **jōR*.

Jag tror emellertid, att en sådan uppfattning vore förhastad. Exemplen äro mycket för få, att kunna antagas representera en så omfattande ljudutveckling, såvida någon annan möjlighet till förklaring finnes och i ett af dem, *fölli*, finnes *ö* för *y* i en ställning, där nsv. alltid äger *y*, se LYTTKENS och WULFF, *Svenska språkets ljudlära och beteckningslära* s. 68, § 171, s. 70, § 179. Om *ö* i dessa ord icke hör under öfvergången *y̆* till *ö*, anser jag, att det bör förklaras som i-omljud af *o*. Denna förklaringsprincip synas språkforskarne hittils hafva så godt som förbisett, fångna i den fördomen efter WIMMERS framställning i *Småbidrag til nordisk sproghistorie* s. 180 i *Det philologisk-historiske Samfunds mindeskrift* Kbh. 1879, som NOREEN, *Altisl. gram.* § 61, anm. 3 uttrycker med: »Weil (nach § 55) urgerm. *o* nie in solchen stellungen vorkam, dass ein *i*, *j* folgte, könnte es natürlich lautgesetzlich keinem i-umlaut unterliegen» och denna fördom har varit så stark, att man hållit till godo med den af WIMMER p. a. st. framställda förklaringen, som slutet af samma anmärkning innehåller: »In *ønir* u. dergl. ist *ø* eine analogiebildung nach dem *o* im sg. *sonr* in anschluss an das verhältniss von *ó* : *ǿ*». För att på det anförda exemplet åskådliggöra min afvikande uppfattning, huru mycket enklare är det icke att säga: Eftersom uppkomsten af den af det urg. *a*-omljudet framkallade vexlingen *o* : *u*, till tiden ligger så mycket före i-omljudet, kunde det inträffa, att *o* genom analogibildning kom att inträda i ställningen framför *i*, *j* och sålunda underkastas i-omljud till *ø*. Redan Guldhornets ***holtingaR*** visar ju, att *o* förefinnes i denna ställning och likartad är den analogibildning, som förutsättes af ***erilaR*** på Lindholm-ormen och Kragehul-spjutet, se BURG, *Die älteren nord. Runeninschriften* s. 38. Härmed hoppas jag hafva visat giltigheten af förklaringsgrunden; huruvida den kan användas på de föreliggande fallen, beror på storleken af de svårigheter, hvarmed denna användning är förknippad.

Lättast synes mig denna förklaringsgrund kunna erkännas i *för*, *för æn*, *först*, *förra*. Då prep. 'för' i VmL. I har formerna *fori*, *fyri*, *firi* synes det föga vågadt antaga, att den ljudform, som finnes i *fori*, har kunnat vinna inträde i dessa närbeslägtade ord. Att fatta *öppin* på antydda sätt torde vara lika tilltalande och vexlingen med *oppin*, och n. *ypith* synes starkt tala därför.

byrd i *börþær mæn* har som i-stam bif. isl. *burðr;* stammen **borð-* väntar man sig i G. sg. och G. pl., hvarifrån den kunde hafva utbredt sig vidare.

Pr. k. *fölli* anser jag hafva fått det *o*, som omljudats, genom inflytande från den biform *foller* till *fulder*, som Rydqv. VI citerar från UplL., VestmL. II och som förefinnes i t. *voll*. Jfr Pr. k. *fulli* 4 gg, som visar motsvarande inverkan från *fuldir*.

Subst. *hemfölghie* har i vokalisation rättat sig efter verbet »följa», hvaraf Rydqv. III anför inf. *fölghia* och Rydqv. II 367 imp. *fölgh* Bonaventura. Dessa stå i samklang med det Rydqv. II, 337 anförda Pt. pl. *folgþo* Cod. Bur. Jfr därmed t. *folgen*, fht. *folgên*, fe. *folgian* och förhållandet mellan fsv. *sæghia* och den af Rökstenens **sakum** förutsätta inf. **saga*, se Bugge, *Tolkning af Runeindskriften på Rökstenen* s. 15 f. Genom sammanställningen af nu anförda förhållanden torde det ej befinnas osannolikt, att en fsv. inf. *fölghia* på landskapslagarnes tid kunnat finnas, hvars *ö* uppkommit genom *i*-omljud af *o*. VmL. I uppvisar likväl i 10 citat blott *y* i verbet »följa».

Att i ordet »nyckel» genom analogibildning finna *o* med möjlighet till i-omljud framför afledningens *-il-*, är icke öfverraskande, om ordet haft en sådan böjning med redan urgermansk vexling af *-il-* : *-l-* i afledningen, som uppvisats af Burg på nyss anf. ställe och af mig i Bezzenbergers *Beitr.* XI, 183 f. I vissa af formerna med den kortare suffixformen skall *o* ljudlagsenligt uppstå genom a-omljud och kunde därifrån förallmänligas öfver formerna med det längre suffixet.

Etymon af *förma* är okänd och vi kunna således intet säga om de inflytelser, som kunnat verka dess från andra urkunders *fyrma* skilda ljudform, jfr antagandet af sv. mask *förmi* Rydqv. VI, 150.

Vokalen *ö* i *lynnar börði* erkänner jag mig däremot icke kunna förklara, såvida det icke får antagas, att detta ord, isl. *byrðr*, är identiskt med fsv. *byrþ*, isl. *burðr* och således *i*-stam : ie. **bhr̥-ti-*, ej **bhr̥-tiā-*. I detta fall är den för *börþær mæn* gifna förklaringen tillämplig äfven för detta ord. Got. *baurþei*, fht. *burdî* äro afvikande bildningar. Jfr Rydqv. VI, 62.

På grund af att fullt nöjaktig förklaring fattas mig för de två sist anförda orden, vill jag ej bestämdt förneka, att *ö* i VmL. I kan vara uppkommet af *y̆*, men håller det för mycket osannolikt och anser mina förklaringar af *ö* i de öfriga orden för tillfredsställande.

g) Oklara fall.

1) Uti G. pl. *böta* þgB 5, 6; *fæ böta* þgB 14 måste *ö* antagas vara infördt från N. A. pl. *bötir*. Uti A. pl. *döma* GB 16, 1; G. sg.

dömarins þgB 5 är en analogisk inverkan från verbet *döma* tänkbar, men skriffel af *ö* för det eljes vanliga *o* sannolikare. Som skriffel torde väl ock *öskyldum* GB 16, 1; *öföris* BB 47 samt *örkar* BB 43 böra fattas, det första föranledt af det näst förut stående *döma*, det andra af andra stafvelsens *ö* och det tredje af ett omedelbart förut stående *saclös*. Skriffel synes ock *öftærin* GB 7 vara.

2) Upprinnelsen af *ö* i *trö* KrB 5, 1; *örthug* KrB 3, 4; þj 17, 1 (2 gg) är dunkel på grund af ordens etymologiska oklarhet.

§ 8. Diftonger med *i* som medljud.

a) Dift. *ia. iæ.* Denna diftong, oftast uppkommen genom brytningen, har i allmänhet antagit gestalten *iæ* genom framåtverkande i-omljud, och blott i nedan anförda fall bevarats som *ia*. Som dess bevarande delvis synes bero på satsfonetik, skall jag för hvarje citatställe anföra den närmaste kontexten. Fallen äro följande: *fori iamlanga offir* KrB 3, 4; *naat oc iamlange* KrB 15 (2 gg); MB 5 (2 gg); MB 11; *naat oc iamlanga* KrB 15 (2 gg); MB 5 (2 gg); *nat oc iamlanga* GB 17; *firi iamlanga þing* þgB 12; blott 1 gg *naat oc iæmlanga* BB 15; *firi bondans sial* KrB 5, 3; *sialwir han þriþi* KrB 4, 1; 14; *a sialf sins tæktir* BB 19, 3; *oc hawi sialwir* BB 36; *till witna sialf hun þriþi* KrB 12; *fari sialwir* GB 16, 1; *höfþi sialwir een swa windir* MB 10; dock *sæmbir sialwm wm* BB 19, 1 (jfr *nöti siælwir ærwoþi* BB 24, *föri oc siælwir af siit* ib., *leti siælwir . æpti wærþi sinu* BB 30; 35, 3; *böti siælwir* BB 35, 1; *böti hirþingi siælwir* B 39, 5; *swari siælwir wærkum sinum* GB 3, 2; *see siælwir till lagha sinna* þgB 11; N. pl. *þe hawin siælwir sæt* MB 11; dock äfven *wari siælwir taks man* BB 35, 2; *wari siælwir malsæghandi* þgB 11). MB 16 synes särskildt upplysande genom de tre citaten: *för æn siæluasæt ær gior*; *standir æki siælwasæt*, men *standi sialuasæt.* Vidare *i iampnaþa hændir* GB 12; *þa ma han i iarn och hæptu sætiæ* þgB 6. Afvikande däremot *þær till iamt ær* BB 11.

Af dessa exempel torde framgå, att *ia* uti VmL. I qvarstår genom inverkan af ett närstående *a*, men öfvergår i andra fall till *iæ*. Står detta *a* i betonad stafvelse, kan det utöfva verkan, äfven skildt från *ia* genom en stafvelse; befinner det sig däremot i obetonad stafvelse, kan det blott utöfva inverkan på närmaste stafvelse. Att någon gång såväl *ia* som *iæ* öfverskrider sin gräns, är icke förvånande.

Att diftongen *ia* vanligen står qvar i pron. *iac* 6 gg, *iak* 9 gg, *iæk* KrB 12, torde däremot bero på att ordet oftast användes obetonadt i satsen, ty i obetonad ställning inträdde icke det progressiva i-omljudet *ia* till *iæ*, såsom bibehållandet af *ia* uti ändelser visar t. ex. inf. *hylia*, *krævia*, *wæria*, se NOREEN, *Arkiv* I, 176, not 3. På motsvarande sätt förklaras väl äfven det danska *jeg* bäst; det har deltagit i den allmänna försvagning till *e*, som träffar detta språks obetonade vokaler. Möjligt är det naturligtvis ock, att det framgått ur en det fsv. *iæk* motsvarande form med progressivt i-omljud.

b) Dift. *io*, *iö*.

1) Brytningsdiftongen, som svarar mot isl. *jo*, *jǫ*, är *io* t. ex. *iord* KrB 10 etc., verbet *iorþa* KrB 4, 2 etc., Pt. ind. pl. *hioldu* KrB 9, 2, se NOREEN, *Arkiv* I, 173; *giolsæmi* MB 10 (jfr *gilia* GB 7 och *giæl maþir* GB 10) *hiord* BB 39, 5; adj. N. pl. *lösgiorþir* þj 7. Som brytningsdift. måste ock *io* uti *giora* uppfattas.

2) Uti N. sg. n. *iom dyrt* MB 17 står *io* för väntadt *ia*. KOCK, *Svensk Akcent* II, 338 antager, att detta tyder på att hufvudtonen hvilat på *dyrt*, hvarigenom en öfvergång af *iam-* till *iom-* i den obetonade första leden af sammansättningen inträdde. KOCK andrager för bestyrkande af den antagna betoningen accentueringen *jämförelse*, *jämförlig* hos WESTE, *Parallèle des langues françoise et suédoise*. Då jag ej ser någon annan möjlighet att förklara *iom-*, torde KOCK hafva rätt. KOCK förklarar äfven *suman* BB 34, 1 (2 gg); 39, 5; GB 11, 5 (2 gg); þj 8; 9; þgB 1, 1 och *soman* VmL. II på samma sätt; *saman*, som förekommer i VmL. I 16 gg, skall hafva blifvit *soman*, *suman*, då det stod obetonadt dels i vissa förbindelser i satssammanhanget dels som obetonad led af en smsg. Skola emellertid *suman* i VmL. I och samma lags *iom* båda utvecklat sig ur a-vokalisation af samma orsak, inser man icke grunden till deras faktiska olikhet i vokalqvalitet. Därtill kommer att citatställena för *suman* just ej gifva någon lägre grad af betoning vid handen. Anser jag mig sålunda böra godkänna KOCKS förklaring af *iom-* i VmL. I, måste jag däremot i afseende på *suman* och *sum* afgjordt ansluta mig till doc. NOREEN, som på sina föreläsningar tolkat dem som afljudsformer till *saman* och isl. *sem*, innehållande ett ie. afljudsstadium **səm-*, som gifver germ. **sum*, såsom ie. **gvəm* förefinnes i verbet *kuma*, *koma*.

3) Utom brytningen förekommer *io* blott i följande fall: ordet *hion* 9 gg; A. pl. m. *fiora* KrB 3, 4, f. *fiorar* KrB 3, 5; *fiora* KrB

5, 3; þgB 5; D. pl. *fiorum* GB 11, 1 till N. pl. f. *fyra* BB 19, 1; A. sg. *sio* BB 43, 1; i ordet *fiorþungir* 9 gg.

4) Dift. *iö* förekommer blott 1 gg i adj. N. sg. f. *giör* MB 16, hvilket adj. eljest i 18 citat har *io*, 5 gg i presensstammens af »göra», hvilket verb med undantag af två citat med *ö* i Pr. k. för öfrigt i talrika citat har *io*. Formerna med *iö* antar jag skola tolkas som en öfverföring af *i* från *io* till formerna med *ö*, där *ö* är v-omljud af *æ*; jfr ofvan § 7, c.

c) Dift. *iu*, *iv*, *iw* förekommer:

1) Motsvarande isl. dift. *jó*, *jú* t. ex. *liius* KrB 3, 5; *sivþir* þgB 5, 5; *sivkir* KrB 4, 1; *hiwl* þj 17, 1; *siwkir* þgB 13.

Anm. På det äfven förekommande *yu* äro citaten anförda § 5, f.

2) Som brytningsdiftong: *tiughu* 2 gg jämte *tyughu* 6 gg af »20» och subst. *tiughir* KrB 3; N. A. pl. n. *fiughur* GB 11, 1 *fiuwr* KrB 3, 2 af »4».

Man synes icke kunna tvifla på att detta *iu* för det eljes vanliga *io* bör sättas i förbindelse med att dessa ord ha *-u* i ändelsen, men hvarför har icke också Pt. *hioldu* KrB 9, 2 *iu?* Månne, emedan 2 konsonanter skilja *io* från *u?*

3) För väntadt *y* uppträder *iw* uti Pr. ind. 3 sg. *spiwrs* þgB 8. Detta *iw* synes icke kunna tolkas annorlunda än som en digrafisk beteckning för *y*, enär jag icke i denna form kan rättfärdiga en dift. *iw* af något slag. Med detta skulle *yw* i P. pr. *rywkandi* kunna sammanställas, men är sannolikt att fatta som återgifvande ett verkligt uttal, se § 5 e, s. 27.

4) D. sg. *scoghaskiuli* Eþs 9 visar *iu* för *y* i jämförelse med D. sg. *husa skyli*, *garþaskyli*, *grindaskyle* ib. De båda vokalisationerna tillhöra olika bildningar isl. *skjól* och *skýli* n. 'a shelter'.

Kap. II.

Vokalerna i stafvelser utan exspiratorisk hufvudaccent.

§ 9. De normala vokalerna i obetonade stafvelser äro i VmL I *a*, *i*, *u*. Undantagsvis förekommer *æ* för *a*, *e* för *i*, *o* för *u*. Högst sällan står *æ* för *i*, eller *e* för *a*. Bokstafven *y* förekommer blott en gång för *i* : A. pl. *luty* KrB 3 jämte *luti* Eþs 6, 1 och en gång för *u* : D. sg. n. *saclösy* BB 10 jämte *saklösu* BB 43.

§ 10. Bokstafven *a* brukas stundom mot förväntan.

a) *a* står för väntadt *i* uti *frænzsama spiæl* KrB 9, 6 jämte *frænzæmispiæl, frænzæmis spiæl* ib. Detta synes ej kunna bero på annat än felskrifning.

b) *a* står för *u:*

1) I *fara nöti* MB 6 jämte *farunöti* þj 16, 4, isl. *fǫrunøyti*. Andra likartade bildningar i VmL. I hafva *u* t. ex. *forgangu man* þgB 5, *köpuman* BB 1 (2 gg). Jfr RYDQV. IV, 21.

2) I Pr. ind. 3 pl. *æra* Eþs 1, *agha* Eþs 2, 3; MB 4, 1; 21 beror *-a* på anslutning till den vanliga flexionen af presens.

§ 11. Bokstafven *æ* i obetonad stafvelse.

a) *æ* för *a*.

Tvänne olika grunder, vokalharmoni, afhängighet af föreg. stafvelses qvalitet och vokalbalans, beroende af qvantiteten hos den föregående delen af ordet, har KOCK i sina *Studier öfver fornsvensk ljudlära* uppvisat vara gällande för vexlingen af de obetonade vokalerna *a* : *æ*, *i* : *e*, *u* : *o* i olika fsv. urkunder. Då i VmL. I andra vokaler i obetonade stafvelser än de regelbundna *a*, *i*, *u* anträffas, kunna afvikelserna från dessa normalvokaler blott tolkas som en tendens i ena eller andra riktningen. Denna tendens bör väl till sitt väsen tolkas så, att den ljudförändring af ändelsevokalerna, som af ena eller andra orsaken var bragt å bane, ännu var så obetydlig, att det akustiska intrycket däraf blott understundom förledde skrifvaren att anbringa ett *æ* för *a*, ett *e* för *i*, ett *o* för *u*. Men däraf följer ock, att det är förekomstsättet af dessa afvikande skrifningar, som beviskraft bör tillmätas, då man vill utröna vilkoren för förändringen, ljudlagen eller ljudlagarne. Deras större eller mindre antal, i förhållande till de regelbundna *a*, *i*, *u* utgör däremot måttet på storleken af den ljudförändring, hvars riktning de som qvalitetstecken angifva.

Hvad *æ* för *a* i obetonade stafvelser angår, synes detsamma i VmL. I till en del bero på vokalharmoni, om ock öfvervägande på vokalbalans. Vokalharmonien är uppenbar i *mæþæn* þgB 2 och sannolikt åtminstone medverkande i de många ord med *æ* i föregående stafvelsen, som utbytt *a* mot *æ* i en följande obetonad.

1) Efter *æ* i föregående stafvelse: *sæghiæ* Eþs 6, 3; *sætiæ* BB 16; þj 13; *sætiæs* BB 35; GB 12; *læggiæ* BB 15; *wæriæ* BB 40; þgB 14; *swæriæ* þgB 15; 15, 1; *næmpdær* þgB 15; *næmpdæ men* KrB 1; *ællæ* KrB 3, 1; *ællær* KrB 3, 5, *hæfdær* KrB 9 (2 gg);

sængæ stuk KrB 9, 4 *wærnær iorð* MB 20, 2; *sænnæ* BB 5, 1; *wæstæn wart* BB 19, 1 (2 gg); *mærdræ* BB 26; *hæghnæ skoghum* BB 44, 1; *ættæbot* GB 3, 2; *næmpnæ* þgB 3, 1; *fællæ* þgB 3, 2 (2 gg); *giældæ* þj 15; och i penultima *wærkiændc* MB 11; *wækiændi* MB 23; *malsæghændi* BB 22; *owæþiæþu* þj 7.

Det är tydligt, att dessa fall ock skulle kunna sägas hafva *æ* på grund af vokalbalans; men det är deras stora antal i förhållande till *æ* efter rotstafvelser med andra vokaler, som gör, att man måste tillskrifva qvaliteten hos rotstafvelsens *æ* någon betydelse för inträdet af *æ* i ändelsen. Antingen var verkligen det obetonade *æ*-ljudet hos dessa mera utprägladt än eljes, eller hade skrifvaren på grund af den föregående rotstafvelsens *æ* lättare att uppfatta detsamma.

På *æ* i obetonad stafvelse efter öfriga vokaler finnas följande exempel:

2) Efter *a* i föregående stafvelse: *wactæ* KrB 5; *sarghæ* Eþs 2; *fallæ* Eþs 2, 2; *allæ* Eþs 6, 1; *mangæ* þgB 14; *andræ* þgB 5, 4; *bud kaflæ* þgB 1, 1; *sumar natæ* BB 44; *kluckaræ* KrB 5, 6.

3) Efter *e* i föregående stafvelse: *ellæ* Eþs 6, 1; *meræ* BB 23; *fleræ* BB 38.

4) Efter *i*: *sinæ* GB 2; KrB 1; *wigslæ* KrB 1; *wikslæ fæ* KrB 8 (2 gg); *fitiæ* KrB 3, 3; *scriptælös* KrB 4; *bindæ* KrB 7; *wisæ* GB 15; *millæn* þgB 17, 2; *pænningæ* BB 45, 5; *lysningæ witnæ* MB 20.

5) Efter *o*: *kostæ* þj 16, 1; *soknæ* þgB 3, 2.

6) Efter *u*: *kunnæstir* GB 11, 1; *þiufwær* þgB 1, 1; *vbuðnæ* þgB 11.

7) Efter *y*: *bygdæ* GB 13; *skyldæstir* GB 16, 1 (2 gg).

8) Efter *ö*: *föræ* KrB 6, 1; *öræ* KrB 8 (2 gg); *öftærin* GB 7; *sökiændi* þgB 1; *börþær mæn* BB 14.

Anm. För *fæþærni*, *möþærni* har Kock, *Stud. öfver fsv. ljudl.* II, 308 uppvisat, att deras *æ* i andra stafvelsen måste vara *i*-omljud af *a* och för att förklara inträdet af detta antagit, att dessa ord hade en stark biaccent på andra stafvelsen. Ordens skrifning med *æ* i andra stafvelsen, blott 1 gg *fæþerni*, i VestmL. I bekräftar i allo Kocks framställning, enär där svarabhaktivokalen högst undantagsvis får annat tecken än *i*.

b) *æ* för *i*, *e* visar A. sg. *sinnæ* GB 15.

§ 12. Bokstafven *e* i obetonad stafvelse.

a) *e* för *i*.

Äfven denna afvikelse från normalbeteckningen synes i det hela bero på vokalbalans, men påkalla antagandet af vokalharmoni,

i den mening som ofvan antagits för förklaringen af *æ* efter *æ* i föregående stafvelse. Efter *e* i föregående stafvelse synes nämligen *e* oftare inträda för *i* än eljest. Äfven *æ* i föregående stafvelse synes gynna inträdet af *e* för *i*.

De fall, då *e* skrifves för *i* uti icke hufvudtonig stafvelse, äro följande:

1) Efter *e* i föregående stafvelse: *eþe* 15 gg; *flere* 11 gg; *mere* 5 gg; *enne* KrB 9, 1; *þere* KrB 5, 6; þgB 3, 2; *henne* GB 12.

2) Efter *æ:* D. sg. *hæste* BB 38, 2; *waþa giælde* MB 21; N. A. D. sg. n. *till mæle* þgB 13; *fæþærne* GB 11, 1 (2 gg), *möþærne* GB 11, 1 (2 gg); D. sg. f. *hænde* Eþs 7, 1; *wærkiænde* MB 11; A. sg. f. *bætre* GB 4; N. sg. m. *fæmte* GB 2; *sætte* GB 2; D. sg. *hænne* KrB 5, 6; GB 2; *þæsse* KrB 4, 2; Pr. k. 3 sg. *giælde* (8 gg), *hæmpte* BB 2, 1; *hæte* KrB 12; *kære* BB 42; *læse* MB 4, 2; *næmpne* MB 20; *stænke* KrB 6, 1; *lærez* KrB 5, 3; Prep. *æpte* GB 3, 1; adv. *længe* BB 4; *fiærre* BB 19, 3.

3) Efter *a:* D. sg. m. *kirkiu garþe* Eþs 7; *manne* (i smsg. 3 gg); D. sg. n. *barnne* GB 10; *lane* BB 34; *lasse* BB 23; *raþe* GB 1; *rane* þj 16, 4; *sare* MB 20; N. sg. sv. m. *gangare* BB 38; *iamlange* MB 11; *kluckare* (8 gg); *klockare* KrB 5, 4; *klockarenum* (2 gg) *stallare* (3 gg); *stekare* (3 gg); *malsæghande* (31 gg, 1 gg felskrifvet); *wæghfarande* þj 14; *rinnande* MB 20; *gangande* MB 26, 2; *æghande* (2 gg); N. pl. m. *alle* (5 gg); N. sg. m. sv. form. *sjgnaþe* KrB 1; Sup. N. pl. m. *skyldaste* KrB 9, 2; Pr. k. 3 sg. *stande* (4 gg); *fae* BB 19, 3, *gange* KrB 9, 6; *raþe* (8 gg); *aghe* Eþs 2, 4; 3 pl. *stande* KrB 9, 1; *falle* BB 31; Pt. *salde* BB 1; P. p. N. sg. f. *fallen* KrB 11; N. pl. m. *gangne* þgB 12; *baþe* (6 gg); *hwarte* BB 8, 1; P. pr. N. sg. m. *iordæghande* Eþs 2, 4; *wiliande* MB 6; D. sg. m. *moghande* BB 39, 5.

4) Efter *i:* neutra *sinne* GB 15, *twæskipte* MB 20, 1; *swearike* Eþs 1; *witne* (2 gg); D. sg. b. f. *iorþine* GB 15; *skötrane* (4 gg); N. sg. sv. m. *ærwinge* MB 8; komp. *minne* BB 39, 6; D. sg. f. *sinne* KrB 9, 5; Pr. k. 3 sg. *gilde* þj 16, 4; 3 pl. *binde* GB 1; Pt. ind. 3 sg. *ringde* KrB 5, 6; 1 sg. *wilde* BB 39, 2. Obs. med kort rotstafvelse: Pr. ind. 3 sg. *liwer* GB 11, 1.

5) Efter *o:* D. sg. m. *biscope* KrB 15, *scoghe* BB 43, *bloþe* MB 20 (2 gg); A. sg. f. b. f. *botena* þgB 5, 1; N. sg. *bonde* (10 gg); *bonden* (2 gg); Pr. k. 3 sg. *offre* KrB 3, 4; *boe* BB 40, 4; P. p. N. sg. n. *boeth* MB 24.

6) Efter *u:* D. sg. m. *kununge* þgB 11; *kunungenum* þgB 11; *þriþiung* þgB 7, 2; N. pl. m. *biltughe* Eþs 2; N. sg. m. *siwnde* GB 2; Pr. konj. 3 sg. *biwþe* GB 16, 1; Prep. *wnde* KrB 5, 6; Adv. *uppe* MB 4, 1.

7) Efter *y:* D. sg. n. *grindaskyle* Eþs 9; Pr. k. 3 sg. *hyse* BB 51, 1.

8) Efter *ö:* A. sg. *öre* (5 gg); N. A. D. sg. *ezöre* (4 gg), *edzöre* Eþs 4; *en böte* Eþs 9; *twæböte* (2 gg); adj. N. sg. m. sv. form *döþe* (2 gg), *förste* GB 2; Pr. k. 3 sg. *böte* (6 gg), *före* KrB 4, 2; Pt. ind. 1 sg. *födde* KrB 12; 3 sg. *förþe* KrB 6, 2; *förnde* KrB 13, 1.

b) *e,* där etymologien låter vänta *a,* förekommer i ett par fall:

1) *hemfölghie* GB 5 står för eljes i fsv. förekommande *hemfylghia* f., isl. *heimanfylgja.* Jfr hurusom stundom efter *gi* skrifves *e* för *æ,* se § 2, c; till *æ,* uppkommet af *a,* torde väl det här föreliggande *e* närmast referera sig.

2) Till inf. *klanda* BB 12 förekommer Pr. ind. akt. sg. *klanda* BB 30; pass. *klandas* BB 35, 2; men därjämte *klandes* BB 8; 35; 35, 1; þj 13. Denna vokalisation förekommer för ofta för att vara felskrifning och synes därför böra uppfattas som återgifvande ett uttal skildt från *klandas, *klandæs.* Uti formen *klandes* torde således *e* stå för *i;* man kunde därjämte vänta ett **klandis.* Ett sådant presens skulle tillhöra den fjärde svaga konjugationen och mellan den första och fjärde svaga konjugationen finnas i självfva verket ej få öfvergångsformer, isynnerhet i vestgerm. språk, se BRAUNE, *Althochdeutsche grammatik* § 369, anm. 1, SIEVERS *Ags. gram.* § 416, anm. 6, 7.

§ 13. Bokstafven *o* för *u* uti obetonad stafvelse.

1) Efter *a* i föregående stafvelse: Oblika kasus af sv. f. *capolösir* þj 7; *fastomat* KrB 13, 1; Pt. ind. 3 pl. *waro* MB 5, 1, *atto* þgB 5, 1; G. sg. f. af adj. sv. form *sancto* KrB 1.

2) Efter *e:* Oblika kasus af sv. f. : *leghodrængir* KrB 3, 4; A. pl. *ekorna* BB 14.

3) Efter *i:* Oblika kasus af sv. f. : *kirkio* KrB 1; *piænisto lös* þj 15; *mario* KrB 1.

4) Efter *o:* Oblika kasus af sv. fem. *a como* Eþs 7, 1; *acomo* MB 20; *kroklokarl* MB 3, 5; Pron. N. sg. m. *nokor* BB 19, 2; 38, 2; 43; GB 4 och i sammanställningen *annar nokor* KrB 5, 6; N. sg. n. *nokot* BB 35, 2; 36; þj 11; 13; A. sg. n. þgB 8; *annat nokot* þj 15; A. sg. m. *nokon* þgB 5, 1; D. sg. m. *nokorum* Eþs 2; þgB 5, n. *nokoru* KrB 10; N. pl. n. *nokor* KrB 7; A. pl. m. *nokora* þj 6 (afvikande blott N. sg. m. *nokur* MB 6).

5) Efter *y:* A. sg. *synnodagh* KrB 5, 6; 15; BB 42; A. pl. *synnodagha* KrB 7; 15.

6) Efter *æ:* Oblika kasus af sv. f. : *hæpto* þgB 5, 1; *ænkio* GB 8; *kyndilsmæsso dagh* KrB 6, *mikialsmæsso* KrB 3, 1; *stæmpnodaghir* BB 51, 2; *stæmpnodaghi* BB 14; *stæmpnodaghar* GB 12; D. sg. n. *ængo* KrB 5, 3; *oprængdo* þj 14; *intækior* BB 39, 2.

7) Efter *ö:* Oblika kasus af sv. f. *blöio* GB 2; *föþo* KrB 5; *wangömo* BB 45, 1; adj. D. sg. n. *swaralöso* þgB 2; G. sg. f. sv. form *sancto* KrB 1.

I öfverensstämmelse med den vokalharmoniska inflytelsen vid öfvergången *a* till *æ*, *i* till *e*, skulle man ock här vänta att företrädesvis finna *o*, då föregående stafvelse innehölle *o*. En dylik vokalharmonisk inflytelse torde det vara som gör, att pron. »någon» oaktadt sina många citat har *o*, blott en gång *u*, i andra stafvelsen. De öfriga exemplen på *o* för *u*, som alla äga lång rotstafvelse, hänvisa på vokalbalansen som sitt ursprung. Då så många *e* för *i* förekomma efter *i* uti föregående rotstafvelse, se § 12, a, 4, är det väl intet vittnesbörd om en vokalharmonisk tendens, att intet exempel på *o* för *u* finnes efter *u* i föregående stafvelse.

Anm. *u* står för *a* i *husuby manz* þj 15 jämte former med *a* MB 23; þgB 1, 1; 5; 13. Jfr RYDQV. IV, 21.

§ 14. Svarabhakti.

a) Den hjälpvokal, som utvecklat sig mellan själfljudande *r* och föregående konsonant skrifves i VmL. I nästan genomgående *i* t. ex. *sivkir* KrB 4, isl. *sjúkr; hæstir* BB 35, 1 etc., isl. *hestr; bolstir* GB 2, isl. *bólstr* m. Oxf. Fritzner[1]).

Anm. Hjälpvokal visar sig mellan sonantiskt *n* och föregående konsonant i A. sg. *wapin* Eþs 2, 5; däremot N. sg. *wapn* þj 12, D. sg. *morð wapn* MB 19, *watn* BB 1 etc.; *fiski watn* BB 43, 1. Exemplet är för enstaka att af detsamma draga några slutsatser.

b) Understundom tecknas hjälpvokalen *e* eller *æ*.

1) *e:* Pr. ind. 3 sg. *aker* BB 40, 3; þj 16, 1; *dragher* KrB 6; N. sg. m. *sliker* BB 19 (3 gg); *fatöker* þgB 17, 4; *riker* þgB 17, 4; A. sg. *aker* BB 40, 4; N. pl. *ganganz föter* BB 35, 2.

2) *æ:* Pr. ind. 3 sg. *gitær* þj 1, 3; N. sg. m. *Jnlænzskær* þgB 17, 4; *wtlændskær* GB 17; G. sg. *akærs* BB 40, 1.

Att söka angifva någon orsak till dessa fåtaliga afvikelser från regeln vore alt för äfventyrligt.

---

1) Sv. *bolster* tillåter, t. *Polster* synes fordra isl. *bolstr*.

Kap. III.

Konsonanterna.

§ 15. *b* i VmL. I är, etymologiskt sedt:

a) Motsvarighet till isl. *b*. t. ex. *böta* KrB 11; BB 38; 42; 49; þgB 3, 1; *lamb* KrB 3, 1 (2 gg).

b) Inskjutet mellan *m* och *l* eller *r*.

1) Mellan *m* och *l:* N. sg. *homblagarþir* BB 24 (2 gg), A. sg. *homblagarð* BB 24, D. sg. *humblagarð* KrB 3, 3; A. sg. m. *gamblan* KrB 3, 1 (2 gg), D. sg. m. *gamblum* BB 19, 3, D. sg. n. *gamblu* MB 20, A. pl. m. *gambla* BB 21 (2 gg), D. pl. *gamblum*.

2) Mellan *m* och *r:* N. sg. *dombir* þj 3; þgB 5, 2 (2 gg); Komp. N. pl. m. *fræmbru* BB 31, 1; D. sg. n. *sæmbra* BB 10, 1; Pr. ind. 3 sg. *simbir* BB 39, 6; *combir* KrB 3; 6, 1; 15; Eþs 4; 7; 9; 9, 1 etc. 45 gg; *kombir* BB 12; 18; GB 3, 2; 4; 4, 1, 5 gg; com *bir* 6 gg; *sæmbir* 3 gg.

§ 16. *c* i VmL. I är till användningen liktydigt med *k* och skall behandlas i sammanhang med detta.

§ 17. *d* i VmL. I är, etymologiskt sedt:

a) Motsvarighet till isl. *d*, fsv. *d*. t. ex. *dyur* MB 26, 3; *giæld* BB 46, 2; þgB 7 (2 gg); *halda* MB 4; 4, 1 (2 gg); BB 15 (2 gg); GB 1; 16, 1; *binda* BB 9, 1; GB 8; 15.

b) Inskott mellan *ll*, *nn* och *r:*

1) Mellan *ll* och *r:* Pr. ind. 3 sg. *faldir* KrB 5, 6 (7 gg); 10 etc. 13 gg (därjämte *fallir* BB 24; BB 40, 1); N. sg. m. *wildir* BB 22, 2 (2 gg); þgB 13 (därjämte *willir* BB 40, 5); G. pl. m. *aldra* Eþs 1.

2) Mellan *nn* och *r:* N. sg. *læensmandir* þgB 4; 16; N. sg. m. *sandir* 34 gg; A. sg. f. *andra* KrB 4, 2; Eþs 8 etc. 23 gg; A. sg. n. sv. form. *andra* BB 45, 1; D. sg. m. *andrum* þgB 6; 11; D. sg. f. *andri* MB 11; D. sg. n. *andru* GB 17 etc. 6 gg; N. pl. *andri* GB 16, 1; D. pl. *andrum* GB 11, 1 etc. 6 gg; Pr. ind. 3 sg. *brindir* KrB 5, 5; MB 21 etc. 9 gg; *rindir* BB 45, 1, *windir* MB 10; GB 3, 2.

c) Motsvarighet till fsv. *þ*, isl. *ð* i stafvelseslut. I denna ställning brukas ock *ð*. Då *ð* äfven eljest brukas i de ställningar, där *d* erkändt äger ljudvärdet klingande explosiva, se § 18, och då fsv. *þ*, isl. *ð*, uti stafvelseslut i VmL. I återgifves med *d* eller *ð*, i stafvelses början däremot med *þ*, måste den slutsatsen dragas, att i denna lags språk den interdentala klingande spiranten *ð* öfvergått

till explosiva i stafvelseslut, men bibehållits i början af en stafvelse. Denna fördelning äger rum i det stora hela, och bibehålles oftast orubbad äfven där vexling mellan de båda ljuden uppkommer inom böjningen af samma ord. Stundom öfverföres likväl genom analogibildning den ena gruppens tecken och ljud till former tillhörande den andra. En särskild undersökning skall jag egna de fall, då spiranten *þ* står framför svarabhaktivokal, emedan det a priori är ovisst, till hvilkendera gruppen detta fall skall höra, huruvida öfvergången af spiranten *ð* till explosivan *d* inträffat före svarabhaktivokalens utveckling, då spiranten *þ* ännu stod framför konsonant eller efter att spiranten *þ* genom utveckling af svarabhaktivokalen kom framför vokal.

1) I öfverensstämmelse med den angifna regeln begagnas *d, ð* i följande fall. Då inom böjningen af samma ord vexling mellan former med *d, ð* och former med *þ* förefinnes, anför jag för jämförelses skull äfven citaten på dessa senare. *afradskarl* BB 13; *afrad karli* BB 13; *bloð* KrB 13 : *bloþe* MB 20 (2 gg); *granzla eð* þj 11 (öfriga talrika former af »ed» hafva *þ*); *gard* Eþs 2; 2, 1 etc. 9 gg; *garð* MB 4, 1 etc. 5 gg, i smsg. 5 gg : *garþin* BB 39, 1 (2 gg); GB 11, 2, *garþi* Eþs 2 etc. 11 gg, *garþinum* Eþs 2, 6, *garþa* BB 39, 1 etc. 4 gg; *mærdra, mærdræ* BB 26; *pilagrims færd* þgB 13; *afrad* þgB 5, 6 : *afraþi* BB 13; *bana orð* MB 6; *borð* (3 gg); *brydlöp* GB 6; *buð* KrB 4 (3 gg); 4, 1; 5, 6 : *buþ* KrB 5, 2, *forbuþ* KrB 15, *forbuþi* KrB 15; *edzord* þgB 13; *ezord* þgB 13; *farlið* BB 40, 3; *howd* Eþs 2, 2 (3 gg) : *hofþi* þgB 13, *höfþi* MB 13; *howð saar* MB 11; *morð* MB 3, 2; 3, 4; *belgmorð* KrB 12; *morð wapn* MB 19; *swærd* KrB 15; *swærð* Eþs 3; *wad* BB 22, 2; *wizord* BB 27; 28; GB 1 etc. 21 gg; *wizorð* BB 48, 1 etc. 19 gg : *wizorþum* KrB 9, 6; *wærd* BB 5; 5, 1; 34, 1 : *wærþi* BB 30; 31; 35, 3; 36; *wærnær iorð* MB 20, 2; *bolstað* KrB 6, 1; BB 42 (4 gg); *bolstad* BB 1; 21, 1; þj 17, 2; *bolstad men* BB 24, *bolstads mæn* BB 42, *bolstadz mannum* BB 45 : *bolstaþi* MB 4, 1 etc. 5 gg, *bolstaþum* BB 11, *bolstaþa men* MB 5 (2 gg); *budskapir* þgB 1, 1; *guð* KrB 1; *stað* BB 19, 6; 21; *stad* Eþs 4; BB 19, 6; *wardnat* GB 5 : *wardnaþi* GB 2; *frid* Eþs 2, 3; 2, 4; 5, 1; *frið* Eþs 6 (2 gg); 6, 2 (2 gg); *warfrid* þgB 7, 2 : *friþi* MB 13, *friþinum* MB 14; *quid* BB 46; *wid* KrB 13 (2 gg) : *wiþar* BB 19, 3.

brudfærd GB 2; *byrd* KrB 9, 2; GB 12; *byrð* KrB 9, 2; BB 1 (2 gg); 2 (2 gg); GB 1 : *byrþina* BB 6, 1, *byrþamen* BB 1; 5, *byrþar*

man BB 2, *börþær mæn* BB 14; *grið* Eþs 1, 1; *giærð* Eþs 2, 5 (2 gg); : *utgiærþir* þgB 7, 2; *giærdning* BB 39, 6; *gödning* BB 11; *rena gödning* BB 19, 1; *hiord* BB 39, 5; Eþs 1; 3; *iorð* BB 1; 2; 6, 1 etc. 9 gg, *iord* KrB 10 etc. 8 gg : *iorþin* þgB 5, *iorþina* Eþs 6 etc. 7 gg, *iorþine* GB 15; *rydning* BB 40, 1; *sæð* KrB 3, 2; BB 45, 3 : *sæþa span* BB 46, 2; *winskeð* MB 4, 1; *wædningh* þgB 11; *brud* GB 2 (2 gg); *blod wita* Eþs 4; *boðsæta* KrB 3, 4; *brudgumi* GB 2; *budkafla* þgB 1, 1; *bud kaflæ* þgB 1, 1; *godwilia*. GB 3, 2; *brudsæta* GB 2; *breð* BB 19, 1; *eð gildir* þgB 17, 2; *edzörd* þgB 13; *aðru* KrB 9, 3, *adru* þgB 7; *adrum* BB 26; *böd* KrB 13, 2; *vbuðnæ* þgB 11; *myrð* MB 3, 4; *giorð* Eþs 2, 2; *wið* 9 gg.

2) Framför svarabhaktivokal förekommer:

α) *þ*: *bloþir* KrB 9, 4; *eþir* KrB 9, etc. 12 gg; *garþir* BB 8, 1; 39, 1 etc. 5 gg, i smsg. 2 gg; *sivþir* þgB 5, 5; *skilnaþir* Eþs 1; *döþir* BB 15; þgB 13; *kirkiu friþir* Eþs 4, 1; *warþir* þgB 8, 1; *giptamaþir* GB 3, 2; *giælmaþir* GB 10; *længsmaþir* KrB 6, 1; 6, 2; þj 8 (2 gg); *maþir* Eþs 2, 6; *taksmaþir* BB 16; *döþir* MB 5, 1; *riþir* KrB 8 (2 gg) etc. 8 gg; *biwþir* BB 45, 2; *biuþir* þgB 3, 2; *byuþir* 4 gg; *warþir* 43 gg; *uarþir* MB 21; *biþir* Eþs 2, 3; 6; 6, 2; *castaþir* MB 3, 2; *sarghaþir* Eþs 2, 2; *barþir* MB 8; *laghþir* Eþs 8 (2 gg); *ryþir* BB 10, 1; *warþir* BB 40; *förþir* þj 5, 2; *wiþir* MB 7 etc. 28 gg; *niþir* 15 gg; *syþir* BB 19, 2.

β) *d*, *ð*: *ardir* BB 40, 2; *ardir bild* BB 40, 2; *þings fridir* Eþs 4, 1; Pr. ind. 3 sg. *wardir* 18 gg; *bidir* MB 26.

Af denna exempelsamling torde det vara klart, att framför svarabhaktivokal är *þ* den ljudlagsenliga utvecklingen; öfvergången af den interdentala klingande spiranten ð till dental klingande explosiva har altså egt rum efter utvecklingen af svarabhaktivokalen. Särskildt bevisande är härvidlag N. sg. *maþir*, isl. *maðr*, emedan i dess böjning inga andra former med *þ* förekomma, hvarifrån en analogibildning kunde hafva utgått. Af de under *β*) anförda fallen med *d* framför svarabhaktivokalen, kunna *ardir*, *fridir* utan svårighet förklaras genom analogibildning från böjningsformer, där spiranten ð stod i slutet af stafvelsen. För *bidir*, *wardir* erbjuder den fsv. böjningen ingen utgångspunkt för analogibildningen, ty att tänka på inverkan från Pt. sg. **ward*, **bad* eller från P. p. **wrþin*, **biþin*, i hvars synkoperade former *d* skall uppstå, synes icke tilltalande. Närmare torde då det antagandet ligga, att analogibildningen utgått från Pr. ind. 1 sg. och att denna således vid tiden för ljudöfver-

gången i fråga ännu haft den ändelselösa form, som isl. *verð, bið* visar. Om åldern af denna ändelselösa forms försvinnande i 1 sg. jfr RYDQV. I, 309 f.

d) Undantag från användningen af *d, ð* och *þ* efter den i mom. c. angifna regeln bildas af följande fall.

1) *þ* användes mot regeln:

α) Alltid mellan vokal och konsonantiskt *i*: *þriþia* 48 gg; *þriþiu* 25 gg; *þriþiw* KrB 9, 2; **þriþiungir* och dess böjning 10 gg; *rompnaswiþium* BB 45, 2; *wæþium* BB 14; *wæþia fasta* BB 14; verbet *wæþia* 7 gg; *wæþiar* þgB 11; *wæþias* þgB 3, 2; *wæþiaþi* þgB 5; *wæþiat* þgB 5, 2; *owæþiaþu* þj 7 (2 gg); *owæþiæþu* þj 7. Bruket af *þ* i dessa fall synes tyda på att *i* uti denna ställning uttalades som konsonantiskt *i*, icke som spiranten *j*?

β) I de fall, då *þ* införts från närstående former med ljudlagsenligt *d, ð* eller qvarstår i obetonad stafvelse: *eþ* KrB 9, 6; 12 etc. 17 gg; *eþrin* KrB 9, 6; *kiþling* KrB 3, 1 (2 gg); *buþ* KrB 5, 2; *forbuþ* KrB 15; *raþ* GB 3, 2; *wæþ* þj 7; þgB 3, 2; *wæþfastar* BB 14; *wæþsæt* BB 17; *döþ* BB 46; *döþwiþ* BB 23; *leþ* KrB 12; *þingariþ* þgB 4; *raþbana* MB 6; *stivpfæþrinum* þj 9; *fiærþ* GB 2; *stoþ* þgB 5; *ræþ* BB 1; *niþri* 3 gg; *wiþ* 30 gg; *mæþ* 3 gg; *meþ* 137 gg.

Uti nästan alla dessa former ligger utgångspunkten för den analogibildning, hvarigenom *þ* inkommit för *d, ð*, så nära till hands, att den ej för hvarje fall behöfver påvisas. Skrifningen *kiþling* skulle förutsätta en inverkan från och analogibildning inom det enkla ordet **kid*, **kiþ*, som kan synas osannolik. Då ordet förekommer redan KrB 3, 1 (2 gg), får man kanske antaga, att skrifvaren vid dess nedskrifning ännu ej hunnit stadga sitt skrifsätt efter den regel, som han sedan iakttager.

Däraf att *mæþ, meþ* alltid skrifvas med *þ* och *wiþ* isynnerhet som adv., blott 2 gg som prep., skrifves *wið*, torde man få sluta, att öfvergången af den interdentala klingande spiranten till dental klingande explosiva *d* endast egde rum i betonad stafvelse.

γ) I *adþru* GB 15.

2) *d, ð* användes mot regeln:

α) I de fall, då *þ* öfvergått till *d* på grund af ställningen efter det föregående konsonantljudet, jfr NOREEN, *Altisl. gram.* § 182, 2, a om den isl. likartade ljudöfvergången: *ærfda kona* GB 11; *oþrængdo* þj 14; *hænghdir* þj 10; *bygdæ* GB 13; Pt. ind. 3 sg. *ringde* KrB 5, 6.

β) I de fall, då *d*, *ð* införts i former med ljudlagsenligt *þ* från andra former i samma paradigm: *lynnar börði* MB 26, 1; *anfridi* þgB 7, 2; *byrdaman* BB 5, 1 : *byrþar man* BB 2; *byrþa manni* BB 5 etc. *byrþa(r)* 5 gg; *vbyrdamen* BB 5, 1 : *wbyrþaman* BB 5; *wbyrþamanni* BB 5.

γ) I ordet *hæfda* KrB 9, *hæfdar* KrB 9; 10, *hæfdær* KrB 9 (2 gg) »stuprare». Däremot skrifves *hæfþat* BB 9 (2 gg) i betydelsen 'colere, bruka jord» med *þ* i öfverensstämmelse med *höfþa* þgB 15, *höfþi* MB 10 (2 gg), *hafþi* 6 gg. Fsv. *hæfda* 'stuprare' visar sig sålunda vara ett annat ord än *hæfþa* 'colere' och dess *fd* tarfvar en specialförklaring. Ordet synes vara specifikt svenskt, upptages hvarken i Oxf. eller hos Fritzner och finnes ej heller hos Lund, *Ordbog til de gamle danske Landskabslove* etc. eller hos Molbech, *Dansk Glossarium* och *Dansk Ordbog*. Schlyter angifver dess förekomst i VGL., VestmL., UplL., MELL., ME.St.L., Kr.L.L. Ordets, som det synes, till området tämligen begränsade förekomst gör den enda förklaring af ordets form, som jag kunnat finna, antagligare. På grund af dess betydelse antager jag, att det sammanhänger med den fe. ordgruppen: *hǣman(-de, -ed)* 'coire, fornicari', *hǣmed* n. 'coitus', N. pl. *hǣmdo* 'nuptiæ' *hǣmedscipe* 'nuptiæ' *hǣmedceorl* m. 'pater familias', *hǣmedvîf* n. 'matrona'. Att *ǣ* uti denna ordgrupp återgår på urgerm. *ē*, icke på urgerm. *ai* [1]), synes fi. *kâmayâmi* 'amare, begehren, der Liebe pflegen' visa, hvilket utan tvifvel står i afljudsförhållande till de anförda orden och sålunda innehåller en ie. stam **qōm-* [2]). Fe. *hǣman* skulle urnord. heta **hāmian*, fe. subst. *hǣmed* n. urnord. **hāmið-*. Af denna substantivstam antager jag, att *hæfda* är en bildning, men att densamma på sätt, som jag ej kan styrka för denna afledning, ombildats till **hāmnið-*. Jfr förhållandet mellan afledningarna *-aðr* : *naðr*, got. *-assus* : *-nassus*, Kluge, *Nominale Stammbildungslehre* § 136, § 138. Uti ett urn. **hāmniðōn* skulle *i* synkoperas, sedan det verkat

1) Ettmüller, *Lex. anglosax.* s. 486 sammanställer fe. *hǣmdo* 'nuptiæ', med isl. *heimtur* pl., för hvilket hvarken Oxf. eller Fritzner angifver betydelsen 'bröllop'.

2) Detta rotstadium antager jag förefinnas i det hittils oförklarade *hömta man* GB 3, hvars stam jag sålunda förmodar vara urgerm. *hōm-it-* af ie. **qōm-id-*. Eller skulle stammen vara ie. **qōm-it-*, urgerm. **hōm-iþ-* och utvecklingen densamma som antagits för fsv. *biltugher* s. 33 f. noten? Till betydelsen är det synonymt med *giptaman*, se Schlyter, *Gloss.* till VmL.

i-omljud, såsom urn. **hailisōn* gifver isl. *heilsa.* Därigenom uppstod **hæmnða,* hvars *mn* blef *bn, fn* som Rökstenens ***nabnum*** af **namnum* jfr got. *namō,* l. *nōmen,* se BUGGE, *Rökstenen,* s. 115. Denna ljudförbindelses *n* antar jag hafva qvarstått nog länge att verka öfvergången till *d* af det följande *ð,* se NOREEN, *Altisl. gram.* § 182, 2, a, men att *n* därefter bortfallit i midten af den konsonantgrupp, hvari det stod, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 224. Det här antagna qvarstående af *n* öfver synkopen och senare bortfall är alldeles likartadt med den faktiska utvecklingen i ordet *næmpd, næmð,* Pt. *næmpdi,* P. p. *stæmpt* se § 25, b, 2, i hvilka *n* måste hafva qvarstått till tiden för inskottet af *p* mellan *m* och *n,* men sedan bortfallit. Alla här åberopade ljudlagar ligga före de älsta urkunder, som ej tillhöra den urnord. tiden; de kunna altså altförväl hafva inträdt omedelbart efter eller i sammanhang med synkopen af mellanvokal.

δ) I *ordþa* BB 4; *quædþa* þgB 3, 1.

e) *d, ð* står för *t:*

1) I *kötmatd* KrB 13, 1.

2) I N. A. sg. n. af adj.: *edzörd* þgB 13, jämte *ezört, edsörth* MB 22; *sanð* KrB 12, *sand* Eþs 3; P. p. N. sg. n. *huld* MB 24; *salð* BB 1 jämte *salt* BB 33. Uti noterna till citatställena fattar SCHLYTER alla dessa skrifningar med *d, ð* som felskrifningar för *t.* Men att så många felskrifningar äro hopade på en och samma grammatiska form, väcker ovilkorligen tanken på att de utgöra någon från neutr. på *-t* skild formbildning och altså icke äro felskrifningar. Denna formbildning ligger härvidlag nära till hands. Jämte motsvarigheten till N. A. sg. n. på *-t* hafva got. och fht. dessa kasus utan ändelse som substantiven[1]) och denna bildning är enherskande i fs., fe. och i de klassiska språken. Att denna formbildning här föreligger, styrkes kraftigt af N. sg. n. *sak* þgB 1; A. sg. n. *annar* MB 13, som genom saknad af *-t* ansluta sig till densamma. SCHLYTER antar äfven dessa som felskrifningar för *annat, sakt.* RYDQV. VI, 162 anför *godh ar* 'godt år' *Med. Bib.* I, 238.

1) KOCK, *Om några atona* s. 13 f. har framstält en härledning af isl. negationen *-a, -at, -t,* som synes vara riktig, nämligen att den är en utveckling i obetonad ställning af neutr. **aitt,* yngre *eitt* 'ett, något», men hvad förklaringen af *-a* ur denna källa angår, framhållit den svårigheten, att »analoga fall för bortfallande af *-t* i isl.» icke kunna anföras. Om *-a* härledes ur det ändelselösa neutr., got. *ain,* försvinner denna svårighet och en fullt ljudlagsenlig utveckling vinnes.

Å andra sidan försvagas något sannolikheten af den framstälda förklaringen af den svårighet som *d, ð* i *sand, sanð* gör. Man väntar **san*. Jag ser ingen annan utväg att förklara detta *d, ð* än att antaga det vara analogibildning efter N. sg. m. *sandir*, ty att i denna form tänka på gammal grammatisk vexling, är ogörligt. Då den substantiviska neutralformen af adj. ännu i VmL. I förekommer i lefvande användning, torde dess bruk vid tiden för *d*-inskottet i *sandir* hafva varit ännu vanligare. Af det förhållandet, att denna bildning var lika med N. sg. m. minus *-r*, synes språket kunnat föranledas att uti detta ord till neutrum öfverföra det *d*, som ljudlagsenligt blott tillkom N. sg. m.

3) I P. p. N. sg. n. *ætihð*. Jämför man härmed *-t* för *-d* uti *wardnat* GB 5; *hundrat* GB 11, 3 (2 gg), så synes äfven för VmL. I den dissimilationslag vara gällande, som hos Noreen, *Altisl. gram.* § 188, anm. 1 och *Nachträge*, s. 211 omnämnes gälla för vissa isl. hskr., att i obetonadt utljud *ð* står för *t*, då föregående stafvelse slutar på *-t*, och omvändt *-t* för *-ð*, då föregående stafvelse slutar på *d* eller *ð*.

§ 18. Bokstafven *ð* i VmL. I användes som en ortografisk variant af *d* i slutet af ord eller sammansättningsled.

a) Efter *l, n: elð* BB 45, 4; *hwnð* BB 44, 2; *fæstibanð* BB 45, 1; *hanð wærkum* BB 45, 1; *lanð* KrB 6, 1; 8; *walð* Eþs 3, 1; GB 8; *næmð* Eþs 6, 3 (2 gg); KrB 4, 2, *hundaris næmð* Eþs 1; 3; *nænð* Eþs 6, 3; *næmpd* þgB 3, 2 etc. 5 gg; *næmpdær* þgB 15; *næmpdæ mæn* KrB 1; *sanninð* Eþs 6, 3; *grinð* BB 22, 1; *hanð* BB 34; MB 17, 1; *alð* BB 10, 1; *sanð* KrB 12; *salð* BB 1, *delð* BB 22, 2.

Dessa fall visa otvetydigt, att *ð* har ljudvärdet klingande dental explosiva, icke klingande interdental spirant som isl. *ð*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 181, § 182, 2, a.

b) I slutet af ett ord eller en sammansättning, uppkommet af äldre klingande interdental spirant, se § 17, c, där exemplen äro anförda.

§ 19. Bokstafven *þ* i VmL. I användes för att beteckna:

a) Klanglös interdental spirant i början af ord t. ex. *þiufwir* þj 5, 1; 6; 7; *þræl* GB 4.

b) Klingande interdental spirant i midljud i början af en stafvelse och framför konsonantiskt *i* t. ex. *skaþi* BB 40; 45, 4; *wæþiar* þgB 11, se § 17, d.

c) *þ* är skriffel för *n* i *möþærþi* GB 3.

§ 20. Bokstafven *f* användes i VmL. I för att beteckna:

a) *f*-ljud i början af ord och midljudande i grannskapet af klanglösa ljud, jfr NOREEN, *Altisl gram.* § 36, 1, t. ex. *fasti* BB 3, *æftir* KrB 3; *halft* Eþs 7 (2 gg).

b) *v*-ljud i slutet af en stafvelse eller framför kons. t. ex. *tolf* KrB 1 etc. 75 gg; prep. *af* 65 gg; *kalf* KrB 3, 1; *leef* KrB 5, 1; *æfni* KrB 5, 1; *arf oc wrf* KrB 6, 1 etc.; *aflat* KrB 9, 6; *hafþi* Eþs 2, 2 etc. 6 gg; *skaf scogh* BB 23; *leef sufl* KrB 3, 6.

c) I digrafen *fw* midljudande i början af en stafvelse i följande fall: *kalfwi* BB 31; *giæfwir* GB 6; *arfwin* GB 9, *arfwan* GB 15; *ærfwir* GB 12; *þiufwir* þjB 5, 1; 6; 7; *þiufwi* þj 3; *þiufwær* þgB 1, 1; *klyfwiar* þj 14; *halfw* BB 2; *hafwir* þj 6; þgB 18. I denna ställning användes eljes *w, u, v* se § 29.

d) Genom felskrifning står *f* för *s* : *fystir* GB 11; *forith* þgB 3, 2.

§ 21. Bokstafven *g* användes i VmL. I i följande fall:

a) Motsvarande isl. *g*, som klingande explosiva, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 37, a, t. ex. *gilia* GB 7; *ganga* KrB 4 etc. 8 gg; *æng* KrB 3, 2; *læggia* KrB 3 etc. 4 gg.

b) Motsvarande isl. *g*, fsv. *gh* som klingande eller klanglös spirant, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 37 b, c.

1) Efter konsonant.

α) Efter *l*: *alguzhælgun* KrB 1; *hælguna mæssu dagh* KrB 3, 6; *synnudags hælg* KrB 13; *manhælg* MB 1, 1 etc. 11 gg; jämte *manhælghir* MB 1; *manhælghis kalkir* MB; *belgmorð* KrB 12; *fulgþu* BB 45, 1; *fylgias* KrB 9, 1 jämte former med *lgh* 8 gg.

Utom i de redan anförda skrifves *gh* i följande fall efter *l*: *dulgha drap* MB 5; *fylghi* Eþs 2, 5; MB 6; *hælghan* 2 gg, *hælgh* GB 2; *hælghum* GB 2; *hælgha* KrB 6, 1; *hælghu* KrB 1.

β) Efter *r* och annan konsonant: *afgum* GB 11, 1, *kasnawagir* BB 45, 4 (som dock är felskrifvet för *-wargir?*); *marg* BB 19, 1.

I denna ställning skrifves däremot *gh* i följande fall: *torghi* BB 35, 3; *almænnings torghi* MB 12; ordet *hærbærghi* 2 gg; *borghan* þgB 6; *morghungiæf* GB 6; *marght* BB 46; *wbyrghir* GB 16, 1; verbet **byrghia* 4 gg; verbet **borgha* 5 gg.

Af dessa skrifningar synes framgå, att spiranten *gh* ej mer var bevarad i alla ställningar efter kons; det är blott svårt att afgöra, i hvilka ställningar den fanns qvar och i hvilka den blifvit explosiva. Säker synes explosivan vara i slutljud; säker spiranten framför len vokal. Framför hård vokal torde efter exemplen att döma snarast spirant hafva funnits.

2) Framför konsonant: Jfr föreg. fall: *wigslæ* KrB 1; jfr *wiksla fæ, wikslæ fæ* KrB 8; *högri* MB 13 (med *gh* i komp. 7 gg, och i sup. 1 gg); *bolagth* BB 15; *inlagth* BB 17 (jämte *bolagth* BB 15); *synnudags hælg* KrB 13.

Uti *wagn* þj 17, 2; *ægnnir* BB 14 jämte D. pl. *eghnum* BB 6; 12; *SJgnaþe* KrB 1 betecknar *gn* möjligtvis redan *ngn*, jfr *þingsgiældum* MB 1, 8 för **þighns* och *wpgagns watnum* BB 25 för **wpgangs*, där enligt SCHLYTER »loco posterioris *g* primum scriptum est *n*». Om åldern af utvecklingen *ghn* till *ngn* i andra fsv. urkunder, se NOREEN, *Arkiv* III, 4, not 2.

Framför kons. skrifves *gh* i : *hæghnæ skoghum* BB 44, 1; *scoghs* BB 1; ordet *lighri* 4 gg; *till sæghn* þgB 13; *waghli* þj 17; *hælaght* þgB 13; *höght* þj 16; *wighra* þgB 7, 2; *lighra* GB 7 (2 gg) *laghþir* Eþs 8 (2 gg); *leght* BB 34, 1 (2 gg); *wight* KrB 6, 1; *saght* Eþs 6, 3; i smsg. *wighwalli* MB 3, 3.

Dessa undantag kunna delvis förklaras genom analogibildning efter former, i hvilka *gh* ljudlagsenligt stod qvar. En jämförelse mellan skrifningar med *g* och *gh* framför kons., tyda på att *gh* i denna ställning uti VmL. I blifvit explosiva.

Äfven här står tecknet för spirant *gh* alltid framför svarabhaktivokal, hvilket visar, att öfvergången *gh* till *g* framför kons. är yngre än utvecklingen af svarabhaktivokal t. ex. N. sg. m. *stæmpnodaghir* BB 51, 2; *fastu daghir* þgB 13; *scoghir* BB 43; *almanna wæghir* BB 37, 2; *wæghir* BB 21; *hughir* GB 1; *tiughir* KrB 3; *biltughir* 3 gg; *bloþughir* MB 12; *wbyrghir* GB 16, 1; Pr. ind. 3 sg *stighir* BB 29 (2 gg); *dragher* KrB 6.

3) Framför vokal: *wigilsi* KrB 7. I denna ställning kan *g* omöjligen vara explosiva, utan *g* är här snarare tecken för *j*, jfr mom. c.

4) I slutljud i *örthug* KrB 3, 4; þj 17, 1 (2 gg).

c) Inskjutet i Pr. ind. 3 sg. *bærgs* KrB 13, till hvilket SCHLYTER anmärker: »Litt *g* omissam supra lineam addidit scriba». I denna form kan *g* knappt beteckna annat än ett från inf. eller pl. i Pr. infördt *j*-ljud.

§ 22. Bokstafven *h* har i VmL. I följande användning.

a) *h* motsvarar det isl. *h*, fsv. *h*, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 38 t. ex. *hungir* BB 7; *hiord* BB 39, 5; *hwar* KrB 3 etc.

b) *h* är tillsatt i uddljud. Pt. ind. 2 sg. *hælti* BB 39, 2 af **ælta*, hvaraf Pr. ind. 3 sg. *æltir* BB 39, 4; 50.

Måhända betecknar *h-* den »glottal catch», som uti satsen på detta ställe torde hafva skilt *þu* och *æltir*.

c) *h* synes beteckna längden hos föregående ljud: *laghwnhin* KrB 15 är **laghwnnin*. Måhända är *h* felskrifning för *n*.

d) *h* ingår uti digrafen *th*, som användes i följande fall.

1) I slutet af ord.

α) Efter vokal:

αα) Enstafviga ord: Subst. *ræth* KrB 15; GB 11, 5; þgB 5, 3; þgB 7, hvartill ock adv. *ræthlica* KrB 13, 2; *math* BB 51; *fæboth* KrB 9, 6; Adj. n. *döth* BB 49; Pron. *mith* GB 8; *sith* KrB 3, 5; BB 5, 1; 17; þj 16, 1 (2 gg); þgB 7, *siith* BB 24; 31; 35, 3; Imp. *laath* KrB 4, 2; Pt. *sath* BB 1; P. p. n. *afræth* þgB 1, 1.

ββ) Tvåstafviga ord: Subst. neutr. b. f. *giældith* BB 46, 2; *arith* BB 51; *hundarith* þgB 11; 19; Adj. n. *ypith* BB 49; P. p. n. *buþith* GB 15, *boeth* MB 24; *farith* BB 24, *giwith* GB 9, *sorith* þgB 3, 2 (misskrifvet *forith*), *warith* KrB 9, *wnnith* þgB 3, 1.

β) Efter konsonant: Adv. *borth* BB 51, 2; Adj. n. *edsörth* MB 22; Pr. p. n. *owicth* KrB 4, 2; *bolagth* BB 15; *inlagth* BB 17.

2) Uti *thynnia* KrB 3, 2; *örthug* KrB 3, 4; þj 17, 1 (2 gg); *annatthiggia* MB 20, 1; *annathigia* Eþs 3.

Hvad *th* i alla dessa fall betecknar, kan jag ej med visshet afgöra. Så mycket framgår otvetydigt af exemplen, att *th* icke representerar den gamla interdentala spiranten, utan etymologiskt *t*-ljud. Tvänne möjligheter synas mig tänkbara i afseende på betydelsen af det till *t* fogadt *h*. Då uti *laghwnhin* KrB 15 *h* betecknar dubbelskrifning af det föregående *n*, kunde man tänka sig, att *th* vore en beteckning för *tt*. Detta *tt* skulle uti de under 1, *α* anförda fallen läta rättfärdiga sig efter de i § 35, c, 2; c, 3 gifna synpunkterna; uti de under 1, *β* och 2 anförda fallen skulle ett *tt* icke kunna förklaras. Denna möjlighet torde altså vara att förkasta. För fallen under 1, *α*, *β* erbjuder sig den förklaringen, att *h* betecknar den aspiration, som i svenskan är förbunden med uttalet af explosivæ tenues och i slutljud framträder synnerligen tydligt, se Lyttkens och Wulff, *Svenska språkets ljudlära och beteckningslära* s. 267. Huruvida samma förklaring skall tillämpas på de under 2, anförda fallen eller om dessa hvart i sin stad säregna ord fordra specialförklaringar af sitt *th*, vet jag icke.

e) *h* ingår uti digrafen *dh*, som förekommer i följande fall: *tidha cöp* KrB 3, 4; *hwdh* MB 11; *þiufnadh* þj titeln; *bygdhus* GB 11.

I de tre sista exemplen betecknar *dh* helt visst *d*-ljud, jfr § 17, c, d, 2. I *tidha cöp* kan d-ljud vara infördt från kasus med *d* eller vara misskrifning, jfr *tiþa cöp* två rader senare.

Anm. Här må ock den egendomliga skrifningen *ætihð* GB 11, 1 nämnas, där *hð* betecknar d-ljud enligt § 17, e, 3.

f) *h* ingår uti digrafen *gh*, som har följande användning:

1) *gh* motsvarar isl.-fsv. *g*, klingande guttural explosiva: *þriþiungh* BB 45, 5; *horsængh* KrB 9, 2; *sænghar cöpi* GB 11, 5; *gipta sængh* GB 8; *lassa ængh* þgB 5, 5; *sumar tenungh* þj 1, 2; *hænghdir* þj 10; *þingh balkir* þgB; *þingh* þgB 4; *fangh* Eþs 2, 2; *wædningh* þgB 11; *mangh* GB 11, 3.

Likartade med dessa fall äro ock: *sægghias* BB 18, se § 35, b, 2; *wægh* BB 46, *wagh* þj 2 'vägg'.

Att *gh* i dessa fall skulle hafva spirantiskt ljudvärde, synes omöjligt, men det är svårt att förstå, hvarför *h* i dessa fall blifvit tillsatt. I afseende på *ngh* skulle man kunna tänka på, att *h* hade till uppgift att angifva det ena af de två uttal, hvari det gamla *ng*, som var guttural nasal + guttural explosiva, hade klufvit sig. Då *gh* i de senare exemplen står för *gg* och *ngh* i alla exemplen utom två står i slutljud, skulle detta leda till den slutsatsen, att den gamla förbindelsen guttural nasal + klingande guttural explosiva qvarstode i slutljud, men hade i midljud öfvergått till guttural nasal, som i nsv. Denna öfvergång till guttural nasal synes bekräftas af skrifningarne *þingsgiældum* MB 1, 8, *upgagns watnum* BB 25, se § 21, 2.

2) *gh* motsvarar isl. spirantiskt *g*, fsv. *gh* och betecknar förmodligen äfven uti VmL. I klingande guttural spirant t. ex. *daghs* KrB 3, 1; *laghþir; bardaghi* MB 18; *borghan* þgB 6.

g) *h* står i *paschum* BB 51; *pascha* BB 51; *pascha dagh* KrB 3, 4, återgifvande det latinska skrifsättet *pascha*.

Anm. För *i* som konsonant är redogörelse lemnad § 3, c.

§ 23. Bokstafven *k* i VmL. I brukas jämte *q*, *c* för att uttrycka *k*-ljud.

a) *q* användes blott framför *u* t. ex. *quickum* KrB 5; *quart* KrB 6, 1; *quælia* KrB 9, 5.

b) Om användningen af *c* och *k* har jag ej anstält någon undersökning, emedan en sådan redan blifvit gjord af KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* I, s. 53 f.

c) Tillsatt synes *c* i N. sg. *doctur* GB 11 (2 gg); *systirdoctir* KrB 9; A. sg. *doctir* KrB 9; G. sg. *doctur* GB 1, jämförda med

formerna som hafva *tt:* N. sg. *dottir* GB 2; A. sg. *dottur* GB 3, 2; 5; 11; *dottir* MB 2, 1; 7; GB 3, 2; A. pl. *döttir* GB 3, 1 och smsg. *dottur barn* GB 11. Tillsatsen är skenbar; formerna med *ct* äro den regelrätta motsvarigheten till den i grek. *θυγάτηρ* representerade stamformen ie. **dhugətēr*, urgerm. **ðokaþēr*, isl. **dokþer*, **dokter*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 182, 2, b, γ. Samma mellanvokal, men annan konsonantism visar fi. *duhitar*. Formen *dottir* utgår däremot från en ie. stam **dhuktēr*, urnord. **dohtēr*. Då i VmL. I endast former med *ct* och *tt* finnas, inga former med *t*, synes detta förutsätta en äldre böjning, uti hvilken stammen **dohtēr* var inskränkt till de former, som i isl. äro enstafviga, stammen urg. **dokaþēr* däremot beherskade de i isländskan tvåstafviga formerna. Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära* I, 59 håller för möjligt, att *ct* uti *doctir* motsvarar urnord. *ht* och betecknar »guttural (*ch*- eller *k*-ljud) + *t*», en dialektisk ljudform, som ännu på 1300-talet lefvat qvar vid sidan om rikspråkets former med *tt*. Detta betänkliga antagande göres genom den gifna förklaringen öfverflödigt.

§ 24. Bokstafven *l* i VmL. I motsvarar:

a) Isl. *l*, fsv. *l*, t. ex. *lamb* KrB 3, 1 (2 gg); *hals* KrB 4, 1; BB 45, 4.

b) *l* har uppkommit genom assimilation af andra ljud med *l*.

1) Assimilation af *rl* till *ll:* N. pl. *brudkalla* GB 2, D. sg. *kalli* BB 46.

2) Assimilation af *þl* till *ll:* N. pl. *brylungar* MB 1, 3; *brullungar* GB 11, 1; N. sg. *bryllöp* GB 2 jämte A. sg. *brydlöp* GB 6; *frillu broþir*, *frillu systir* GB 9.

§ 25. Bokstafven *m* i VmL. I äger följande etymologiska motsvarigheter:

a) Isl.-fsv. *m.* t. ex. *morð* MB 3, 2; 3, 4; *himil* þj 2.

b) *mn* motsvarar isl. *fn:*

1) *namn* KrB 4, *nampn* KrB 6, 1; i verbet *næmpna* 23 gg; ordet *stæmpnodaghir* 5 gg; *hæmpning* þj 16, 4; *næmpning* þgB 11; *rompnaswiþium* BB 45, 2; *leghustæmnur* BB 51; *fæstninga stæmpnu* GB 1; *hæmpnas* Eþs 1; 1, 1; *hæmpnaþis* Eþs 1.

2) Uti ordet *næmpd* 7 gg, *næmð* 6 gg; Pt. ind. 3 sg. *næmpdi* BB 1 (2 gg); þj 16, 3; *stæmpt* Eþs 6, 3 är *n* efter utvecklingen *fn* till *mn* bortfallet.

3) Undantag göra följande fall: *æfni* KrB 6, 1; *af næfninga* BB 1. Dessa undantag kan jag icke förklara. Hammershaimb, *Annaler for nord. Oldkynd. og Hist.* 1854, s. 24 nämner, att *vn*

i färöiskan uttalas *mn* framför annat medljud. Sannolikt har ock uti VmL. I:s språk en regelbunden vexling mellan *mn* och *fn* ägt rum efter samma eller annan regel, ehuru regeln nu är fördunklad af analogibildningar.

c) *m* är af oklar upprinnelse i N. sg. f. *þæssum* KrB 5, 6; 11; MB 13; 19, jämte *þæssi* MB 3; 6; GB 2, *þæsse* Eþs 6, 3, jfr Rydqv. II, 497; N. pl. n. *þæssum* Eþs 1; GB 2; 11; A. pl. n. *þæssum* þgB 1, 1; 11; 13. Detta *-m* kan jag icke förklara, jfr Leffler, *Tidskr. f. Fil.* N. R. V, 76, not 2, Noreen, *Arkiv* III, 8 not 1, och Schagerström, *Om svenska bär- och fruktnamn på -on* s. 8 not.

§ 26. *n* i VmL. I motsvarar:

a) Isl.-fsv. *n*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 41, t. ex. *næma* þgB 7; 7, 1; 7, 2 (2 gg); *iarn* þgB 6; *ringia* KrB 5.

b) *n* står för *m* i *nænd* Eþs 6, 3 eljes *næmd*, *næmpd*. Torde vara felskrifning.

c) *n* står för *r* i:

1) Pr. ind. 3 sg. *orkan* GB 8 jämte *orkar* 7 gg; *örkar* BB 43; *sarghan* MB 15 jämte *sarghar* MB 15. Båda synas kunna förklaras som felskrifningar, den förra orsakad genom anticipationen af *-n* i det följande *hon*, den andra genom samma inverkan från ett följande *man*.

2) N. sg. f. *adrun* BB 51 jämte *annur* GB 2, jfr N. sg. f. *ængun* BB 22; 38, 2; 45, 4 jämte *ængin* MB 27 och N. A. pl. *ængun* Rydqv. II, 527.

d) N. pl. *baþin* KrB 9 jämte *baþe* 2 gg och A. pl. *baþi* BB 34, 1.

e) Komp. *krankarin* BB 11; *sannarin* þgB 15; *öftærin* GB 7.

Om dessa bildningar under d och e jfr Rydqv. IV, 444 f. Jag vet intet att andraga till deras förklaring.

§ 27. Bokstafven *p* i VmL. I motsvarar:

a) Isl.-fsv. *p*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 34 t. ex. *drap* Eþs 4; 7; MB 3, 4.

b) *p* förekommer i lånord t. ex. *pantir* MB 22; *pund* KrB 5, 6.

c) *p* är en utveckling af *f* i förbindelserna *ft*, *fs*, som sålunda blifva *pt*, *ps*.

1) Fall af *pt*:

α) *læriipt* KrB 3, 5 jämte *lærift* KrB 5, 3; *gipta sængh* GB 8; *giptu* (3 gg); ordet *gipta man* 5 gg; *twæskipti* þgB 9, *twæskipte* MB 20, 1; *þræskipti* 85 gg; *þiupti* þj 1, 3; 11 jämte *þiufti* þj 10; ordet *skipt* 3 gg; *skipti* BB 5, 1, *skippti* BB 6, 1; *skiptis* Eþs 2; BB 10 (2 gg); *wapna skipti* Eþs 5; verbet *skipta* 41 gg; *skiæpt*

þj 12; Pr. *giptir* BB 13, 1; GB 3, 2; 5; adj. *vgiptir* MB 7; *frangiptan, frangipta* MB 2; 1; *scripta* KrB 4 (2 gg); *script* med smsg. 9 gg; *æptir* prep. 7 gg, adv. 7 gg; *æpti* prep. 6 gg, adv. 7 gg; *æpte* prep. 1 gg jämte *æftir* prep. 3 gg, adv. 1 gg; *æfti* prep. 2 gg; adv. *opta* KrB 9 jämte *öftærin* GB 7; ordet *hæpto* 2 gg jämte D. pl. *hæftum* MB 21 (3 gg). Blott *ft* visa ordet *prætolftir* 10 gg; *æftru* BB 31, 1.

β) Uti *gipning* GB 4; *gipninga balkir* GB har *t* blifvit utstött efter utvecklingen *ft* till *pt*.

2) Fall af *ps*: *ræpsi* BB 22, 1.

Utvecklingen af *ft* till *pt* är således lag för VmL. I. Vissa afvikelser från denna lag förklaras som analogibildningar: *þiufti* efter *þiuwir*, *prætolftir* efter *tolf*. För de fall, då icke analogibildning kan antagas, jfr Hoffory, *Arkiv* II, s. 4 f., där förutsättningarne för öfvergången *ft*, *fs* till *pt*, *ps* afhandlas.

d) *p* är inskjutet mellan *m* och *n* eller *t*.

1) Exemplen på förekomst och uteblifvande af *p*-inskott i förbindelsen *mn* äro anförda i § 25, b, 1 och 2. Till dessa kommer N. pl. m. *comni* þgB 1; *hæmpte* BB 22, 1.

2) Mellan *m* och *t*:

α) VmL. I uppvisar inskott af *p* i följande fall: ordet *burtompt* BB 1; ordet *tompt* 8 gg; *tompta ra* BB 24 (2 gg); *utampt* BB 31, 1; *dömpt* þgB 2, 1; *hæmpte* BB 22, 1.

β) I följande fall angifver icke skrifningen, att något inskott mellan *m* och *t* ägt rum: N. pl. *tomtir* GB 13; *tomtamal* BB 1; *tomta ra* MB 4, 1.

§ 28. I afseende på qvaliteten och upprinnelsen af *r*, *s*, *t* gifver beteckningen i VmL. I föga anledning till anmärkning.

a) *r*: 1) *r* synes tillsatt i G. sg. *þærs* þgB 5, 6 för *þæs* KrB 6, 1; MB 20, 1; BB 35, 1; GB 9.

2) Står för *t* i A. sg. n. *annar* MB 13, se härom § 17, e, 2.

b) Att *s* står för *þ* i *sighir* MB 20, 1 **þighir* 'tigir', torde vara ren misskrifning.

c) *t* står 1) för väntadt *d* uppkommet af *þ*, *ð* enligt § 17, c, uti *hundrat* GB 11, 3 (2 gg); A. sg. *wardnat* GB 5 »person, som är under annars omvårdnad, anhörig»: D. sg. *wardnaþi* GB 2 »omvårdnad». Om förklaringen af denna skrifning med -*t* se § 17, e, 3.

2) *t* är inskott mellan *s* och *r* i ordet *hustru* 10 gg jämte *husfru* 4 gg.

§ 29. Bokstäfverna *u*, *v*, *w* brukas i VmL. I nästan utan åtskilnad.

a) *u*, *v*, *w* beteckna vokalen *u*, *ū*.

1) I uddljud:

α) *u* synes blott förekomma som versal: t. ex. *Um* MB 1; 13.

β) Exempel på *v*: *vm* KrB 3, 1; Eþs 3 etc. 18 gg; *vmboa* KrB 5, 6; *vndan* þgB 5, 6; *vndi* KrB 13, þgB 3, 2; *vpbyrþi* þgB 4; *vxi* med böjning 9 gg; *v* BB 39, 4; prep. *vtan* 9 gg; förstafvelsen *v-* t. ex. *vgildir* KrB 5, 6 (2 gg); Eþs 2, 2 (2 gg); *vgiptir* MB 7.

γ) Exempel på *w*: Prep. *wm* 58 gg; *wndan* GB 16; *wppinbarlika* BB 30; Prep. *wndi* 8 gg; Subst. *wrf* KrB 6, 1, jämte *orf* 22 gg; *ws* 'oss' KrB 1; prep. *wr* MB 7, *w* 5 gg; *wt* Eþs 2; prep. *wtan* 3 gg; förstafvelsen *w-* t. ex. *wböti* MB 26; *wbyrþaman* BB 5; *wbyrghir* GB 16, 1.

2) I mid- och slutljud:

α) *u*: som tecken för kort *u* se § 4, a, 1 och 3, ss. 21, 22. För långt *u* är *u* tecken i t. ex. *Nu* KrB 1; *tu* KrB 3, 4; *husfru* KrB 3, 5; 5, 3.

β) *v*: *sivnka* BB 34; *sivkir* KrB 4; *stivpbarn*, *stivpfæþrinum* þj 7; *sivþir* þgB 5, 5.

γ) *w*: *hwnd* BB 44, 2; *fwlk* BB 49, 1; *hwlsaar* MB 11; *sywnka* GB 14; *lwt* Eþs 6, 1; BB 45, 2; þj 1, 2; *broþurs lwt* GB 11, 1; *swn* KrB 9; *hwndarit* MB 1; adj. n. *gwt* KrB 3, 5; i ordet *hws* 17 gg; *tw* BB 6; *liwss* KrB 5; *hiwl* þj 17, 1; *liwgha* þgB 10; *hwdh* MB 11. Äfven i obetonad stafvelse: *nyw* KrB 5, 3; *tiw* MB 17; 17, 1; *tyw* KrB 8; *browm* BB 21, 1; *ætiwbot* BB 39; *þriþiw* KrB 9, 2.

Af dessa exempelsamlingar torde framgå, att *u*, *v*, *w* som vokaltecken brukas alldeles utan åtskilnad.

b) *u*, *v*, *w* äro tecken för *v*-ljud före stafvelsens sonant.

1) I början af ord användes *w*-, och *u* blott som versal: t. ex. *wald* KrB 1; *wighia* KrB 4; *wærd* BB 5; 5, 1; 34, 1; *wræka* BB 39, 2.

2) Efter till samma stafvelse hörande konsonant:

α) *u* användes uteslutande efter *q*: t. ex. *quar* BB 19, 3, *quælia* KrB 9, 5, dock *qwæll* KrB 14.

β) *w* är vanligast i denna ställning: t. ex. pron. *hwar* KrB 3 etc. 28 gg; *swearike* Eþs 1; *swærd* KrB 15; *twer* 5 gg.

3) Midljudande i början af en stafvelse.

α) *u* mera sällan t. ex. *ryua* BB 15; *riuir* BB 20 (4 gg); 40, 5; *giui* þj 10; BB 9 etc. 6 gg; *driuari* þj 15; *oluuis* BB 23; 27.

β) *v* stundom t. ex. *givi* KrB 5, 3.

γ) *w* är det allmänna tecknet: t. ex. *hawa* 22 gg; *giwa* 9 gg; *owan* Eþs 6; *stuwu* KrB 2; *ywi* KrB 6, 1 etc., *græwa* KrB 10; *sialwir* KrB 4, 1; *halwa* MB 10; *arwi* BB 3.

δ) Fornspråkets motsvarighet till det nsv. *v*-ljudet äger således i VmL. I tvänne mot hvarandra väl begränsade beteckningar: *f* i slutet af en stafvelse; *u, v, w* före sonanten i den stafvelse, till hvilken v-ljudet hör. Huruvida denna fördelning blott härflyter ur någon ortografisk regel för beteckningen af *v*-ljudet, eller om *f* å ena sidan och *u, v, w* å den andra representera skilda ljud, saknar jag medel att afgöra. Om det senare vore händelsen, måste man af den omständigheten, att *u, v, w* om hvartannat brukas för att uttrycka vokaliskt *u*, sluta att de, brukade som konsonanttecken, uttrycka ljudvärdet konsonantiskt *u* eller bilabialt *v*. Som stöd för en sådan slutsats kunde andragas, att det nuvarande dalmålet bevarat konsonantiskt *u* uti uddljud och att i byn Åsen i nordliga Dalarne (Älfdals socken) *v* ännu är bilabialt i midljud, där det är = urnord. *b*, se NOREEN, *Inledning till Dalmålet*, s. 6 och *Arkiv* I, s. 298. Vidare kunde det antagande af KOCK, *Stud. öfver fsv. ljudlära* I, s. 34 och föreg. anföras, att vissa handskrifters från 1400-talet språk äger labio-labial halfvokal »efter ett till samma stafvelse hörande *s, t, th* (= *þ*), *d, h* [*q*]». Det vore då icke altför öfverraskande, att den så mycket äldre och tydligen dialektiska VmL. I i ännu flera ställningar hade bevarat den bi-labiala halfvokalen eller den bilabiala klingande spiranten. I så fall betecknade *f* det nsv. dentilabiala *v*-ljudet.

c) *w* sällan *v*, uttrycker förbindelsen *wu*, sällan *uw*.

1) *w* som tecken för *wu: halwm* BB 19; *rowR* þj 2, 2; *ölstuw* KrB 9, 5; *howd* 3 gg, *howð saar* MB 11; *howzman* 5 gg; *awnd* Eþs 4; ordet *owrmaghi* 9 gg.

2) *w* som tecken för *uw: hwusman* MB 6.

3) *v* som tecken för *wu: huvzmanni* þj 16, 4.

Detta bruk af *w, v* som tecken både för *u* och för *wu* gör det omöjligt att afgöra, hvilketdera föreligger i sådana fall, där såväl det ena som det andra vore tänkbart t. ex. *wnnith* þgB 3, 1; *for wnnin* þgB 11; *laghwnhin* KrB 15.

d) *w* är felskrifning för *m* i *gawal* GB 16, 1.

e) *w* står för väntadt *o* uti A. sg. n. *gwt* KrB 3, 5 'godt'. Jag kan ej förklara denna ljudöfvergång. Måhända kan densamma

hafva utgått från sådana fall där **gŏtt* brukades obetonadt, jfr nsv. *gudá*, 'god dag'! *gutår!* 'godt år', *Gustaf*, se Kock, *Tydning af gamla svenska ord*, s. 1 f.; ett obetonadt *go-* synes allmänneligen öfvergå till *gu*.

Huru D. pl. *ws* KrB 1 förhåller sig till isl.-fsv. *oss*, är mig oklart.

f) *u* står för väntadt *y* i följande fall:

1) Pr. k. 3 sg. *fulli* BB 38, 1; 45, 1 (2 gg); GB 12. Då felskrifning ej kan antagas med så många citat, antager jag, att *u* för *y* beror på inflytande från adj. *fuldir*.

2) D. sg. *kuni* GB 11, 1 i förbindelsen »*sum niþum ær næstir oc kuni kunnæstir*». Denna ställning framför *kunnæstir* gör felskrifning genom inverkan af dess *u* mycket antaglig. Men å andra sidan må ock besinnas, att om D. sg. *kuni* för *kyni* vore ljudlagsenlig, skulle samma förbindelse, hvilken här tydligen är af gammalt datum, kunnat bevara en sådan arkaism. Och att bortfallet af *j* framför ändelsen *-e* i D. sg. (Noreen, *Altisl. gram.* § 218) ligger före i-omljuds-tiden, synes i sig sannolikt, om jag än icke vet att anföra något vidare stöd för denna uppfattning. Omljudsförhållandena hos *ja*-stammarne har jag diskuterat i Bezzenbergers *Beitr.* XI, 194 f.

3) Ett isoleradt Pr. ind. 3 sg. *brutir* Eþs 6 af *bryta* är säkerligen felskrifning. Sannolikt är detta ock händelsen med *brullungar* GB 11, 1 jfr *brylungar* MB 1. 3.

g) *u* står för fsv. *ö* i N. pl. *skutra* BB 19, 1; ordet har eljest *ö* i första stafvelsen 6 gg. Denna vexling är sannolikt att förklara som dubbelheten *skutkonunger*, *skötkonunger*, se Kock, *Tydning af gamla svenska ord* s. 1 f. och *Svensk Akcent* II, 329.

h) *u* står för väntadt *a* i *suman*, se ofvan § 8, b, 2.

§ 30. Bokstafven *x* i VmL. I är, etymologiskt sedt, tecken för *ks* (*hs*), *gs*, *ghs* i exemplen *sæx* 9 gg, *sex* 23 gg; P. p. N. sg. f. *wæxin* MB 11; *leþungx* þgB 7, 2; *inlax fæ*, *bolax fæ* þgB 5, 6.

Huruvida *x* kan äga olika ljudvärde altefter sin etymologiska upprinnelse, vet jag icke.

§ 31. Bokstafven *z* uti VmL. I har följande användning.

a) *z* betecknar, etymologiskt sedt, ljudförbindelserna *ts*, *ds*, *þs*.

1) *z* representerar *ts*: ordet *wizord* 41 gg[1]); G. sg. *waz* BB 19, 3; *mæz* þgB 5; *mæz men* þgB 5, 1 (2 gg); *mæzmen* BB

1) Då den egentliga betydelsen af *wizord* utan tvifvel är den, som Schlyter angifver som den första nämligen »rättighet l. skyldighet att be-

49, 1; *exin* GB 15, *ezinni* GB 16 'en gång'; G. sg. *læriiz* þgB 5; *lærez* KrB 5, 3 till *læriipt* KrB 3, 5, *lærift* KrB 5, 3.

2) *x* är uppkommet af *ds*, isl. *ds*: *frænzæmispiæl, frænzæmis spiæl, frænzsama spiæl* KrB 9, 6; G. sg. *lanz* 9 gg; *Inlænzskær* þgB 17, 4.

3) *z* är uppkommet af *þs, ds*, isl. *ðs*: *alguzhælghun* KrB 1; *guzlikama* KrB 3, 4; pl. *guzziuia* etc. 9 gg; ordet *goox* 8 gg; G. sg. *bloz* Eþs 2; ordet *exöre* 9 gg; *edzöre* Eþs 4; A. sg. *exord, edzord* þgB 13; *ezört* MB 22 (jämte *edzörd* þj 13, *edsörth* MB 22); G. sg. *garz* GB 1 och i smsg. *garxliþi* Eþs 2, 2; *leznar* BB 35; *læxnar* þj 13; *bolstax* i smsg. 3 gg, *bolstadx* BB 45; *eex men* þgB 15; *howzman* 5 gg; *huvzmanni* þj 16, 4; *wrez* Eþs 7, 1.

4) *z* är uppkommet genom utveckling af *t* mellan *ll, nn* och *s*, se HOFFORY, *Arkiv* II, 88 f.: *ilz* KrB 9; BB 46; Pr. ind. 3 sg. *falz* MB 20, 1 etc. 5 gg, subst. þgB 9; *fulz* þgB 9; sup. N. sg. m. *ælzsti* GB 13; G. sg. *manz* 24 gg, i smsg. 3 gg; *banzmal* KrB 10; 11; *stenx* þj 2; *ranzaka* þj 7 (2 gg); *winx* þgB 5, 6; *granxla eð* þj 11. Då äfven G. sg. *stenz* þj 2 förekommer jämte *stens* KrB 11, får man kanske antaga densamma bildad på N. sg. **stēnn*.

c) *z* är af oklar upprinnelse.

1) Pr. ind. pass. 3 sg. *döpiz* KrB 5, 4, *bötiz* MB 24, *fæstiz* GB 1, *witiz* KrB 13, 1; MB 17.

---

visa l. med ed fria sig», jfr *wita* f., torde det böra antagas sammansatt af verbet *wita* och ett som simplex utdödt **sorð* n. 'svärjande, ed» såsom ock *ezord*, jfr *eþ-söri* n. Riktigheten af denna upplösning styrkes af *wærnær iorð* MB 20, 2, om hvilket SCHLYTER, *Gloss.* yttrar: »ett utan tvifvel genom skriffel tillkommet ord, för hvilket bör läsas *værnær ord* ɔ : *vitsorþ at væria sik* (jfr *Vitsorþ* 1)». Betydelsen af detta ord och *wizord* är altså densamma och då redan i och för sig upplösningen *wit-sorð* är sannolik, samt *iorð* lättare förklaras som felskrifning för *sorð* med långt *s* än för *orð*, tvekar jag icke att uti *iorð* se det antagna simplex som senare sammansättningsled i sin renhet. Det fg. *witorþ* är däremot en annan bildning med samma betydelse och ställer sig till isl. *vitorð, legorð, metorð, skilorð, bónorð, banaorð*, jfr HJ. FALK, *Arkiv* III, 90 not. Detta **sorð* n. kan vara *to-* part. af *swæria*, altså egentl. 'det svurna'. Men sannolikare är, att *ezord* n. och *ezöri* n. böra antagas vara spillror af samma enhetliga böjning. De visade då tillbaka på en konsonantstam: **swör-iþ* : **swör-þ-*. Den förra stamformen kan gifva *-sǿri*, den senare *-sorð-*.

1) Verbet *wita* förekommer i VmL. I blott i presensstammens former, men af förevarande passivform framgår, att det böjes efter 3 sv. konj., icke starkt eller efter 1 sv. konj. Jfr RYDQV. I, 220.

Utom dessa hafva de svaga verben af tredje konjugationen *-is* uti Pr. ind. pass. 3 sg. : *lepis, dömis* (4 gg), *föpis* (5 gg), *kænnis* (2 gg), *kæris, næmpnis* (3 gg), *skiptis* (5 gg), *præskiptis* (2 gg), *wighis* (2 gg), *ökis*. Af 1 sv. konj finnas Pr. ind. pass. 3 sg. *dylkas*, *hæmpnas, klandas, klandes, wæpias,* af 4 sv. konj. *afsighis*. Då i de förut behandlade fallen *z* visat sig betyda *ts* (*ds, ps*), är det frestande, att äfven i detta fall tillägga detsamma detta ljudvärde och uppfatta dessa 3 sg. pass. på *-z* som bildade på den gamla 3 sg. på *-ip*, got. *-eip*. Det är i sig antagligt, att denna ändelses *-p* kunde hålla sig i förbindelse med *s*, sedan densamma försvunnit från aktivum och det är antagligt, att *ps, z* skulle bevaras bättre i denna konjugation, där det stod framför vokal än i starka och 2 sv. konj., där det följde efter kons. Att hskr. ej uppvisar *-z* som passivändelse i 1 sv. konj. och 4 sv. konj. torde vara en tillfällighet. Måhända kan den här gifna synpunkten bidraga att äfven uti isl. förklara förekomsten af *z* som passivmärke, jfr Hoffory, *Arkiv* II 96.

2) *z* brukas i *ganganz fot* þgB 5, *ganganz fötir* BB 35, 2, *mætanz mæn, men* etc. 8 gg, *attir ganz* þgB 14 (N. sg.?) jämte *attirgans* þgB 18.

Andra likartade bildningar anföras af Rydqv. I, 418. Att dessa former tillhöra P. pr. är otvifvelaktigt; svårigheten ligger blott uti att bestämma deras ställning inom dettas böjning. Föreningen med ett subst. tillåter icke att tänka på någon annan kasus än G. sg. och då användningen af *attir ganz*, *attirgans* synes tyda på N. sg., kan denna användning förklaras så, att sg. användes som subjektift predikativ. På grund häraf har jag i Bezzenbergers *Beitr*. XII föreslagit att fatta de förevarande formerna som rester af den i de klassiska språken representerade böjningen af P. pr. som enstafvig konsonantstam, altså svarande mot G. sg. *-οντ-ος* i grekiskan. Betydelseutvecklingen af sammanställningen är jämförlig med fsv. *vreps hand, vreps vili, vreps værk*, fno. *sjándsváttr* 'an eye-witness'.

3) *z* användes i:

α) Adj. *glömzskir* KrB 13, 2, hvilket torde vara felskrifning eller utgöra en anslutning till p. p. **glömdir*.

β) G. sg. *pripiungz* þgB 17, 1. Ljudvärdet *ts* af *z* är rättfärdigadt af Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, 441 f.

γ) *witniz men* BB 30 jämte *witnis* i smsg. 3 gg. se nedan.

Kock, *Studier öfver fsv. ljudlära* II, 426 f. har egnat en grundlig undersökning åt frågan om ljudvärdet af *z*, och kommit till det resultatet, att *z* i älsta fsv. dels har ljudvärdet *ts*, dels ock ljudvärdet långt *s*-ljud, särskildt som tecken för passivmärket efter vokal och som slutljudande i »G. sg. af neutrala (och maskulina) ja-stammar (*rikiss* [*öriss*] etc.)». Jag skall icke i detalj uppvisa möjligheten af att *z*, *sz*, kan hafva ljudvärdet *ts* i alla de fall, för hvilka Kock antager ljudvärdet långt *s*-ljud möjligt. En läsare af Kocks framställning p. a. st. skall utan svårighet finna, att *z*, *sz* lika väl kan antagas äga ljudvärdet *ts* som *ss* i alla de öfriga fallen, blott rättigheten att uppfatta *z* som *ts* uti passivum och G. sg. af ja-stammarne uppvisas, ty dessa båda fall äro de egentliga hörnstenarne för Kocks teori. Att ljudvärdet *ts* i *z* som passivmärke på ett tillfredsställande sätt kan förklaras, är ofvan visadt. Hos ja-stammarne är det blott neutra, som i G. sg. hafva *-iz*. Äfven hos dessa stammar finnes en gammal källa för *z* med ljudvärdet *ts* i G. sg., ur hvilken det allmännare bruket af *-z* i G. sg. af dessa ord kunde hafva härflutit. De konsonantstammar med afledningen *-iþ*, *-ið*, *-it*, som på sätt J. Schmidt, *Kz* XXVI, 345 uppvisat, erhållit en ljudlagsenlig vexling af slutkonsonantens bortfall i utljud, men bevarande i midljud, torde ofta hafva öfvergått till de neutrala ia-stammarnes böjning. Ett, som synes det mig, säkert exempel på dylik öfvergång till ja-stamsböjning har af mig uppvisats i Bezzenbergers *Beitr.* XI, 184, nämligen isl. *ver* n. 'the sea, a fishingstation» jämfördt med fht. *warid* 'insula', fe. *waroð*, *wearð* 'ufer'. Detta ord är visserligen kortstafvigt; ett långstafvigt exempel är måhända *ezöre*, se denna § a, not 1. Exemplen på denna öfvergång torde icke vara fåtaliga, ehuru de oftast icke kunna upptäckas i saknad af biformer med den bortfallna konsonanten bevarad i midljud. Särskild uppmärksamhet och granskning torde härvid de fall förtjäna, då i likhet med förhållandet mellan *ezöre* och *edzord* en neutral ja-stam har jämte sig en a-stam. De af Rydqv. anförda synas alla vara sådana, som kunna dölja en vexling af nämda slag. Isl. *-þýði*, fg. *þiauþ* Rydqv. II, 108, fsv. *hæraþi* : *hæraþ* synas kunna förutsätta stamvexlingen: **þiuð-iþ* : **þiuð-þ-*, **herað-iþ* : **herað-þ-*, enär *ð-þ* i denna ställning sannolikt skulle förenklas till *ð*. Isl.-fsv. *læti* n. pl. : *lāt* n. pl.; fsv. *forsæti* : *sat* n., isl. *sát* f. kunna återgå på **lāt-iþ* : *lāt-þ-*, ty i denna ställning skulle helt visst *tþ* blifva *tt* och sedan förenklas efter lång vokal, jfr Osthoff, *Morph.*

Unt. IV, 77, *Beitr.* VIII, 299 f. och KLUGE, *Beitr.* IX, 152, 183. Fsv. *sinni* jämte *sin* torde kunna förklaras genom stamformerna **sinþ-iþ* : **sinþ-þ-*, ty den senare stamformen skulle naturligtvis förenklas till **sinþ-*. Måhända kan ock vexlingen i fsv. *möþgini* : *möþgin*, *systkini* (*-ani*, *-uni*) : *systkin*, *fingrini* : *fingran* återföras på samma förklaringsprincip. Fsv. *fæþærni*, *möþærni* kunna vara bildningar beslägtade med *παιρίς -ίδος*.

Huruvida den framstälda möjligheten till förklaring af dessa ords deklinations vexling är verklighet, har jag inga medel att afgöra. Emellertid utgör redan möjligheten ett hinder att på ändelsen *-iz* hos dessa neutra bygga en teori om att *z* kunde ega ljudvärdet långt *s*. Hur pass fullständigt denna öfvergång till de neutrala ja-stammarnes böjning skett, kunna vi ej afgöra. Det är möjligt och till och med sannolikt, att sammanfallet ägt rum först efter den urnordiska tiden, sedan de neutrala ja-stammarne genom synkope och apokope erhållit sin älsta uppvisade gestalt. Eller för att tydliggöra min mening genom exempel, det kan hända, att t. ex. på Tune-stenens tid isl. *ver* böjdes exempelvis: N. A. D. sg. **wari*, G. sg. **wariþs*, medan samtidigt böjningen af isl. *ríki* vore föreslagsvis att ansätta som N. A. sg. **rīkia*, **rīkī*, D. sg. **rīkiē*, G. sg. **rīkīs*. I alla fall är det klart, att dessa till de neutrala ja-stammarnes böjning öfverförda konsonantstammarne väl kunna tänkas hafva bevarat sin gamla G. sg. efter konsonantstamsböjningen, hvars *ts* sedan kunnat öfverföras på andra ord, som voro ursprungliga *ja*-stammar.

Då det sålunda synes mig möjligt att i alla hittils anförda fall ur den äldre fsv. förklara *z* som tecken för *ts*, synes mig KOCKS antagande, att *z* äfven haft ljudvärdet *ss* tillsvidare oberättigadt.

Afdelningen II.

Språkljudens qvantitet.

Kap. III.

Vokallängd.

§ 32. Källorna för kunskapen om vokalernas längd och korthet i VmL. I äro a) dubbelskrifning af vokaltecken b) slutsatser från genom beteckningen antydda ljudöfvergångar c) jämförelse med den öfriga fsv. och andra beslägtade språk. Endast den första kunskapskällan skall på detta ställe anlitas och pröfvas.

§ 33. Dubbelskrifning af vokal i VmL. I förekommer i följande fall:

a) Vokallängden språkhistoriskt obestridlig och möjlighet till förkortning så godt som utesluten: *liik* KrB 4 etc. 9 gg; *liif* þj 6; *aafal* MB 26; *oop* Eþs 3; *haar* KrB 6; 11; *hoor* KrB 9, 5; 9, 6 (3 gg); *laan* BB 34; *maal* BB 13; þgB 8 (2 gg); *raan* BB 43; þj 16 (2 gg); 16, 2; Subst. *saar* 6 gg, i smsg. 2 gg, *saaR* MB 7; *been* MB 13; adv. *heem* Eþs 4, 1; BB 13; 34; *heem föþu* BB 35, 2; ordet *heemsokn* 5 gg; *ee* BB 21, 1, þgB 17, 1; subst. *aar* 7 gg; *aaR* 2 gg; *bool* BB 13, 1; 13, 2; *galnööt* BB 31, 1; N. sg. f. *föör* BB 51, 1; *book* þj 11; *sool* KrB 13; *doom* þgB 5; 7, 1; *duuk* þgB 17, 3; *griiss* KrB 3, 1; *boot* 30 gg, i smsg. 5 gg; *gaas* KrB 3, 1 (2 gg); *foot quærn* BB 45, 1; *leef* KrB 5, 1; *leef sufl* KrB 3, 6; Pres. *faar* 5 gg; *gaar* MB 13; þgB 2, 1; *boor* 4 gg; G. sg. *leeks* BB 26; *eez men* þgB 15; *aa* 'har' 9 gg; *weet* GB 4; *seer* MB 23; *roor* BB 27; Imp. *laath* KrB 4, 2; Pr. k. *see* MB 22 (2 gg); *seen* Eþs 2, 2; *see* (af »se») þgB 11; 16; Pt. *tooc* KrB 9, 3; *soor* þgB 15; P. p. N. sg. n. *saat* BB 22, 2; adv. *þiit*.

b) Fall, där man kunde vänta den långa vokalens förkortning på grund af dess ställning framför konsonanthopning eller ordets öfvervägande förekomst obetonadt i satsen: Adj. N. sg. m. *saar* Eþs 2, 3; MB 22; Adj. och P. p. n. *dööt* KrB 12; BB 38, 1; *hööt, bööt,* Eþs 2, 1; *fööt* KrB 6; *föört* MB 3, 2; *cööpt* BB 2; Pron. poss. n.

siit BB 22; 24, *siith* BB 24; 31; 35, 3. Ord med mer än en kons. efter vokalen: *naat* 16 gg, *soot* MB 11; *sookn* KrB 4, 2; *gooz* 4 gg; räkneordet N. sg. m. *een* 4 gg, (f. *een* 3 gg); A. sg. m. *een* 23 gg; N. A. sg. n. *eet* 10 gg; [A. pl. n. *een* KrB 9, 1 2 gg] adv. *eens* MB 23; *eensokn* KrB 5, 6; *een sak* MB 5; *eenni* KrB 8; Pron. dem. N. pl. *þeer* 21 gg; Prep. *a moot* Eþs 6, *aa* 7 gg; *geen* 4 gg.

De nu anförda exemplen visa, att vokalens dubbelskrifning i VmL. I gemenligen betecknar längd och att i många fall, där förkortning ljudlagsenligt skolat inträda, den långa vokalen finnes genom inverkan från former med lång vokal. För de genom deras bruk som obetonade i satsen förkortade orden måste den långa vokalen härledas från de grader af satsbetoning, under hvilka icke förkortning inträdde. Den ortografiska regeln för användning af dubbelskrifning som tecken för lång vokal visa exemplen vara den, att dubbelskrifning blott användes i sluten stafvelse; i öppen blott om ordet är enstafvigt och slutar på vokal.

c) Oklara fall.

1) Prep. *aaf* BB 7; adv. *aat* BB 50 och felskrifvet *aal* KrB 9, 1[1]). Att dubbelskrifningen i dessa fall är tecken för lång vokal, visar nsv. *åv, åt*. Att *aaf* har långt *a*, antydes ock af att *af* MB 20 står för *a*, ehuru där ett straxt förut stående *af* lätt kunnat föranleda felskrifningen. Min uppfattning af de långvokaliska formernas uppkomst har jag uttalat i afhandlingen *Runverser* s. 93, noten i *Ant. tidskr. f. Sverige* X, närmare utförande en af MÖLLER, *Beitr*. VII, 476 uttalad mening.

2) *aaflat* KrB 9, 6. Denna dubbelskrifning stämmer med skrifningen af det nordiska lånordet *afledd* i Ormulum, där i sluten stafvelse vokalens längd framgår af att den följande konsonanten skrifves enkel. Metriska skäl visa längden i subst. *afell* 'strength' därsammastädes. Se härom BRATE, *Beitr*. X, 584.

3) Dem. pron. N. sg. m. *þeer* MB 21 förekommer blott på ett ställe, där sammanhanget lika väl eller hellre skulle medgifva pluralis[2]).

---

1) KrB 9, 1: »*Witis manni vm twa skyldar kunur oc fylgias aal vm een swar . stande een lagh fori þem . witis enne kunu vm twa skyldar mæn . warin lagh þe samu . skilias at þön vm swar sin . hawi wæriandi þa witu*. Motsvarigheten mellan *fylgias aal* och *skilias at* visar att min textändring af *aal* till *aat* är berättigad.

2) MB 21 *Combir þan man . w . hæftum dræpir man ella by brænnir . liggi by J waþa giælde siw markum . taki þæt þeer wp sum sin hawir latit*. Till *þeer* anmärker SCHLYTER: »Forte legendum est *þæn*».

De ord Pr. k. *taki*, Pr. ind. *hawir*, som stå i beroende af *þeer*, utvisa sing. Dock kan *taki* lika väl vara pl.; och i afseende på *hawir* är att märka, dels att VmL. I har några andra exempel på att verbet står i sg., oaktadt subj. står i pl. t. ex. 3 pl. *a* BB 21, 1; 38, 2, *ær* KrB 7; GB 11, 1, dels att singularen i uttrycket *sum sin hawir latit* kan vara öfverförd från andra ställen i lagen, där dylikt uttryck förekommer med berättigad sg. t. ex. *taki þæn wp þær sin lætt* BB 44, 1; *þæn þær sin læt . taki rætan aþalbogh* GB 11, 3, jfr VmL. II: *væri enfæ þæs sitt hawær latit* BB 27, 1; *Nv kærir þan til hans . sin hafwær mist.* Huru välkommen en N. sg. m. *þeer* i VmL. I än kunde vara som en motsvarighet i afseende på vokalen till fe. *sē*, har den blott svag hemul, hvilken dock något stärkes genom förekomsten af G. sg. *þærs* þgB 5, 6.

4) Konj. 'än' skrifves *een* KrB 8; 13 jämte *æn* 36 gg, *en* 3 gg; *för een* KrB 4, 2; *för en* KrB 13, 1 jämte *fyr* (*för*) *æn* 12 gg. Konj. 'om' skrifves *een* MB 10 jämte *æn* 29 gg, *en* þj 1. Konj. 'men' skrifves *æn* BB 21, 1, *en* þgB 14. Adv. *æn* vidare 'ytterligare' skrifves däremot alltid med *æ* 9 gg. Vokalisationen *e* för *æ* har jag § 2, e, 5. antagit härröra af att orden ofta förekommo obetonade i satsen. Ordens etymologi är oklar, och därmed äfven möjligheten af och orsaken till den långa vokalen. Kock, *Om några atona* s. 5 f. har sökt uppvisa, att nordiskt *en*, *æn* 'men' och 'än' uppkommit ur ursprungligare *þan* genom bortnötning af det begynnande *þ*- och bibehållande af slutljudande -*n* genom proklisis. Bergqvist, *Studier öfver den konditionala satsfogningen i fornsvenskan* s. 26 antager samma uppkomst för *en*, *æn* 'om'. Då jag icke kan ansluta mig till Kocks teorier om bortfall af uddljudande *þ*- i atona, skulle jag vilja modifiera dessa forskares framställning därhän, att de ifrågavarande orden härledas, icke från demonstrativstammen ie. **to*-, utan från relativ- (demonstrativ-) stammen **jo*- **je*- i fi. *yas*, *yā*, *yad*, grek. ὅς, ἥ, ὅ, hvars uddljudande *j*- efter erkänd nordisk ljudlag skall försvinna, jfr Lidén, *Arkiv* III, 235 f., 242.

5) Ad. *noor* BB 19, 2. Möjligheten af vokallängd i detta ord bekräftas af att lång vokal jämte kort kan förekomma uti det formelt likartade *Nóregr*, *Noregr*, se Sievers, *Beitr.* VI, 290, VIII, 59. I hvilket förhållande den långa vokalen i *noor* står till den kortare i isl. *norðr*, sv. *norr* vet jag icke.

6) A. sg. *læript* KrB 3, 5; jämte *lærift* KrB 5, 3; G. sg. *læriiz* þgB 5 jämte *lærez* KrB 5, 3; *liius* KrB 3, 5; *aax* þj 2, 1; *faal*

MB 22; *asaaki* MB 23; *bruun* MB 24; *skaal* MB 26, 3; *ko a reek* BB 1 jämte *aræk* BB 39, 5 (2 gg). Att dessa dubbelskrifningar skulle beteckna lång vokal, synes man icke hafva någon grund att antaga. Anmärkningsvärdt är, att de fem sista dubbelskrifningarne af vokal förekomma inom trenne hvarandra följande sidor. Kanske tyder detta på att några griller i stafningsväg, hvilkas innehåll är oss förborgadt, gjorde sig gällande hos skrifvaren vid denna tid af hans skriftställeri.

7) P. p. N. sg. n. *saat* MB 21 för *saghat*. Denna afvikelse från det regelrätta skrifsättet torde böra förklaras under samma synpunkt som de nyss nämda 5 obefogade dubbelskrifningarne af vokal eller antagas som felskrifning.

Kap. IV.

Konsonantlängd.

§ 34. Konsonanternas längd och korthet framgår dels af jämförelse med beslägtade språk dels af handskriftens enkelskrifning eller dubbelskrifning af konsonanttecknet. Här skall jag hufvudsakligen undersöka innebörden af handskriftens dubbelskrifning af konsonanttecken.

§ 35. Dubbelskrifning af konsonanttecken förekommer i följande fall:

a) Dubbelskrifning i midljud betecknar konsonantljud, hvars längd framgår af erkända ljudlagar eller allbekanta etymologiska förhållanden, t. ex. *læggia* KrB 3; *tvænni* KrB 8; *finna* MB 4; *innan* KrB 1; *offir* KrB 3, 4.

b) Dubbelskrifningen betecknar etymologiskt kort konsonant:

1) *dþ* i *adþru* GB 15, *ordþa* BB 4, *quædþa* þgB 3, 1 är anfördt § 17, d, 1, *γ* och d, 2, *δ*. Dess skrifning torde vara föranledd af den regelbundna vexlingen mellan *d*, *ð* och *þ*, se § 17, c och i och för sig icke äga någon fonetisk betydelse.

2) *ggh* i *sægghias* BB 18. Efter samma ljudlag, som verkar *gg* i *læggia*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 202, väntar man *gg* äfven i verbet »säga». Att *gh* i den vanliga inf. *sæghia*, *sighia* beror på utjämning efter former, där *gh* icke stod framför konsonantiskt *i*, är påpekadt af K. F. Johansson, *De derivatis verbis contractis linguæ græcæ questiones* s. 183.

3) *kk, ck* för *k* står i följande fall: A. pl. *nökkla* KrB 5; N. sg. n. *owickt* KrB 5, 2; Pr. ind. sg. *wæckir* KrB 13; A. sg. b. f. *laghbockina* þgB 5, 2.

De tre första af dessa dubbelskrifningar synas tyda på att den för nsv. gällande regeln om förlängning af konsonanten i sluten stafvelse, då fsv. hade förbindelsen kort vokal + kort kons., se Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, s. 384, i fråga om *k* gäller för VmL. I.

I *laghbockina* förutsätter månhända *ck* en lag om förlängning af konsonanten *k* efter lång vokal. Jfr Noreen, *Altisl. gram.* § 205, 4 och nedan c. För frågan, om *ck* i Pr. ind. 3 sg. *wæckir* uppstått i presens själft eller öfverförts från inf. **wæckia,* se nedan.

4) Dubbelskrifningen *ll:*

α) Uti *sællia* BB 1, *quællia* BB 11; 12; *williandis* Eþs 2 synes *ll* visa, att lagen om förlängning af kort vokal i sluten stafvelse gäller äfven för *l,* jfr uttalet af nsv. *sälja kvälja.* De därjämte förekommande skrifningarne inf. *sælia* BB 1; 34; *quælia* KrB 9, 5; BB 6; GB 4, 1; *hylia* MB 27; *skilias* Eþs 7, 1; P. pr. *wiliande* MB 6 äro sannolikt att förklara som ofonetiska beteckningar för *sællia* etc., då de icke gerna kunna bero på inflytande från Pr. ind. *quæl* BB 8; GB 1, *sæl* BB 1 (2 gg); 9, 2, *hyl* MB, 17, 3, *skil* Eþs 4; þj 16, 4, *wil* KrB 1 etc. enär dessas *l,* sannolikt representerar *ll,* jfr *qwæll* KrB 14 och Kock, *Studier öfver fsv. ljudlära* II, s. 415. På inf. **willia* torde Pr. k. 3 sg. *willi* BB 50 vara bildad.

β) Uti *allna* KrB 5, 3 synes *ll* vara att förklara enligt samma lag som i föreg. fall. Nsv. *aln* med långt *a* torde bero på inflytande från den tvåstafviga N. sg. *alin,* se Rydqv. II, 65.

γ) I D. pl. *skiællum* KrB 9, 3; BB 1 (3 gg) jämte *skiælum* BB 1; þgB 13; G. pl. *skiællia men* GB 5 synes *ll* blott kunna förklaras som utgånget från **skillia,* jfr ofvan *α*), då ord af typen *skiæl* visa förlängning af vokalen i nsv. t. ex. *dal, fal, qval, sal, skal, tal, val,* såvida icke förhållandet kan hafva varit ett annat i den dialekt, hvarpå VmL. I är affattad.

δ) I *sællaboþir* BB 45, 3 'sädeslada, troligen en sådan som tillhör en i skogen gjord l. annars aflägse belägen odling» vill jag med Schlyter återfinna isl. *sel* n. G. pl. *selja,* D. pl. *seljum* 'fä-bod'. I detta ords ljudlagsenliga G. D. pl. har *l* förlängts till *ll,* hvilket ock bibehållits vid den öfvergång till a-stamsböjning, som G. pl. i förevarande smsg. uppvisar.

5) *nn* för *n* förekommer i följande fall:

α) Efter konsonant i *soknninni* KrB 4, 2; 14; GB 15 jämte *sokninni* KrB 5, 2; *soknna* i smsg. 4 gg : KrB 5, 6 (2 gg); 9, 5; BB 3 jämte *soknæ* þgB 3, 2; *ægnnir* BB 14 jämte *eghnum* BB 6; 12; *barnnit* GB 12 jämte *barnit* GB 12; *barnni* KrB 6, 1; 9, 2; GB 8, *barnne* GB 10, *barnninu* KrB 6, 1 jämte *barni* GB 12, *barnum* GB 3, *barna faþur* GB 8, *stivpbarna* þj 9; *kornni* BB 22, 1; *watnni* BB 34 jämte *watni* KrB 6, 1 torde *nn* vara att uppfatta som geminata, se Sievers, *Grundzüge der Phonetik*[2] s. 172 f., d. v. s. *nn* återgifver det intryck af dubbelkonsonant, som uppstår genom stafvelsegränsens inträde under artikulationen af *n* och den diskontinuitet i exspirationen af *n*, som markerar stafvelsegränsen. Jfr skrifningen *guzziuia*, se nedan mom. 8.

β) A. pl. *thynnia* KrB 3, 2. Då detta ord i SödmL. visar *n*, icke *nn*, se Rydqv. II, 45, synes *nn* i VmL. I vara uttryck för samma förlängning af *n* i sluten stafvelse, som förut antagits för *k*, *l*.

6) *pp* för etymologiskt *p* finnes i följande fall:

α) Adj. *oppin*, *öppin* KrB 5, 4, *wppinbarlika* BB 30, jämte n. *ypith* BB 49. Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, s. 389 förklarar *pp* i nsv. *öppen* som en analogibildning från de böjda formerna med synkoperad mellanvokal, där det uppkommit genom ljudlagsenlig förlängning i sluten stafvelse, men antar ock p. a. st. s. 255 en tidig dialektisk förlängning af första stafvelsen. Båda förklaringarne synas här vara tillämpliga. Likt *k*, se ofvan b, 3, väntar man, att *p* skall förlängas i sluten stafvelse och oberoende af denna förlängning kan *pp* hafva uppstått genom anslutning till adv. 'upp', 'uppe'.

β) Ordet *skipti* skrifves *skippti* BB 6, 1, men 90 gg med *pt*. Det ena som det andra torde vara beteckning för det nsv. uttalet med lång konsonant i dylika fall.

7) *tt* för etymologiskt *t* förekommer i följande fall.

α) För *tt* uti *grættingir* MB 3, 6 kan jag icke angifva någon förklaring.

β) *tt* uti N. sg. *luttir* Eþs 6, 1; *mattir* KrB 11; þj 2[1]); Pr. ind. 3 sg. *sittir* BB 19, 3 jämte *sitir* KrB 15; Eþs 4; 9; GB 1; *iættir*

1) Felskrifvet *mattit* KrB 11. Schlyter, som i not till citatställena och glossaren till VmL. uppfattade dessa former och *mater* VmL. II, MB 26, 11 i samma uttryck som felskrifningar för *maþir*, har i *Glossarium Mater*, *Strand* framstält sin utan tvifvel riktiga, ändrade uppfattning, att de ifrågavarande orden betyda »*mat*».

þj 11 torde förutsätta samma förlängning af *t* i sluten stafvelse, som ofvan antagits för *k*, *p*, *l*, *n*. Om så är, visa emellertid dessa exempel, att förlängningen inträdt före utvecklingen af svarabhaktivokal mellan *t* och *r*. Sannolikt uttalades äfven *sitir* med *tt* och *t* beror på en anslutning i beteckningen till de former, inf., 1, 3 pl. Pr. ind., där *t* var tecken för *tt*. Aflägsnare är den möjligheten, att *t* återger ett uttal *t*, som blott synes kunna bero på en analogibildning efter 2 pl. Pr. ind. och efter Pr. konj. Likställdt med anförda fall är ock A. sg. m. *ytirsta* MB 11, hvars *t* står för *tt*.

γ) Om *tt* i det till sin uppkomst dunkla adv. *attir* vill jag icke yttra mig.

δ) *zz* för *z*, se § 31, skrifves i ordet *guzziuia* 8 gg. Dubbelskrifningen synes böra förklaras på samma sätt som *nn* i de under 5, *a* behandlade fallen.

c) Dubbelskrifning af konsonant i slutljud kan icke hafva annan betydelse än uti midljud och måste således antagas i allmänhet beteckna lång konsonant. Denna bemärkelse framgår ock af de fall, då dubbelskrifning af konsonant återgifver:

1) På grund af ordets etymologiska förhållanden långt konsonantljud. Hit höra följande skrifningar: *fall* MB 1; 1, 1; 1, 2; 1, 3; 1, 5 (2 gg); 1, 6 (2 gg); 1, 7 (2 gg); *forfall* KrB 4; *skil fall* þj 11; *all* Eþs 6, 3; MB 11; þj 9; þgB 12; *inn* Eþs 2, 2 (2 gg).

2) Dubbelskrifning af kons. i slutljud för etymologiskt kort konsonant förekommer eljes mest efter etymologiskt lång vokal:

ff: *leff* KrB 3, 6 jämte *leef* KrB 5, 1; *breff* KrB 15; GB 17.

ll: N. sg. *þræll* KrB 4, 1; GB 4 (2 gg); 4, 1 jämte *þræl* GB 4; *mall* þgB 5, 2; 12; *sara mall* MB 27; þgB 16 jämte *mal* som simplex 4 gg, och *maal* 4 gg.

pp: *drapp* Eþs 9; MB 22; þgB 6 jämte *drap* 5 gg; *cöpp* BB 1; 3; 5; 5, 1; 6, 1; *köpp* GB 15 jämte skrifningar med *-p* i simplex 5 gg; *repp* þgB 7, 1.

rr: *nærr* BB 19, 3.

ss: A. sg. *griiss* KrB 3, 1; *kiuss* KrB 5; Pr. ind. 3 sg. *fryss* BB 22, 1.

tt: neutr. *nytt* MB 20; BB 35, 2; Pt. ind. 3 sg. *lætt* BB 35, 2; 44, 1 jämte *læt* GB 11, 3.

Ett och annat af dessa fall kan visserligen återföras på etymologiskt lång kons. nämligen *þræll*, *fryss* och under antagande af

analogibildning från N. sg. *griiss*, jfr Kock, *Studier öfver fsv. ljudlära* II, 414 f. I de öfriga synes däremot den långa konsonanten böra förklaras vara uppkommen ur den korta genom en förlängning efter den långa vokalen, hvilken förklaring är allmänt erkänd för n. *nytt*, se Noreen, *Altisl. gram.* § 205.

3) Dubbelskrifning i slutljud för etymologiskt kort konsonant förekommer ock i åtskilliga ord, hvilkas rotvokal plägar ansättas som kort:

α) A. sg. *hæll* BB 46, 2, jämte *hæl* KrB 5, 6; 9, 4, torde hafva erhållit *ll* från G. sg., som ljudlagsenligt skall blifva **hælliar*. I Pr. ind. 3 sg. *qwæll* KrB 14 är *ll* redan etymologiskt berättigadt och skulle därtill uppstå genom analogibildning från inf. och Pr. ind. pl.

Uti *nætt* BB 26 jämte *næt* ib. kan *tt* förklaras genom analogibildning från de former, där *t* stod framför konsonantiskt *i*. Men äfven i formen *næt* själf skulle *tt* uppstå enligt den af Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära* II, s. 384 uppstälda lagen och att denna gält redan för språket i VmL. I, visas af *skipp* GB 14. *kötmatd* KrB 13, 1, kan ock så förklaras eller enligt *δ*). Tvifvelaktigt som exempel på denna ljudlag är däremot:

β) *att* þgB 8, emedan dess *tt* kan hafva uppstått genom förlängning af *t* efter den långa vokal, som i detta ord vexlar med den korta och dessutom äfven efter den under *δ*) uppstälda synpunkten, hvilken sannolikt är den rigtiga. Båda dessa senare förklaringar kunna äfven göras gällande för *ff* i *aff* prep. 23 gg, adv. 5 gg.

γ) A. sg. *agrepp* KrB 9, 3 jämte *agrep* þj 5 (2 gg), N. sg. *agrepir* þj 4, A. sg. b. f. *agrepin* BB 43. Detta ords *e* måste förklaras som monoftongering af *ei*, jfr isl. *greip* 'a grip, grasp', fsv.-nsv. *grep*. Efter denna långa vokal skall *p* ljudlagsenligt förlängas till *pp*. Jfr dock mom. *δ*. Ordet står således i afljudsförhållande till sin biform i fsv. *agriper*, se Rydqv. III, 292.

δ) I senare leden af smsg.: *cöp ruff* BB 33; *giæld ruff* BB 33; *leghu ruff* BB 51; *pænings öll* Eþs 4, 1. I dessa finnes ingen anledning att antaga lång vokal och på denna återföra den följande konsonantens längd, och längden af konsonanten synes öfverhufvud icke kunna antagas i dessa ord. Det synes mig, som om följande uppfattning vore antaglig. Då dubbelskrifningen ej betecknar konsonantens längd, måste den antagas häntyda på någon egen-

domlighet i uttalet, som på skrifvarens öra gjorde hufvudsakligen samma intryck som de långa konsonanterna. Vokalen framför dubbelskrifningen är etymologiskt kort; genom ställningen i en (obetonad) senare sammansättningsled reducerades den ännu mera och det synes mig då möjligt, att den följande konsonanten, jämförd med den reducerade vokalen skulle kunna uppfattas såsom lång. Uti obetonad ställning försvunno de hållpunkter för qvantitetsbeteckningen, som de betonade stafvelserna erbjödo skrifvaren, och han råkade därför i bryderi vid tillämpningen af den för de betonade stafvelserna lämpade beteckningen. Jfr huru nsv. *tusen sinom tusen* för **sinnom* af samma grund gripit till den alldeles motsatta utvägen att teckna gammalt *nn* med *n*. Måhända har ock skrifvaren i VmL. I tagit denna utväg i de under § 36, d anförda fallen. Ett stöd för riktigheten af denna uppfattning finner jag däri, att densamma synes vara den enda utväg att förklara dubbelskrifningen i de med de förevarande orden likstälda fall, då lång kons. förekommer efter erkändt obetonad stafvelse, se mom. ε). Förklaringens tillämplighet på de smsg., som här äro i fråga, synes förutsätta, att senare sammansättningsleden varit den första mycket underlägsen i exspirationsstyrka, att sammansättningen ägt »enstafvighetsaccent», se Kock, *Svensk Akcent* II, 12.

Ett exempel på att kons. uti obetonad stafvelse kan göra liknande akustiskt intryck som lång konsonant anför Rydqv. IV, 294, noten, hvarest han omnämner, att »Upsala professorn Er. Aurivillius, af Upländsk slägt, förmäler ock, att i vissa allmännare dialekter uttalades *t* nästan dubbelt i *landet, stopet, läset, väsendet* m. fl.». Samma vittnesbörd aflägga Hofs »strängt ljudhärmande» skrifningar: *fågell, litenn, ållånn, marknadd, ällskass, ällskatt* etc., som anföras af Rydqv. IV, 378.

ε) Dubbelskrifning af kons. förekommer efter obetonad stafvelse i *opill* BB 10, 1. I det närmaste likstäld med denna ändelse torde prep. *till* 37 gg vara. Adv. *till* förekommer 25 gg. En gång skrifves *till* i smsg. *till mæle* þgB 13. Till dessa kunna ock de ofvan behandlade *att, aff* föras. Skrifningen *till* har Kock, *Stud. öfver fsv. ljudlära* s. 415 uppvisat ur andra fsv. urkunder och antagit *ll* beteckna långt konsonantljud, dock utan att på något sätt söka rättfärdiga förekomsten af långt konsonantljud i detta ord. Mig synas tvänne uppfattningar af *ll* möjliga. Antingen har detta ord erfarit samma urgamla förlängning, som alstrat den långa vokalen i *aat,*

aaf se § 33, c, 1 och *ll* är då verkligen tecken för lång konsonant eller ock bör *ll* betraktas under samma synpunkt, som under *δ*) uppstälts till förklaring af dubbelskrifningen i utljudet af senare sammansättningsled med kort rotstafvelse och detta synes mig sannolikare. Denna senare förklaring är den enda, som kan göras gällande för *ll* i *opill*.

η) *pp* i *skipp* GB 14 synes tyda på att den nsv. beherskande lagen om förlängning af kort kons. i sluten stafvelse äfven inträdt i utljud efter vokal, jfr ofvan c, 3, *α*.

4) Efter kons. förekommer dubbelskrifning af kons. i slutljud uti *karll* BB 1 jämte *karl* BB 1 (10 gg); 46; þj 1. Måhända är **kall* åsyftadt, jfr D. sg. *kalli* BB 46, N. pl. *brudkalla* GB 2.

§ 36. Enkelskrifning af konsonant, ehuru etymologiska förhållanden låta vänta dubbelskrifning förekommer i följande fall:

a) *t* skrifves oftast enkelt, stundom dubbelt i midljud, ehuru det motsvarar isl. *tt*, i följande fall:

1) I ursprunglig intervokalisk ställning:

α) *t* skrifves enkelt: G. sg. *natar* BB 33, 1; G. pl. *nata* KrB 3, 1 (2 gg); BB 35, 1; *wintirnata* BB 51; D. pl. *wintirnatum* BB 51; D. sg. b. f. *ætinni* MB 10 jämte *ættæbot* GB 3, 2, se nedan. Adj. A. sg. m. *rætan* GB 11, 3, f. *ræta* KrB 3, 3; D. sg. m. *rætum* BB 45, 2; GB 16; D. pl. m. *rætum* þgB 1 (2 gg); N. pl. m. *satir* Eþs 2, 5; 7; 7, 1; MB 18; *osatir* Eþs 2, 5; 7, 1; MB 18; Inf. *ræta* MB 26, 1; þgB 9; Pr. k. 3 sg. *ræti* BB 40, 5; Pt. k. 3 pl. *matin* KrB 7; Subst. *præta* MB 18; verbet **hæta*, Pr. k. 3 sg. *hæti* 32 gg, *hæte* KrB 12; 3 pl. *hætin* KrB 6, 1.

β) Uti denna ställning förekommer *tt* uti: Pt. ind. 2 sg. *atti* BB 8; 3 sg. *atti* KrB 10; 12; Eþs 2, 3; 6; BB 1; 4; 28; 33, 1; þj 16, 3; 3 pl. *attu* Eþs 6; *atto* þgB 5, 1; *nötti* BB 1 (3 gg); smsg. G. sg. *ættæbot* GB 3, 2; N. sg. *dottir* GB 2; A. sg. *dottir* MB 2, 1; 7; GB 3, 2; *dottur* GB 3, 2; 5; 11; G. sg. *dottur barn* GB 11; *attighi* MB 1, 7; *attungir* BB 19 (2 gg); A. sg. m. *pröttan* þj 14; ordningstal *sætte* GB 2.

2) Uti en före utvecklingen af svarabhaktivokal ur sonantiskt *r* sluten stafvelse skrifves än *t* än *tt:*

α) *t:* Subst. A. pl. *nætir* BB 35, 1; *wintirnætir* BB 44; Adj. N. sg. m. *rætir* MB 9; GB 17.

β) *tt:* Subst. N. pl. *nættir* BB 33, 1; A. pl. *nættir* MB 22; BB 33, 1 (3 gg); *döttir* GB 3, 1; Adj. N. sg. m. *rættir* BB 30; þgB 11.

b) *d* för etymologiskt *dd* skrifves äfven än enkelt än dubbelt:

1) Intervokaliskt:

α) Enkelskrifvet i P. p. A. sg. f. *vföda* MB 7; GB 2.

β) Dubbelskrifvet: Pt. ind. 1 sg. *födde* KrB 12.

2) Framför svarabhaktivokal:

α) Enkelskrifvet i P. p. N. sg. m. *vfödir* MB 3, 6 (2 gg); GB 2.

β) Dubbelskrifvet i P. p. N. sg. m. *leddir* þgB 17, 2.

c) De frågor, som stå i sammanhang med dessa under a) och b) anförda företeelser, äro utredda af NOREEN, *Om behandlingen af lång vokal i förbindelse med följande lång konsonant i de östnordiska språken.* NOREEN uppställer den regeln för utvecklingen af förbindelsen lång vokal + lång kons., att »i sluten stafvelse (d. v. s. om den långa konsonanten slutade stafvelsen eller följdes af ännu en konsonant) har vokalen förkortats; i öppen stafvelse (d. v. s. om efter den långa konsonanten följde vokal, hvarigenom den förra kunde dragas till nästa stafvelse) har vokalens längd bibehållits, men den följande konsonanten förkortats». De skenbara undantagen från denna ljudlag, hvilken NOREEN antager vara af rätt gammalt datum, uppvisas bero dels på analogibildning dels på inträdandet af yngre ljudförhållanden.

De här anförda exemplen ur VmL. I tyda på att NOREENS lag för dess språk äger full giltighet. Efter densamma foga sig nämligen utan vidare exemplen under a, 1, α och b, 1, α. Dubbelskrifningen i de under a, 2, β och b, 2, β anförda fallen stämmer med utvecklingen i de formelt med dem likstälda nsv. pl. *fötter, nätter, böcker* etc. Enkelskrifningen uti fallen under a, 2, α och b, 2, α kan uppfattas såsom åsyftande samma uttal, som *tt* betecknar, se § 35, b, 7, β, eller ock återgifva ett uttal med kort kons., inkommet från de former, där den korta konsonanten var ljudlagsenligt berättigad, jfr NOREEN, s. 11. Det är således blott de under a, 1, β och b, 1, β anförda fallen, som tarfva en särskild pröfning.

För somliga af dessa fall har redan NOREEN p. a. st. lemnat en förklaring. Pt. *födde* för **föde* torde bero på ett återinförande af ändelsen *-de* i Pt. från andra Pt. med *-de*. På motsvarande sätt torde Pt. *atti, nötti* och P. p. *þröttan* böra förklaras. Uti G. sg. *ættæbot* är *tt* tecken till den seger, som hos subst. formen med kort vokal och lång kons. tillkämpar sig, se NOREEN, s. 10. Skrifningen med *tt* uti *dottir* bör i enlighet med NOREENS förklaring af den korta vokalen i rikspråkets *dotter* tillskrifvas en analogibild-

ning från pl. Uti räkneorden *sætte, attighi* och i subst. *attungir*, hvars *tt* naturligtvis härrör ur räkneordet **atta*, stämmer dubbelskrifningen med den långa kons. i nsv. *sjätte, åtta*, men visar tillika, att denna långa kons. icke är en yngre utveckling, som Noreen s. 9 antager i afseende på *åtta*. Det måste vara ordens egenskap af räkneord, som orsakat qvarståendet och om så är, finnes väl ej annan utväg än att antaga, att räkneorden användts som obetonade i det forna språket i många flera förbindelser än i det närvarande och att vid denna ordens användning som obetonade den långa kons. qvarstått, jfr § 35, c, 3 *δ* och *ε*. För detta antagande finner jag ett stöd uti skrifningen *sex*, se § 2, d, som blir förklarlig endast under samma förutsättning.

d) I böjningsformer förekommer stundom enkelskrifning af kons. för etymologiskt riktig dubbelskrifning.

1) D. sg. f. b. f. *kirkiune* KrB 3; *tomptini* BB 40; þgB 5; *iorþine* GB 15. På samma sätt eller som bildning efter dessa fall bör man väl uppfatta *skötrane* BB 19 (4 gg).

Däremot med *nn: asokninni* þj 16; 16, 1 (2 gg); 16, 2; *sokninni* KrB 4, 2; 14; GB 15; *sokninni* KrB 5, 2; *ætinni* MB 10; *kununni* KrB 9, 2.

2) G. pl. *annara* þj 16, 1. Uti D. sg. f. *hwari* þgB 9 torde *r* för *rr* bero på analogibildning efter öfriga former med enkelt *r*.

Uti D. sg. f. *þere* KrB 5, 6; þgB 3, 2; *þeri* þgB 5; 9; G. pl. *þera* 41 gg är *r* det etymologiskt berättigade.

De anförda enkelskrifningarne af *nn, rr* nödga icke till antagandet af konsonantförkortning i obetonad stafvelse, utan kunna mycket väl förklaras som analogibildningar efter de böjningsformer af *annar* och af substantivens artikulerade böjning, där resp. *r, n* förekomma korta; men sådan förkortning af konsonanten är dock i sig mycket sannolik, jfr § 35, 3 *δ* och *ε*.

e) Enkelskrifning uti adv. *æki* 22 gg jämte *æcki* 3 gg; synes däremot endast kunna tillskrifvas ordets bruk som syntaktiskt obetonadt, hvilket framkallat förkortning af den långa kons.

f) Ordet **pænningir* skrifves 24 gg med *nn*, men med *n* A. sg. *pæning* KrB 3, 1; G. sg. *pænings öll* Eþs 4, 1. Tamm, *Arkiv* II, 345 antager, att *n* är förkortning af *nn* i obetonad ställning och att ordet i älsta tid brukas med omväxlande stambetoning och suffixbetoning i olika kasus, antaganden, hvilkas riktighet man måste lemna därhän, så länge de vestgerm. språkens många former äro oförklarade, se Kluge, *Etym. Wb. der deutschen Sprache* Pfennig.

g) Enkelskrifningen uti *fiurmæningia* MB 1, 2 jämte *fiurmænningin* KrB 9; *brylungar* MB 1, 3 jämte *brullungar* GB 11, 1; *skogha brænur* BB 45, 2 jämte *brænnur* BB 45; 45, 1; kan synpunkten i § 35, c, 3 δ och ε förklara, om icke *n*, *l* i dessa fall är felskrifning. Detta senare skulle ock vara händelsen med *k* i *þykir* BB 19, 3, såvida man icke i detta fall kunde antaga anslutning i beteckningen till fall sådana som:

h) N. sg. *knapir* þj 7, där *p* står för *pp* framför svarabhaktivokal, jfr ofvan *tt* § 35, b, 7, β. I. N. sg. m. *vfödir* MB 3, 6 (2 gg); GB 2 står kanske *d* för *dd* i samma ställning.

i) Uti *twægia* þgB 13 jämte *twæggia* 5 gg; *þrigia* BB 35, 1; þgB 3 jämte *þriggia* 16 gg; *annathigia* Eþs 3 jämte skrifningar med *gg* 8 gg; *lægia* þj 11 synes *g* hafva samma ljudvärde som *gg*, jfr om *l* som beteckning för *ll* ofvan § 35, b, 4. Motsvarande torde gälla om *k* i *þækiu* þj 2, som efter uttalet borde skrifvas **þæckiu*.

§ 37. Följande ortografiska regler för skrifningen af enkelt och dubbelt konsonanttecken synas sålunda gälla i VmL. I:

a) Lång kons. betecknas med dubbelskrifning mellan två vokaler.

Undantag. Om den senare vokalen är en svarabhaktivokal kan konsonantlängden lemnas obetecknad, se § 35, b, 7; § 36, a, 2 α; b, 2 α; h.

b) Längden af en kons. lemnas obetecknad:

1) I slutljud. Undantag se § 35, b, 4; c, 1, 2, 3, α(βγ).

2) Framför konsonant. Undantag se § 35, b, 1, 2, 3, 4, 5 β, 6 β.

3) Efter konsonant(?). Undantag se § 35, b, 1; 5 α; c, 4.

4) I obetonad stafvelse. Undantag se § 35, c, 3 δ ε; § 36 d(?).

Genom dessa regler förklaras enkelskrifningen i t. ex. *truldom* KrB 11; *manhælghir* MB 1; *bygning* BB 13, 1; 13, 2; *wæghanda* BB 45, 1; *slæpti* BB 45, 1; *fylning* BB 47; *anfridi* þgB 7, 2, i hvilka man etymologiskt väntar dubbelskrifning.

KAP. VI.

Bortfall af konsonant.

§ 38. Bortfall af kons. i en konsonantgrupp.

1) *d:* P. p. D. sg. f. *bunni* þj 2, 2 jämte *bundni* þj 3; N. sg. m. *han takin* þj 5, 1; Subst. *winskeð* MB 4, 1.

2) *þ* i Pr. ind. 3 sg. *war* MB 26, 3 jämte *warþir* 43 gg, *wardir* 18 gg, *uarþir* MB 21.

3) *n:* I ordet *iamlange* 9 gg, N. sg. n. *iamt* BB 11, *næmð*, *næmpd* se s. 28; P. p. N. sg. n. *stæmpt* Eþs 6, 3; G. sg. *waz* BB 19, 3.

4) *p* i G. sg. *lærez* KrB 5, 3; *læriiz* þgB 5 af *læriipt*, *lærift*.

5) *r* är bortfallet i: D. pl. *öldum* MB 18, isl. *ǫldr* n.; N. pl. *brylungar* MB 1, 3; *brullungar* GB 11, 1; *systlungar* GB 11, 1; G. sg. *angs* BB 41 af **anger* m. 'sorg', här »olägenhet».

6) *t* är bortfallet i: *gipning* GB 4; *gipninga balkir* GB; *gangans fæ* BB 33, jfr *gangans fot* þgB 5.

§ 39. Bortfall af kons. i andra ställningar:

a) *þ* kunde synas vara bortfallet:

1) I *sin* 'sedan' þgB 5, 1 i förh. till *siþan* KrB 1; 9, 6; BB 41 etc. Emellertid må härtill jämföras, hvad SCHAGERSTRÖM, *Vätömålet* s. 39 yttrar om fsv. adv. *sen* 'sedan', isl. **seinn*. Detta *ē* skulle kunna förkortas och öfvergå till *i*, på hvilken öfvergång nsv. äger några exempel[1]). VmL. I synes dock för öfrigt icke äga exempel på att förkortadt *ē* uppträder som *i*, om icke möjligen *ginstan* Eþs 4, 1 'genast' kan så fattas.

2) *þ* är försvunnet framför *s* i *hwusman* MB 6.

b) *gh* saknas.

1) I *leukuna* KrB 3, 4 jämte *leghukuna* BB 51, 1; *leghu kuna* BB 50. Äfven eljes skrifves ordet med *gh* 16 gg, och utelemnandet af *gh* kan väl då blott vara skriffel.

2) A. pl. n. *fiuwr* KrB 3, 2 jämte N. pl. n. *fiughur* GB 11, 1. Då dift. *iu* förekommer i böjningen af detta ord i A. pl. m. *fyura* BB 45, 5 och G. pl. *fiwra* BB 45, 3, skulle *fiuwr* kunna vara en analogibildning efter dessa former och dess uttal vore väl då **fiūur* tvåstafvigt eller kanske **fiūwur* med ett hiatusfyllande *w*.

---

1) NOREEN, *Om behandlingen af lång vokal i förbindelse med följande lång konsonant i de östnordiska språken* s. 7 angifver, att denna öfvergång inträder framför *ng*- ljud t. ex. i *ingen*, *sinka*. Till dessa torde ock sv. *kinka* höra, jämfördt med isl. *kveinka* 'to complain'; om vexlingen mellan *k* och *kv* jfr NOREEN. *Arkiv* III, 22 och not. Att den ock äger rum framför *n* + kons. visar sv. *flintskallig*, da. *flenskallet*, no. *fleinskallad* till isl. *fleinn*, d. *Flen* 'en Spids'. Att den kan inträda i ännu flera fall vid förkortning af *ē*, antydes af *gnista*, isl. *gneisti*, *qvissla* dem. till isl. *kveisa* f. 'a whitlow, boil', *krysta*, fsv. *krista*, *krysta*, isl. *kreista* 'to squeeze, pinch, press' och måhända äfven af da. *Ild*, *hil! hilse*, *gispe*, *Bidsel*, *ihvo*, *-hvem* etc. Reglerna för uppträdandet af detta *i* äro mig alldeles förborgade.

3) P. p. N. sg. n. *saat* MB 21 jämte *saghat* MB 20, 2; BB 45, 4 torde vara skriffel.

c) Intervokaliskt *i* saknas i inf. *flya* Eþs 5, 1; Pr. ind. 3 pl. *döa* BB 34, 1; GB 11, 2; 11, 4; 11, 5. Då A. sg. *blöio* GB 2, D. sg. *blöiu* KrB 9, 1 visa intervokaliskt *i*, måste förlusten af *i* uti *flya, döa* förklaras som analogibildning, särskildt efter Pr. ind. sg.

d) *k* saknas i:

1) A. sg. n. *slit* KrB 4 jämte N. sg. n. *slikt* þgB 5, 6 genom skriffel.

2) I *hwarti* BB 22, 1; 39; þj 1; *hwarte* BB 8, 1 jfr *hvarke* VmL. II af n. *hwart* och suffixet *gi*. Då bortfallet af *k* i *hvarti*, i VGL., ÖGL., UplL., SdmL. enligt Rydqv. VI, icke efter kända ljudlagar låter sig förklara och då vidare den af Rydqv. II, 527 gjorda sammanställningen af fsv. *ængin* och got. *ainshun* trots de svårigheter, som den olika vokalisationen gör, torde vara riktig, synes man till förklaring af *hwarti* och *hvatti* Rydqv. VI kunna utgå från former med ett suffigeradt **hi* för *-gi*. Detta **hi*, i uddljudet stämmande med got. *-hun*, skulle nordiskt förlora sitt *h-*.

e) *l* är utelemnadt i:

1) N. sg. m. *hawir* BB 19 (2 gg), öfriga former *halw-*; *siæfskut* BB 44, 1; *hæmpning* uti uttrycket *fara heem at andrum meþ hær oc hæmpning* þj 16, 4, motsvarande *mæþ hær oc hælmning* VmL. II, MB. 25: 10. Ordets betydelse och ursprung äro oklara[1]). Noreen, *Arkiv* III, s. 5 not 1 sätter denna saknad af *l* i det senare ordet i samband med dalmålets bortfall af *l* uti ursprungligt *lm, ln* i älfdalsmålet. Tages hänsyn till de öfriga exemplen, erinrar företeelsen om det allmänt dalska bortfallet af *l* »före *g, k, p* och *v (f)*», se Noreen, *Inledning till Dalmålet* s. 6. Att bortfallet af *l* i VmL. I har det ringaste att skaffa med vare sig den ena eller den andra af dessa företeelser, synes dock temligen osannolikt, inskränkt som det är till ställningen framför konsonanthopning.

2) *maseghande* þj 6 jämte 43 gg med *l* måste vara felskrifning.

3) I A. sg. *sumar tenungh* þj 1, 2 kan *l* synas bortfallet vid jämförelse med de af Rydqv. VI anförda formerna *telninger, telonger, tenlunger, telnung*. Om de olika formernas inbördes förhållande se Bugge, *Tidskr. f. Fil.* N. R. III, 270.

---

1) Skulle *hælmning hæmpning* kunna betyda 'gripande, fasttagande' och höra tillsammans med fht. *halb*, mht. *halme* 'Handhabe, Stil' se Kluge, *Etym. Wb.* Halfter, Helm?

f) *n* saknas:

1) Genom skriffel A. sg. m. *anna* BB 22.

2 Genom bortfall i gruppen *nþr*, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 220, 2. Resultaten af denna ljudlag äro mestadels utträngda genom analogibildning från former med *nn*. Följande exempel äro bevarade: N. sg. *maþir* Eþs 2, 5; *giptamaþir* GB 3, 2; *giæl maþir* GB 10; *læsmaþir* KrB 6, 1; 6, 2; þj 8 (2 gg); *oþals maþir* þgB 5, 5; *taksmaþir* BB 16. Därjämte förekommer N. sg. *man* 120 gg, i smsg. 31 gg, *mandir* i smsg. 2 gg. Former af räkneordet och pron. *annar* : N. sg. f. *adrun* BB 51 jämte *annur* 2 gg; D. sg. m. *adrum* BB 26; *adru* þgB 7 jämte *andrum* 13 gg, D. sg. n. *aðru* KrB 9, 3, *adþru* GB 15 jämte *andru* 6 gg.

g) *r* saknas:

1) Genom skriffel i *gundwal* KrB 1. Som skriffel böra väl ock *kasnawagir* BB 45, 4 för **-wargir*, *bigher* þgB 11 för **birgher* betraktas?

2) Om bortfallet af slutljudande *-r* se § 40.

h) *t* saknas:

1) I Pr. ind. pass. 3 sg. *sæs* Eþs 4, 1.

2) I N. sg. n. *sak* þgB 1 se § 17, e, 2 och NOREEN, *Om orddubletter i nysvenskan* s. 32, 33 noten i *Upsala univ. årsskrift* 1887.

i) *w* saknas:

1) I *annat tiggia* BB 3; 35, 3; þgB 3, 2; 5; *annattiggia* þgB 9; *annatiggia* þj 2; þgB 13; *annatthiggia* MB 20 1; *annathigia* Eþs 3. Huru detta bortfall skall uppfattas, vet jag icke.

2) I förbindelsen *wr* saknas *w* i: *aræk* BB 39, 5 (2 gg); *ko a reek* BB 1, däremot visar sig *wr* vara i behåll i *wreta garþir* BB 40, 1. Sammanhänger möjligen bortfallet med ställningen i midljud i smsg.?

§ 40. Bortfall af slutljudande *-r*.

Det fsv. sporadiska bortfallet af slutljudande *-r* i ändelser har senast behandlats af KOCK, *Svensk Akcent* II, 427 f., hvars undersökning leder till följande resultat: 1) Bevarandet af *-r* i *siter* etc. och dess afnötning i *gömir* — *göme* etc. beror därpå, att *-r* i *siter* var vokaliskt, i *gömir* konsonantiskt. 2) Frånvaron af levis synes

1) Docenten NOREEN har enskildt föreslagit mig att som ett hithörande fall uppfatta *riþir* Eþs 2, 6, där SCHLYTER föreslår att läsa *rinder* såsom på motsvarande ställe i VmL. II, KgB 2, 3, UplL. KgB 5, 3. Jfr isl. pres. *briðr*, *viðr*, *breðr* till *brinna*, *vinna*, *brenna* se NOREEN, *Altisl. gram.* § 220, 2 och dalmålets pres. *brið*, *wið* NOREEN, *Ordlista öfver dalmålet* ss. 24, 25, 210, 211.

hafva bidragit till förlusten af *-r* åtminstone i nysv. pl. på *-are* (*dommare* etc.).

Den första af dessa satser skall jag senare diskutera, och först vända mig mot den senare, om hvars riktighet jag ej kan känna mig öfvertygad. Redan KOCKS bevisföring anför fakta, som hans teori icke synes mig kunna förklara. I fsv. N. pl. m. och N. A. pl. f. *andanir, tungonar* uteslutes under 1400-talet vanligen *-r* i artikeln, så att dessa former skrifvas *andani, tungona*. Denna förlust af *-r* säger KOCK »kunna förklaras däraf, att levis i dessa som i andra trestafviga ord med akc. 2 låg på penultima, under det att *-r* bibehållits i *andar, tungor* med levis på ultima». Dock medger Kock äfven möjligheten af inverkan från A. pl. m. *andana* vid förlusten af *-r* i N. pl. m. och N. A. pl. f. Om Kocks förklaring af förlusten af artikelns *-r* i dessa former vore riktig, qvarstår emellertid förlusten af *-r* hos substantivet i den bestämda formen oförklarad, och denna förlust är dock i fsv. regel. Oförenligt med Kocks teori är ock det faktum, att fsv. *-r* som nominativmärke förloras mycket ofta i vokaliskt slutande stammar såsom *sio, snio, by, bla*, se RYDQV. IV, 429, SÖDERVALL, *Hufvudepokerna* s. 16. Kock själf förlorar i det närmaste tron på riktigheten af sin förklaring af ofvanstående fall, att förlusten af *-r* beror på dess accentlöshet, sedan han kommit att tänka på förhållandet i danskan, ty »detta språk, som saknar levis, har nämligen pl. af adj. utan *-r* (*gode*) och i best. form *Hestene, Tungerne* etc. utan *-r*, fastän *Tunger, kaller* (pres. sg.) etc. med *-r*». Att danskan, som saknar levis, i många fall bortkastat, i många bibehållit *-r*, synes mig tyda därpå, att levis ingenting har med detta bortfall af *-r* att skaffa. Och att, som Kock, formulera satsen: »Frånvaron af levis synes hafva bidragit till förlusten af *-r* åtminstone i nsv. pl. på *-are* (*dommare* etc.», men medgifva möjligheten af att frånvaron af levis icke haft något att skaffa med förlusten af *-r* i de med dessa likstälda pl. fsv. *andanir, tungonar, bloþoghir, bloþoghar*, synes mig ometodiskt.

Jag anser mig härmed hafva rättfärdigat mitt förkastande af Kocks hypotes till förklaring af förlusten af *-r* i fsv., och vill tills vidare ersätta denna med en ny hypotes. Det synes mig nämligen troligt, att förlusten af *-r* beror på satsfonetik, så att *-r* försvunnit framför konsonant och in pausa, däremot bibehållits framför vokal i satssammanhanget.

För denna hypotes finner jag följande stöd. En dylik utveckling stämmer med förhållandet i andra språk, som förlorat *-r*. I

engelskan »erscheint *r* nur vor unmittelbar ohne pause nachfolgendem vokal», se H. SWEET, *Elementarbuch des gesprochenen englisch* s. XXVIII och att förhållandet i franskan och det äfven i afseende på andra ljud än *-r* varit detsamma, därpå tyda reglerna för »bindning» i franskan. Likformigheten med den faktiska ljudutvecklingen i dessa språk gifver hypotesen nog sannolikhet till att vara värd en närmare undersökning i afseende på dess giltighet.

Ett kändt språkligt faktum talar ock afgjordt för hypotesens riktighet nämligen just det af Kocks teori oförklarade, att substantivets *-r* alltid saknas i fsv. pl. af de artikulerade formerna, där *-r* stod framför artikelns *n-*, se SÖDERVALL, *Hufvudepokerna* etc. s. 18.

För denna hypotes talar vidare den möjlighet den erbjuder att förklara den faktiska vexlingen mellan qvarstående och bortfall af *-r*. Ingen urkund torde väl återgifva denna vexling i full öfverensstämmelse med den uppstälda ljudlagen, men det är tydligt, att i ett fall som detta det ljudlagsenliga förhållandet skall fördunklas af talrika analogibildningar både i uttalet och isynnerhet i skriften.

Vid bedömandet af frågan om bortfallet af *-r* torde ock skilnaden mellan fornspråkets två *r*-ljud, här tecknade *r* och *R*, böra tagas i betraktande, se NOREEN, *Altisl. gram.* § 17. Om denna skilnad lemna runinskrifterna den upplysningen, att under den äldre tiden *r* ᚱ och *R* ᛦ höllos strängt isär, att *R* i vissa fall trädde i stället för *-r*, hufvudsakligen genom analogibildning och att å andra sidan *r* uppstod af *R* efter kons., men detta är också allt. När skilnaden mellan *r* och *R* upphörde, när *R* i alla ställningar öfvergått till *r*, såsom man plägar fatta detta upphörande, därom lemna oss runinskrifterna i okunnighet. Att af den omständigheten sluta till upphörandet af skilnaden mellan *r* och *R*, att *r*-runan användes äfven för etymologiskt *R*-ljud i alla ställningar, är icke en logiskt bindande slutsats, ty den möjligheten är icke utesluten, att *r*-runans uteslutande användning kan bero på en ortografisk reform, utgöra en ytterligare tillämpning af den grundsats, som beherskar runskriften, att hvar runa betecknar det ljudvärde, som står i uddljudet af dess namn. Så stor torde väl aldrig skilnaden mellan *r* och *R* hafva varit, att de runristare, som betecknade *p* och *b*, *t* och *d*, *k* och *d* med samma tecken, skulle hyst betänklighet mot att använda samma tecken för de båda *r*-ljuden. Det vore sålunda icke omöjligt, att skilnaden mellan *r* och *R* i fsv.

förefunnes ännu vid den tid, då förlusten af *-r* ägde rum och till och med ännu längre och det vore möjligt, att denna skilnad kunnat spela en roll vid denna förlust[1]). Att så verkligen varit förhållandet, förefaller mig sannolikt på grund däraf, att släktskapsorden *faþir, broþir, moþir, dottir, systir,* som hafva etymologiskt *-r,* i allmänhet icke förlora sitt *-r,* oaktadt de i öfrigt hafva samma förutsättningar därför som plur. af subst. och adj., jfr RYDQV. II, 167, 172 f. Då *-r* äfven i dessa en eller annan gång bortfaller, kan detta förklaras därigenom, att de analogiskt antagit *-R* för *-r,* jfr WIMMER, *Run. opr.* s. 223. Nu veta vi från de runinskrifter, som skilja mellan de båda *r*-ljuden, att *R* efter kons. öfvergick till *r.* Då slägtskapsorden i fsv. tyda därpå, att den uppstälda lagen för bortfall af *-r* blott gäller *-R,* icke *-r,* som alltid qvarstod, ligger det nära att antaga, att bevarandet af *-r* i *siter* etc. och dess afnötning i *gömir* — *göme* etc. (Kocks första sats) beror därpå, att *r*-ljudet i *siter* var »*r*», uti *gömir* »*R*», jfr nedan.

Efter detta allmänna klargörande af min ståndpunkt, vill jag framlägga en undersökning af i hvad mån förhållandet i VmL. I i detta afseende talar för min hypotes.

a) Urnord. *r* är bevaradt: Slägtskapsorden: N. sg. *broþir* 11 gg, *broþur* 4 gg, A. sg. *broþur* 1 gg, *broþir* 2 gg; N. sg. *dottir* 1 gg, *doctur* 2 gg, A. sg. *dottur* 3 gg, *dottir* 3 gg, *doctir* 1 gg, G. sg. *doctur* 1 gg, smsg. *dottur barn* 1 gg; N. sg. *faþir* 6 gg, *faþur* 8 gg, A. sg. *faþur* 3 gg, D. sg. *faþur* 1 gg, G. sg. *faþurs* 3 gg, N. sg. *moþir* 8 gg, *moþur* 1 gg, A. sg. *moþur* 2 gg, D. sg. *moþur* 1 gg, N. sg. *systir* 4 gg, A. sg. *systir* 3 gg; N. sg. f. *annur* GB 2; þgB 5, 4; N. A. pl. f. *annur* MB 17; 11.

Undantag utgör Pr. ind. 3 sg. *fa* BB 22, 1 af *fara.*

b) Urnord. *R,* som efter kons. öfvergått till *r,* är bibehållet, ehuru svarabhaktivokal utvecklat sig mellan detta *r* och föregående kons. Att denna svarabhaktivokal varit högst minimal till sin tidslängd, göres sannolikt af det ofvan § 37, a anmärkta förhållandet, att lång kons. framför svarabhaktivokalen ofta tecknas enkel, såsom öfligt är att teckna lång kons. framför konsonant. KOCK, *Svensk Akcent* II, 428 antar till och med, att det i skriften utsatta vokaltecknet i denna ändelse blott utmärker den olika vokalklang, som det vokaliska *r* hade i skilda dialekter.

---

1) Not vid korrekturet. Doc. NOREEN påpekar, att han på föreläsningar antagit samma sammanhang mellan det fsv. bortfallet af *r* och skilnaden mellan *r* och *R*.

c) Urnord. *R* har bortfallit framför former af best. artikeln började på kons. N. pl. m. *fastani* BB 14, *grannani* BB 10.

d) Urnord. *R* framför sammansättningsled började med kons.:

1) *r* saknas: *bolstaþa men* MB 5 (2 gg); *grindastaþir*(?) BB 21; *grinda stulpa* Eþs 2, 2 (sannolikt G. pl.); *sanna syn* BB 6, jfr isl. *sannr* m. 'justice, equity», also »evidence, proof'; *iampnaþa hændir* GB 12; *bygninga balkir* BB; *gipninga balkir* GB; *suna barn* GB 11 (2 gg); *wiþakast* MB 26; *arwa skut* MB 19, jfr isl. *ǫrvarskot; byrþamen* BB 1; 5; *fæstninga stæmpnu* GB 1; *garþa syn* BB 38(?)[1]); *gipta sængh* GB 8; *giærninga men* KrB 3, 4; *rena gödning* BB 19, 1; *hæghnæ skoghum* BB 44, 1; *hælghadagha* KrB 13, 2; *katrina mæssu* BB 44, 2 (2 gg); *lysninga witni* MB 20 (2 gg); 20, 2; 21; *lysningæ witnæ* MB 20; *lösna lösu* BB 37; 37, 2; *næmpdæ mæn* KrB 1 (däremot *næmpdær eþum* þgB 15); *tomta ra* MB 4, 1, *tompta ra* BB 24 (2 gg); *scripta faþur* MB 8; 11; *scriptaman* þgB 17, 2; *soknna mæn* KrB 5, 6; *soknnamen* BB 3; *soknna manna* KrB 5, 6; *soknnamannum* KrB 9, 5; *soknæ næmpd* þgB 3, 2; *synamen* BB 6, *syna men* BB 38; *syna mannum* BB 21, 1; *sæþa span* BB 40, 2; *sænga slæt* GB 11, 2; *tiþa cöp* KrB 3, 4; *tidha cöp* KrB 3, 4; *wiksla fæ* KrB 8; *wikslæ fæ* KrB 8 (2 gg); *ættæbot* GB 3, 2; *ængia garþum* BB 8, 1; *ængialaghum* BB 22, 2; *ængialaþur* BB 45, 1, *ængia laþur* BB 45, 3; *sængæ stuk* KrB 9, 4; = 58 gg.

2) *r* är bibehållet: *friþir boot* Eþs 7; *broar synir* BB 38; *BRoar synar* ib.; *byrþar man* BB 2; *börþær mæn* BB 14; *garþar synar* BB 38[1]); *löghardagh* KrB 13; *skyldar kunur* KrB 9, 1; *skyldar mæn* KrB 9, 1; *wærnær iorð* MB 20, 2, se s. 63 noten, (däremot riktigt *wærnar eþum* þgB 15; *danar arf* GB 17); *wrbotar mali* MB 10; *sænghar cöpi* GB 11, 5 *lynnar börði* MB 26, 1 [1]) = 13 gg.

Dessa exempelsamlingar visa, hvilken öfvervigt det af mig som ljudlagsenligt antagna förhållandet äger redan i sjelfva beteckningen.

e) Urnordiskt *-R* i ordslut. I denna ställning skall det ljudlagsenligt saknas framför konsonant och in pausa, bibehållas framför vokal. Efter denna regel foga sig följande fall:

1) *-r* framför konsonant:

α) *-r* är bortfallet: N. pl. st. m. *dala* GB 11; *eþa* þgB 12; *garþa* BB 39, 1 (framför *h-*); *bolstaþi* BB 39, 6; = 4 gg; N. A. pl. st. f. *skutra* BB 19, 1; *þingariþi* þgB 1; 1, 1; *vpbyrþi* þgB 4; *allna*

---

1) Första sammansättningsledens egenskap af sg. synes här kunna sättas i fråga.

KrB 5, 3; þgB 5; *alna* KrB 5, 3; BB 19, 1(?); *quærna* BB 27; *naþa* KrB 1; = 10 gg; N. pl. sv. m. *arwa* þj 6 (framför *hans*); *domara* þgB 1; 5, 1(?); *fasta* BB 6; *oþilfasta* BB 14; *nagranna* GB 5; *guzziuia, guzziuiu* KrB 6, 1; *owrmagha* þgB 1, 1; *ærwingia* MB 21; = 10 gg; N. pl. sv. m. b. f. *fastani* BB 14; *grannani* BB 10; = 2 gg; A. pl. sv. f. *kunu* KrB 9, 1(?); G. sg. st. f. *læzna* þj 13; *wigslæ* KrB 1; = 2 gg; Adj. N. pl. m. *alli* Eþs 2; MB 10; þj 7; þgB 14; 15; *alle* BB 19, 2; *elli* þgB 14; *skyldi* GB 16, 1; *andri* GB 16, 1; = 9 gg; N. pl. f. *manga* GB 11, 1; = 1 gg; N. pl. m. *twe* MB 26, 2; BB 11; þgB 13, 1; 17, 3; = 4 gg; *þre* þgB 14; = 1 gg; N. A. pl. f. *twa* BB 51; þj 17 (framför *hönur*); = 2 gg; *þria* KrB 4, 2 (2 gg); *þrea* KrB 4 (2 gg); 5, 4 (2 gg); 6, 1 (2 gg); 8; 9; 9, 3 (2 gg); 13; 13, 1 (2 gg); 8; 9, 1; MB 1, 2; 2; 2, 1 (2 gg); 2, 2; 2, 3; 13 (4 gg) etc. 109 gg; *þre* MB 17; þj 16, 1; 16, 2; þgB 5; 11; 14; N. pl. m. *baþe* Eþs 6, 3; MB 26, 3; *baþi* MB 23; BB 5, 1; þgB 3, 1; Pron. N. pl. *i* BB 6; G. sg. f. *hænna* MB 1, 5; *henna* MB 1, 6; 1, 7; A. pl. f. *sinæ* KrB 1; N. pl. m. *þe* KrB 1; 3, 4 (2 gg); 4; Eþs 2; MB 5 (2 gg framför *han*); 5, 1; 11 (framför *hawin*); 20, 1; 22; BB 7, 1; 16; 22, 2 (framför *han*); 38; 38, 2; 40 (2 gg); 40, 1; 42; 45, 1; GB 1; 2; 3 (2 gg); 3, 2 (framför *hawin*); 9 (2 gg); 11, 1; þj 6; 7 (2 gg); 16; þgB 5; 5, 1; 9; 14; 15; 15, 1; N. pl. f. *þa* MB 3; 3, 2; 3, 3; 17; 17, 1; GB 11, 1 (framför *hælst*); *þe* KrB 15; N. pl. n. *þe* KrB 6, 1; 7; 9, 1; MB 21; þgB 16; A. pl. f. *þe* MB 22; *þæssa* þgB 5, 1; Verb. Pr. ind. 2 sg. *fastna* BB 44, 2; *kalla* BB 14; *klanda* BB 30; *skaþa* BB 40, 3; *tala* þgB 9; *witna* KrB 13, 1; *wæþia* BB 6; þgB 3; *kæri* GB 4; *lysi* þj 16, 3, *næmpni* MB 8; *ræni* þj 16, 4. Summa 238 gg.

β) *r* qvarstår: N. pl. st. m. *maghar* MB 1, 8; N. A. pl. st. f. *alnar* KrB 3, 5; *garþar synar* BB 38 (påverkadt af det föreg. *BRoar synar*); *gærningar* MB 21 (framför *hans*); *skötraR* BB 19, 1 (möjligen in pausa); *broar* BB 38; *sakir* KrB 15; *söþir* BB 49[1]);

1) Isl. *sauðr* m., fsv. *söþer* m., se RYDQV. II, 53. A. pl. *-ir* synes tyda på fem., för hvilket genus dock ej annan hemul finnes än Rydqvists uppgift, att *sö* i vissa delar af landet betecknar »tacka (fårhona)». Måhända är därför *-r* att betrakta som en falsk tillsats i beteckningen, ett bevis för den osäkerhet, som den ljudlagsenliga vexlingen mellan ändelser med och utan *-r* understundom måste framkalla hos skrifvaren. Denna felskrifning vore då upprepad vid ordets förekomst två rader senare BB 50, hvarest dock *-r* står framför vokal. Jfr A. pl. *fastar* BB 3 (*f. sina*); A. pl. b. f. *fastanar* BB 4; *garþar synar* BB 38.

manhælghir MB 1; N. A. pl. sv. f. *hönur* þj 17; *eghur* BB 5; GB 16; 16, 1; *æghur* BB 19, 6; GB 11, 5; *kunur* KrB 12; G. sg. st. f. *natar* BB 35, 1; Adj. N. pl. m. *allir* KrB 3, 4; MB 10; BB 24; 40,3; þgB 15, 1; *capolösir* þj 7; *mangir* Eþs 6; *satir* Eþs 7; *vskyldir* BB 12; *saclösir* BB 6; 19, 2; *baþir* MB 20; *twer* MB 22; BB 5; 5, 1; 39, 6; A. pl. f. *fiorar* KrB 3, 4; Pron. N. pl. m. *þeer* KrB 1; 5, 6; Eþs 2; 2, 1; 6, 3 (2 gg); BB 3; 14; 31; 34, 1 (2 gg); þgB 5, 1; *þer* MB 22; þgB 3, 2; 13; Verb. Pr. ind. 1 sg. *rymir* BB 19, 2 (2 gg); *iorþar* KrB 4, 2; 2 sg. *rymir* BB 19, 2 (2 gg); 3 sg. *angrar* BB 33; *awarkar* BB 22; *borghar* BB 18 (2 gg); *glatar* MB 7; *hemar* (påverkadt af föreg. *hysir*) Eþs 8; *hæfdar* KrB 9; 10; *hæfdær* KrB 9 (2 gg); *kallar* þgB 10; *kastar* MB 26; *castar* MB 26; *nekar* þj 13; *orkar* BB 43 (framför *han*); 45, 2; *swarar* BB 39, 2 (framför *hin*); *talar* MB 20, 1; þgB 5; *brænnir* BB 45 (2 gg); *brötir* BB 10, 1 (påverkadt af föreg. *ryþir*); *byggir* BB 44, 1; *fylghir* BB 45, 2; *fyrmir* BB 48, 1; *fællir* BB 22, 2; *föþir* Eþs 8 (påverkadt af föreg. *hysir*, *haldir*); *giptir* GB 3, 2; 5; *hittir* BB 36; 37; 37, 1; 37, 2; GB 3, 2; *hysir* Eþs 8 (framför *haldir*; påverkadt af föreg. *hysir*); *hængir* MB 17, 1 (2 gg); 17, 2 (2 gg); *kænnir* KrB 9, 5; BB 39, 5; *kærir* KrB 6, 2; BB 6 (framför *han*); *leþir* þgB 14; *leghir* BB 34, 1; *lysir* MB 20 (2 gg); GB 3, 1; þj 1, 3; 16, 3; *liusir* þj 16; *læstir* BB 28; *lösir* MB 13 (3 gg); *næmpnir* BB 35, 1 (2 gg framför *han*); þgB 14; *reþir* GB 2; *rænir* BB 13, 1; 35, 1; þj 13; 16, 2; *skiptir* MB 10; BB 7, 1; þgB 9; *sköghir* BB 44; *slæppir* MB 5 (framför *han*); þj 5 (framför *hanum*); *æltir* BB 39, 4; 50; *ærwir* GB 13; *ærfwir* GB 12; *ökir* þgB 5, 1 (framför *han*). Summa 128 gg.

2 -*R* in pausa:

α) -*r* är bortfallet: N. pl. st. m. *brudkalla* GB 2; *öra* MB 22; BB 31; N. A. pl. st. f. *broa* BB 21, 1; N. pl. sv. m. *gozziuia*, *guzziuiu* KrB 6, 1; G. sg. st. f. *af næfninga* BB 1; *stranda* KrB 11; þj 2; Pron. G. sg. f. *henna* GB 10. Summa 10 gg.

Ovisst huruvida pausa: N. pl. st. m. *manaþa* KrB 1 (,*hawi*); *fiurmænningia* MB 1 (,*þær*); *garþa* (,*giærþi*) BB 45, 1; *bya* BB 45, 2 (,*æki*); N. A. pl. st. f. *gerninga* (,*böti*) Eþs 5, 1; N. pl. sv. m. *arua* Eþs 2, 3 (,*æn*), *arwa* Eþs 6, 2 (,*þa*); G. sg. *wintra* þj 1, 2 (*ella*); Verb. Pr. ind. 3 sg. *wisa* þgB 13 (,*æn*); Verb. ind. 3 sg. *fælli* (,*böti*) þgB 1, 1. Summa 10 gg.

β) -*r* qvarstår: N. A. pl. st. f. *ægnnir* BB 14; *broar synir* BB 38; N. pl. sv. m. *wæþfastar* BB 14; N. A. pl. sv. f. *brænnur* BB 45; 45, 1; *bönur*

þj 2, 2; *ængia laþur* BB 45, 3; G. sg. st. f. *soar* BB 1[1]); Adj. N. pl. m. *osatir* Eþs 2; 7, 1; MB 18 (i dessa fall har påverkan från det föregående *satir* ägt rum); Adj. N. pl. m. *saclösir* MB 5; 5, 1; *saklösir* MB 20; *baþir* BB 6; 43; A. pl. f. *þrear* BB 33; Pron. G. sg. f. *hænnar* GB 8; *hennar* KrB 11; Verb. Pr. ind. 3 sg. *kastar* Eþs 2, 6; *lystir* BB 26; *næmpnir* MB 6; *syrghir* GB 16, 1. Summa 23 gg.

Ovisst huruvida pausa: N. pl. st. m. *brylungar* MB 1, 3 (, *manhælg*); *systlungar* GB 11, 1 (, *þe*); N. A. pl. st. f. *tæktir* BB 19, 3 (, *fae*); *utgiærþir* þgB 7, 2 (, *þær*); G. sg. st. f. *læznar* BB 35 (, *hæti*); *læznar* þj 13 (, *hæti*); N. pl. sv. f. *flatur* BB 44 (, *skiutir*); *ængialaþur* BB 45, 1 (, *giori*); *intækior* BB 39, 2 (, *standi*); Adj. N. pl. m. *dænskir* MB 4, 2 (, *warþir*. Påverkadt af föreg. *ænskir*); *lösgiorþir* þj 7; A. pl. f. *ogildar* BB 38 (, *böti*); N. pl. m. *þrir* BB 31 (, *haldi*); A. pl. f. *þrear* BB 33 (, *hawi*); Pron. N. pl. *þeer* þgB 5, 5; Verb. Pr. ind. 3 sg. *fikir* BB 43, 1 (, *hæti*); *brænnir* MB 21 (, *liggi*); *ringir* KrB 5, 6 (, *bristir*); *skiptir* BB 3 (, *næmpni*); *stywir* BB 48, 1 (, *ær*). Summa 20 gg.

Orätt tillfogadt in pausa är *-r* i A. pl. *grindastaþir* BB 21 (, *hawir*).

3) Framför vokal:

a) *-r* bibehållet: G. sg. m. *wiþar* BB 19, 3 (möjligen in pausa); N. pl. st. m. *brullungar* GB 11, 1; *stæmpnodaghar* GB 12; *giæstir* MB 4, 2; N. A. pl. st. f. *BRoar synar* BB 38; *asynir* MB 14; BB 27; *a synir* BB 39; *sællaboþir* BB 45, 3; *tomtir* GB 13; *næsar* MB 17, 4; *wingæwar* GB 11, 4; *deldir* BB 22, 2; *söþir* BB 50 (se not s. 88); *möiar* GB 11, 1; N. pl. sv. m. *fastar* BB 6; N. A. pl. sv. f. *leghustæmnur* BB 51; *ænkiur* þgB 1, 1; *eghur* BB 40, 2; *skyldar kunur* KrB 9, 1; *rowR* þj 2, 2; Adj. N. pl. m. *allir* MB 6 (2 gg); BB 43; *ænskir* MB 4, 2; *satir* Eþs 5; 7, 1; MB 18; *saclösir* Eþs 6, 1; BB 43; N. A. pl. f. *sannar* BB 27; 39; *allar* BB 39; N. pl. m. *twer* BB 16; Pron. A. pl. f. *sinar* GB 16; N. pl. m. *þeer* MB 10; 16; BB 1; 15; 21, 1; þj 7; þgB 3, 1; *þer* KrB 13, 2; BB 1; 19, 2; þj 6; þgB 3, 1; Verb. Pr. ind. 3 sg. *borghar* BB 18; *byriar* KrB 8; *eldar* GB 11, 1; *hemar* Eþs 8; *castar* BB 50; *klyfwiar* þj 14; *nappar* þj 2, 1; *orkar* MB 20; BB 4; 9; 45, 2; 46, 2; *örkar* BB 43; *sarghar* Eþs 4; *skaþar* BB 25; *swarar* MB 20; GB 12; þgB 5 (2 gg); *talar* þgB 11; *wæþiar* þgB 11; *brænnir* BB 45; 45, 1; 45, 4; *fylghir*

1) Att *soar* är G. pl. synes kunna ifrågasättas.

þj 4 (måhända in pausa); *förir* þj 17, 2 (4 gg); *giptir* BB 13, 1; *giærþir* BB 10; 10, 1[1]); *hysir* Eþs 8 (3 gg); *kærir* MB 20; *leþir* Eþs 5; *lysir* MB 3, 3; *löpir* BB 23; *lösir* MB 13 (2 gg); BB 14; *misfyrmir* GB 2; *mötir* þj 16; *næmpnir* þj 16; *skiptir* BB 13 (2 gg); *stækkir* BB 48, 1; *wighir* MB 5, 1; *ærwir* GB 14.

β) -*r* bortfallet: N. sg. *öri* BB 31; N. pl. st. m. *þræmænningia* MB 1, 2; *pænninga* GB 11 5; *öra* MB 17 (2 gg); 17, 1; 17, 2; 17, 3 (2 gg); 17, 4; 17, 5[2]); A. pl. st. f. *ængia* BB 39, 3 (möjligen in pausa; kan dessutom vara påverkadt af ett föreg. *akra*) N. pl. sv. m. *fasta* BB 3 (jfr ib. A. pl. *fastar*); *granna* GB 5 (påverkadt af det följande *nagranna?*); *owrmagha* þj 9; A. pl. sv. f. *kunu* KrB 6; G. sg. st. f. *quærna* BB 45, 1 (möjligen in pausa); Adj. N. pl. m. *alli* GB 14; þgB 12; *biltughe* Eþs 2; *baþi* BB 5 (påverkadt af föreg. *baþi*); *twe* BB 4; 31; N. A. pl. f. *þrea* KrB 3, 5; *fiora* KrB 5, 3; þgB 5; Pron. N. pl. *wi* KrB 6, 1; BB 14; G. sg. f. *henna* MB 1, 5; 1, 6; 1, 7 (i dessa 3 fall påverkadt af föreg. *henna*); 3, 4 (2 gg); A. pl. f. *sina* GB 16, 1; N. pl. m. *þe* Eþs 2; 6; BB 21, 1; 45, 1; GB 11, 1; Verb. Pr. ind. 3 sg. *fastna* BB 44, 3 (påverkadt af föreg. *fastna*). Summa 40 gg, med afdrag af 8 *öra* 32 gg.

De anförda exempelsamlingarna, som äro fullständiga inom hvar grammatisk kategori, torde lemna tillräckligt material för bedömande af frågan om den uppstälda regelns giltighet. Jag har uteslutit Pr. ind 3 sg. af tredje svaga konjugationen, emedan dess -*ir* kan antagas vara såväl ursprunglig stafvelse som genom svarabhakti uppkommen. Vissa adv. och prep. har jag ej heller medtagit, ehuru de höra hit; jag skall i korthet anföra, hvad jag utan ytterligare undersökning om dem kan säga. Prep. *fori, firi, fyri* saknar alltid -*r*. Prep. *wndir* förekommer Eþs 3; BB 13 och står då framför kons. Eljest saknas -*r* och prep. står oftast framför kons.: *wndi* KrB 5, 6; BB 6; 8; 14; þj 15; þgB 3; 3, 2; 5, 2; *vndi* KrB 13 (2 gg); þgB 5, 5; *wnde* KrB 5, 6 (*w. hænne*); stundom framför vokal: *wndi* þgB 3, 2; *vndi* þgB 3, 2. Prep. *ywir* står 2 gg framför vokal, 11 gg framför kons.; *iuir* BB 6 framför kons.; *ywi* KrB 6, 1 framför kons. Prep. *æptir, æftir* står BB 19, 1 framför vokal, eljes 9 gg framför kons.; *æpti, æpte, æfti* står 11 gg framför konsonant. Förhållandet med prep. »efter» är något in-

1) I texten felskrifvet *giærþis* BB 10, 1.

2) Dessa citat på *öra* torde dock här utgå, emedan de sannolikt äro A, pl., jfr þj 1, 2.

vecktadt enär dess *-ir* kan misstänkas delvis uppkommet genom svarabhakti jfr BRATE, *Bezzenbergers Beitr.* XI, 182.

Sammanfattas föregående undersökning om bortfallet af *-r*, visar densamma följande siffror.

A. Urnord. *r* är bevaradt i slutljud efter vokal 74 gg, bortfallet 1 gg.

B. Urnord. *R*:

I. Efter kons., där det öfvergått till *r*, är urnord. *R* alltid bevaradt. De synnerligen talrika fallen äro ej räknade.

II. Framför kons.

a) Framför former af best. artik. börjande på kons. saknas *-r* regelbundet; blott 2 fall uppvisade.

b) Framför senare sammansättningsled börjande med kons.: *α*) *-r* saknas 58 gg; *β*) *-r* finnes 13 gg.

c) Framför konsonantiskt uddljud i satssammanhanget:

α) *-r* saknas 229 gg, och bortsedt från det synnerligen ofta förekommande A. pl. f. *þrea* 120 gg. I dessa summor äro icke de fall inbegripna, då det konsonantiska uddljudet i följande ord är *h-* 9 fall. Fallen tillhöra: N. pl. st. m. 3 gg; framför *-h* 1 gg; N. A. pl. st. f. 10 gg; N. pl. sv. m. 9 gg, framför *h-* 1 gg; N. pl. sv. m. b. f. 2 gg; A. pl. sv. f. 1 gg; G. sg. st. f. 2 gg; Adj. N. pl. m. 9 gg; N. pl. f. 1 gg; N. pl. m. *twe* 4 gg; *þre* 1 gg; *baþi* 3 gg; *baþe* 2 gg; N. A. pl. f. *twa* 1 gg; framför *h-* 1 gg; *þria* 2 gg; *þrea* 109 gg; *þre* 6 gg; N. pl. m *i* 1 gg; G. sg. f. af *hon* 3 gg; Pron poss. A. pl. f. 1 gg; Dem. pron. N. pl. m. 34 gg; framför *h-* 5 gg; (N. A. pl. n. *þe* 5 gg); N. A. pl. f. *þa* 5 gg; framför *h-* 1 gg; *þe* 2 gg; N. A. pl. f. *þæssa* 1 gg; Pr. ind. 3 sg. af 1 sv. konj. 8 gg; af 3 sv. konj. 4 gg.

β) *-r* finnes 118 gg, framför *h-* som uddljud i följande ord 10 gg. Fallen tillhöra: N. pl. st. m. 1 gg; N. A. pl. st. f. 7 gg; framför *h-* 1 gg; N. A. pl. sv. f. med två undantag alltid, i 7 citat; G. sg. st. f. 1 gg; Adj. N. pl. m. 11 gg; N. pl. m. *twer* 4 gg, *baþir* 1 gg, A. pl. f. *fiorar* 1 gg; Dem. pron. N. pl. m. *þeer* 12 gg, *þer* 3 gg; Pr. ind. 1 sg. *iorþar* 1 gg, *rymir* 2 gg, 2 sg. *rymir* 2 gg; 3 sg. af 1 sv. konj. 17 gg; framför *h-* 2 gg; 3 sg. af 3 sv. konj. 49 gg; framför *h-* 6 gg.

III. In pausa:

a) I slutet af en mening.

α) *-r* saknas 10 gg. Fallen tillhöra: N. pl. st. m. 3 gg; N. A. pl. st. f. 1 gg; N. pl. sv. m. 2 gg; G. sg. st. f. 3 gg; G. sg. f. *henna* 1 gg.

β) *-r* finnes 23 gg. Fallen tillhöra: N. A. pl. st. f. 2 gg; N. pl. sv. m. 1 gg; N. A pl. sv. f. 4 gg; G. sg. st. f. 1 gg; Adj. N. pl. m. 6 gg; *baþir* 2 gg; A. pl. f. *þrear* 1 gg; G. sg. f. af *hon* 2 gg; Pr. ind. 3 sg. af 1 sv. konj. 1 gg., af 3 sv. konj. 3 gg.

b) I slutet af en sats inuti meningen:

α) *-r* saknas 10 gg. Fallen tillhöra: N. pl. st. m. 4 gg; N. A. pl. st. f. 1 gg; N. pl. sv. m. 2 gg; G. sg. *-a(r)* 1 gg; Pr. ind. 3 sg. af 1 sv. konj. 1 gg; af 3 sv. konj. 1 gg.

β) *-r* finnes 20 gg. Fallen tillhöra: N. pl. st. m. 2 gg; N. A. pl. st. f. 2 gg; G. sg. st. f. 2 gg; N. A. pl, sv. f. 3 gg; Adj. N. pl. m. 2 gg; A. pl. f. 1 gg; N. pl. m. *þrir* 1 gg; A. pl. f. *þrear* 1 gg; Dem. pron. N. pl. m. *þeer* 1 gg; Pr. ind 3 sg. af 3 sv. konj. 5 gg.

IV. Framför vokaliskt uddljud i satssammanhanget:

α) *-r* finnes 97 gg. Fallen tillhöra: G. sg. st. m. 1 gg; N. pl. st. m. 3 gg; N. A. pl. st. f. 11 gg; N. pl. sv. m. 1 gg; N. A. pl. sv. f. 5 gg; Adj. N. pl. m. 9 gg; N. A. pl. f. 3 gg; N. pl. m. *twer* 1 gg; Poss. Pron. A. pl. f. 1 gg; Dem. pron. N. pl. m. 12 gg; Pr. ind. 3 sg. af 1 sv. konj. 21 gg; af 3 sv. konj. 29 gg.

β) *-r* saknas: 32 gg. Fallen tillhöra: N. sg. st. m. 1 gg; N. pl. st. m. 2 gg (8 gg sannolikt ej hithörande); A. pl. st. f. 1 gg; N. pl. sv. m. 3 gg; A. pl. sv. f. 1 gg. G. sg. st. f. 1 gg; Adj. N. pl. m. 4 gg; N. pl. m. *twe* 2 gg; N. A. pl. f. *þrea* 1 gg; *fiora* 2 gg; Pers. pron. N. pl. *wi* 2 gg; G. sg. f. af *hon* 5 gg; Poss. pron. A. pl. f. 1 gg; Dem. pron N. pl. m. *þe* 5 gg; Pr. ind. 3 sg. af 1 sv. konj. 1 gg.

I de fall då *-r* efter den uppstälda regeln skulle saknas, är det sålunda i texten utelemnadt 299 gg, skrifvet 154 gg; i de fall då *-r* efter regeln skulle qvarstå finnes det i texten 97 gg, saknas 32 gg. I dessa siffror äro icke inräknade de fall, då utljudande *-r* i satsen står framför uddljudande *h-*, emedan det synes ovisst, huru *-r* i detta fall efter regeln behandlas. Ställningen framför *h-* synes i detta afseende kunna likställas med ställningen in pausa; *-r* borde således bortfalla. Men å andra sidan var säkert stundom, särskildt i tredje personens personl. pron. det *h-*, som texten visar, försvunnet i uttalet och i så fall borde *-r* qvarstå. Framför uddljudande *h-* saknas *-r* 9 gg och finnes äfven 9 gg. Medräknade i ofvanstående summor äro ej heller de fall, då *-r* står i slutet af en sats inuti en mening, emedan det syntes ovisst, om en pausa i detta fall inträdde med förmåga att verka bortfall af *-r*. Säkerligen var detta i vissa fall händelsen, i andra åter icke.

De anförda siffrorna visa sålunda öfvervigt af 210 gg på 582 gg i den riktning, som regeln fordrar. En närmare granskning af de olika grammatiska kategoriernas förhållande till regeln, kan möjligen vidare styrka regeln.

De substantiva kategorierna foga sig i allmänhet hjälpligt efter regeln. N. pl. st. m. saknar *-r* med regeln 6 gg, mot regeln 2 gg; äger *-r* med regeln 3 gg, mot regeln 1 gg; N. A. pl. st. f. saknar *-r* med regeln 11 gg, mot regeln 1 gg; äger *-r* med regeln 11 gg, mot regeln 9 gg; N. pl. sv. m. saknar *-r* med regeln 11 gg, mot regeln 3 gg; äger *-r* 1 gg med och 1 gg mot regeln; G. sg. st. f. saknar *-r* med regeln 5 gg, mot regeln 1 gg; äger *-r* 2 gg mot regeln. Af dessa siffror är endast den som anger det oregelmässiga qvarstående af *-r* hos N. A. pl. st. f. betänkligt stor.

N. A. pl. sv. f. visa sig däremot gynna *-r*, som finnes med regeln 5 gg mot regeln 11 gg, och blott saknas i A. pl. *kunu* KrB 6; 9, 1 ena gången med, andra mot regeln. Detta bibehållande af *-r* står i öfverenstämmelse med förhållandet i fsv. öfverhufvud, såsom SÖDERVALL, *Hufvudepokerna* etc. s. 17 angifver detta:» Äfven i ändelsen *-ur (or)* i nom. och ack. plur. af svaga feminina uteslutes stundom *r*, likväl först vid medlet af det 14:de århundradet». Detta bibehållande af *-r* i dessa ords plur. anser jag böra tillskrifvas analogiskt inflytande från *-ur* uti andra ändelser såsom hos slägtskapsorden, i N. sg. f. N. A. pl n. *annur, ukur. iþur*, i subst. af gestalten *fiætur, væþur* o, s. v. Dessa ändelsers inflytande torde hafva bestått i att uti N. A. pl. sv. f. införa *-r* för *-R*, hvarigenom ändelsens *r*-ljud undandrog sig regeln för bortfallet. De enda afvikelserna från att N. A. pl. sv. f. behålla *-r*, de anförda *kunu* KrB 6; 9, 1 synas äga sitt särskilda berättigande, och jag har i uppsatsen *Schwedische wortforschung* i BEZZENBERGERS *Beitr*. XII förklarat densamma som en dualis. Det är nämligen högst beaktansvärdt, att *kunu* båda gångerna är förbundet med *twa* : *taki twa kunu oc en man* KrB 6; *witis manni vm twa kunu* KrB 9, 1. Detta tyder på att vi här hafva att göra icke med formella plur., utan med dualer både till form och betydelse. Att *kunu* är formell dual., följer dock hufvudsakligen af dess afvikelse från pl. Hvilken den urgerm. formen af denna A. dualis varit, har jag p. a. st. sökt utreda.

Adj. N. pl. m. intar äfven en något betänklig ställning till regeln, saknar *-r* 9 gg med, 4 gg mot regeln; äger *-r* 9 gg med, 17

gg mot regeln. Att *-r* så ofta uppträder i denna form, kan jag icke förklara.

Än mera i strid med regeln befinner sig Pr. ind. 3 sg., som i 1 sv. konj. saknar *-r* 8 gg med, 1 gg mot regeln, äger *-r* 21 gg med, 17 gg mot regeln och i 3 sv. konj. saknar *-r* 4 gg med regeln, äger *-r* 29 gg med„ 52 gg mot regeln. Till förklaring af dessa stora afvikelser torde man äga rätt att antaga inflytande från ändelsen i Pr. ind. 3 sg. af starka verb och verb af 2 sv. konj., hvilkas *-r* icke försvann. Detta inflytande torde hafva bestått däri, att ändelsens *-R* i 1 och 3 sv. konj. delvis ombildades till *-r*. Att från Pr. ind. af starka verb och 2 sv. konj. inverkan kunnat äga rum på de öfriga konjugationerna, visar den omständigheten, att i nsv. Pr. ind. sg af 3 sv. konj. antagit samma betoning som Pr. ind. sg. af dessa konj., se KOCK, *Svensk Akcent* I, 92. Det torde då ej vara vågadt att i det afseende, som här är i fråga, antaga inverkan från dessa konj.

Den anstälda undersökningen synes mig hafva gjort det sannolikt:

1) Att skilnaden mellan två *r*-ljud, *r* och *R*, ägde bestånd längre än som vanligen antages och spelade en roll vid *r*-förlusten i fsv.

2) Att följande lag reglerade denna förlust: *R* bortfaller framför kons. och in pausa, qvarstår framför vokal; *r* qvarstår i alla ställningar.

3) Att bibehållandet af *-r* i N. A. pl. sv. f. beror på inverkan från andra ändelser på *-ur*, särskildt slägtskapsordens.

4) Att bibehållandet af *-r* i Pr. ind. 3 sg. af 1 och 3 sv. konjug. delvis beror på inflytande från starka verb och 2 sv. konjug.

Register.

Antiqua betecknar nsv., kursift fsv., där ej annat språk angifves. *c* behandlas som *k*.

I Upsala Universitets Årsskrift

Danielsson, O. A., Grammatiska Anmärkningar. I. Om i-Femininstammarne på -ī. *1: 50.*

——, Grammatiska Anmärkningar. II. Om de grekiska substantiverna med Nominativändelsen -ώ. *1: 25.*

Edman, L., Zur Rection der Deutschen Präpositionen. *2: 75.*

Fant, Carl, L'image du Monde, Poème inédit du Milieu du XIII:e Siècle, Étudié dans ses diverses Rédactions Françaises d'après les Manuscrits des Bibliothèques de Paris et de Stockholm. *1: 50.*

Geijer, P. A., Étude sur les Mémoires de Philippe de Commines. *1: 25.*

Johansson, Karl Ferdinand, De derivatis verbis contractis Linguæ Græcæ quæstiones. 4 kr.

Kempff, Hj., Kaniken Gamles Harmsól. Öfversättning och Förklaringar. *1 kr.*

Klockhoff, Osc., Partalopa Saga, för första gången utgifven. *2 kr.*

——, Studier öfver Þidreks Saga af Bern. *50 öre.*

——, Studier öfver Eufemiavisorna. *1: 75.*

Landtmanson, C. J. G., Undersökning öfver Språket i skriften: »Um Styrilsi Konunga ok Höfdinga». *2: 10.*

Leffler, L. F., Några Ljudfysiologiska Undersökningar rörande Konsonantljuden. I. De Klusila Konsonantljuden. *1: 75.*

——, Om V-Omljudet af ĭ, ī och *ei* i de Nordiska Språken. I. Om V-Omljudet af ĭ framför Nasal. *2 kr.*

——, Om 1607 års upplaga af Uplandslagen. *75 öre.*

Lidforss, W. E., A Survey of the English Conjugation. *35 öre.*

——, Beiträge zur Kenntniss von dem Gebrauch des Konjunktivus im Deutschen. *70 öre.*

Lind, E. H., Om Rim och Verslemningar i de Svenska Landskapslagarne. *1: 75.*

Linder, N., Om Allmogespråket i Södra Möre Härad af Kalmar Län. *3: 15.*

Ling, A., Sur les Verbes Forts des Langues Romanes } *Tills.*
——, Saggio su' Pronomi Personali della Lingua Italiana. } *1: 25.*

Lundgren, M. F., Spår af Hednisk Tro och Kult i Fornsvenska Personnamn. *1: 50.*

Noreen, Ad., Fryksdalsmålets Ljudlära. *1: 50.*

——, Om Behandlingen af Lång Vokal i förbindelse med följande Lång Konsonant i de Östnordiska språken. *50 öre.*

Petersson, A. M., Sur les Phrases Conditionelles de la Langue Française. *45 öre.*

Richert, M. B., Försök till Belysning af mörkare och oförstådda ställen i den Poetiska Eddan. *1 kr.*

Sidenbladh, K., Allmogespråket i Norra Ångermanland. *1: 35.*

Språkvetenskapliga Sällskapets i Upsala förhandlingar Sept. 1882—Maj 1885. *2: 75.*

Stjernström, G., Eric Aurivillius Grammaticæ Sveeanæ specimen. *3 kr.*

Säve, C., Om Språkskiljaktigheterna i Svenska och Isländska Fornskrifter. *25 öre.*

Tamm, Fr., Om Fornnordiska Feminina, afledda på *ti* och på *iþa.* *1: 25.*

——, Om Tyska Ändelser i Svenskan. *1 kr.*

——, Svenska ord belysta genom Slaviska och Baltiska språken. *1 kr.*

——, Fonetiska kännetecken på lånord i nysvenska riksspråket. *1: 50.*

Uppström, W., Gotiska Bidrag med särskild hänsyn till de Ambrosianska Urkunderna. *75 öre.*

Pris: 2 kronor.